

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bölümü

TERÖR SALDIRILARI BAĞLAMINDA ÖZ
ETKİLİLİK/YETERLİK, POZİTİF NEGATİF DUYGUSALLIK
VE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Süreyya ŞAHİN

155101113

DANIŞMAN

Prof. Dr. Pınar TINAZ

İstanbul, 2018

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bölümü

**TERÖR SALDIRILARI BAĞLAMINDA ÖZ
ETKİLİLİK/YETERLİK, POZİTİF NEGATİF
DUYGUSALLIK VE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK
İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: **Süreyya ŞAHİN**

İstanbul, 2018

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

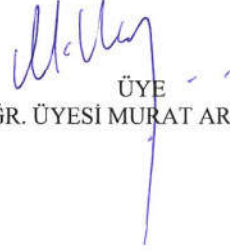
07/08/2018

Enstitümüz *Psikoloji* Anabilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **15510113** numaralı **Süreyya ŞAHİN** "İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**TERÖR SALDIRILARI BAĞLAMINDA ÖZ ETKİNLİK/YETERLİK, POZİTİF NEGATİF DUYGUSALLIK VE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK İLİŞKİSİ**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun **01/08/2018** tarih ve **2018/20** sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 39. maddesi gereğince (.....) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 1 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
PROF. DR. PINAR TINAZ

ÜYE
DR. ÖĞR. ÜYESİ MURAT ARTIRAN

ÜYE
PROF. DR. SİBEL GÖK

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Terör Saldırıları Bağlamında Psikolojik Dayanıklılık, Öz Etkililik/Yeterlik ve Pozitif Negatif Duygusallık İlişkisi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25.07.2018

Süreyya ŞAHİN

ONAY

Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin 3 (üç) yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

25.07.2018

Süreyya ŞAHİN

ÖZET
TERÖR SALDIRILARI BAĞLAMINDA PSİKOLOJİK
DAYANIKLILIK, ÖZ ETKİLİLİK / YETERLİK VE POZİTİF
NEGATİF DUYGUSALLIK İLİŞKİSİ

Süreyya ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Pınar TINAZ

Temmuz, 2018 – 101 sayfa

Terörist saldırılar, doğrudan etkilenen mağdurların yanı sıra toplumların tüm katmanlarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Bu çalışmada, literatürdeki terörizm tanımları, terörizmin gelişimi, çeşitleri incelenmiş ve 2016 yılında Türkiye’de yaşanan önemli terörizm saldırıları ortaya konulmuştur. Sonrasında terörist saldırıların toplum üzerindeki etkilerini özellikle dolaylı yoldan etkilenen bireyler üzerinden ölçmeye yönelik olarak terörizm risk algısı, psikolojik dayanıklılık, öz etkinlik/yeterlik ve pozitif negatif duygusallık kavramları irdelenmiştir. Çalışmada İstanbul genelinde gerçekleştirilen bir saha çalışması ile İstanbul’da yaşayan katılımcıların terörizm risk algıları ve terör olaylarıyla bu kişiler üzerindeki psikolojik ve duygusal ilişkiler analiz edilmiştir. Analizde katılımcıların farklı demografik özelliklerine göre, terörizmin alt boyutlarında herhangi bir farklılık olup olmadığı incelenmiş ve terörizm risk algısı ile psikolojik dayanıklılık arasında negatif korelasyon, negatif duygularla pozitif korelasyon tespit edilerek çıkan sonuçlara göre çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Sonuç: Çalışmanın sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerde terörizm risk algısı düşük, negatif duygusallığı yüksek bireylerin ise terörizm risk algılarının yüksek olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Terör, terörizm, pozitif psikoloji, mortalite,

ABSTRACT
**THE RELATIONSHIP BETWEEN RESILIENCE, SELF-EFFICACY,
POSITIVE NEGATIVE AFFECT AND TERRORISM**

Süreyya ŞAHİN

Master' s Thesis, Psychology Department

Advisor: Prof. Dr. Pınar TINAZ

July, 2018 – 101 pages

Terrorist attacks affect also all layers of society beside the directly affected victims. In this study, the definition of terrorism in the literature, the development of terrorism, examined varieties were introduced and approached major terrorist attacks that took place in Turkey in 2016. Then, the concepts of terrorism risk perception, psychological endurance, self efficacy and positive negative sentiment were examined in order to measure the effects of terrorist attacks on society, especially indirectly affected individuals. In the study field study was carried out in Istanbul. The participants' psychological and emotional relations with terrorism risk perceptions and terror incidents were analyzed. The analysis examined whether there were any differences in the sub-dimensions of terrorism according to the different demographic characteristics of the participants. A negative correlation was found between the risk perception of terrorism and psychological endurance. There was a positive correlation between terrorism risk perception and negative emotions. Various suggestions were made according to the results.

In conclusion, it was found that terrorism risk perception is low in people with high psychological resilience. Risk perceptions of terrorism were found high in people with high negative emotions .

Key Words: Terror, terrorism, positive psychology, mortality

ÖNSÖZ

İnsanların en önemli temel ihtiyaçlarından birisi kuşkusuz güvenlik ve emniyet ihtiyacıdır. Her insan günlük yaşantısının sağlıklı sürdürülmesi için içinde yaşadığı toplum ve çevrenin güvende olmasını ister. Ancak son yüzyılda insanlık tarihi en acımasız savaşlarını ve toplumsal olaylarını görmüş ve kırılğan değişimler yaşanmıştır. Toplumlar ve insanlar oldukça hızlı gelişen bu değişimlerden psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve kültürel olarak etkilenmiştir.

Güvenliği tehdit edici unsurların başında şüphesiz terör ve terörizm saldırıları gelmektedir. Toplumları ve bireyleri tehdit eden, politik, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik etkileri olan terörizm sorunu daha çok siyasal ve uluslararası ilişkiler bağlamında değerlendirilmiş ve araştırılmıştır.

Bu çalışma ile terörizmin bireylerde terörizm risk algısı üzerinden psikolojik etkilerinin araştırılması hedeflenerek terörizm saldırılarında ve sonrasında bireyin psikolojik dayanıklılığı ile pozitif/olumlu psikolojik özellikleri üzerinde durulmuştur. Böylece terörizm ile ilgili alınabilecek psikolojik ve toplumsal tedbirlerin bilimsel temellerine katkı sağlamaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada akademik yoğunluğu arasında vakit ayırarak her adımda yardımcı olan, yol gösteren ve destek olan tez danışmanım kıymetli hocam Prof. Dr. Pınar TINAZ'a sonsuz teşekkürlerimi ve çalışmalarım süresince anlayış ve desteğini esirgemeyen canım eşime ve aileme şükranlarımı sunuyorum.

İSTANBUL, 2018

Süreyya ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER ve GRAFİKLER LİSTESİ	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
EKLER LİSTESİ	x

1. BÖLÜM GİRİŞ

1.1. Problem Durumu	1
1.2. Çalışmanın Amacı	3
1.3. Çalışmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1.6. Araştırmanın Sayıltıları	4

2. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Terör ve Terörizm	5
2.1.1. Terörizmin Gelişimi	7
2.1.2. Terörizm Çeşitleri	10
2.1.3. Türkiye ve İstanbul'da 2016 Yılında Yaşanan Terörizm Saldırıları	12
2.2. Medya ve Terörizm	16
2.3. Terörizmin Psikolojik Etkileri	17
2.3.1. Dehşet Yönetim Kuramı (DYK)	19
2.3.2. Terörizm Risk Algısı	20

2.4.	Pozitif Psikoloji	21
2.4.1.	Öznel Yaşam Düzeyi	22
2.4.1.1.	Akış	23
2.4.1.2.	Bilinçli Farkındalık	24
2.4.2.	Bireysel Özellikler Düzeyi	25
2.4.3.	Sosyal Grup ve Kurum Düzeyi	26
2.5.	Psikolojik Dayanıklılık (Resilience)	26
2.6.	Pozitif / Negatif Duygusallık (Positive / Negative Affect)	30
2.7.	Öz Etkililik/Yeterlik (Self Efficacy)	32

3. BÖLÜM YÖNTEM

3.1.	Araştırma Modeli	34
3.2.	Veri Toplama Araçları	35
3.2.1.	Kişisel, Demografik Bilgi Formu (DBF)	35
3.2.2.	Terörizm Risk Algısı Ölçeği (TRAÖ)	36
3.2.3.	Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ)	37
3.2.4.	Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ)	38
3.2.5.	Pozitif/Negatif Duygusallık Ölçeği (PNDÖ)	39
3.3.	İstatistiksel Değerlendirme	40
3.3.1.	Verilerin Analize Uygunluğu	41
3.4.	Araştırma Hipotezleri	42

4. BÖLÜM BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1.	Betimleyici İstatistikler	43
4.2.	Örneklem	43
4.2.1.	Demografik İstatistikler	44
4.3.	Terörizm Bilgilendirme Formu Verilmesi	48
4.4.	Korelasyon Analizleri	51
4.5.	Regresyon Analizleri	55
4.6.	Tartışma	56

5. BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1.	Sonuç	64
5.3.	Geleceğe Yönelik Çalışmalar ve Öneriler	66
KAYNAKÇA		67
EKLER		83
ÖZGEÇMİŞ		102

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
IHS	Information Handling Services Acquires Technical Indexes Ltd.
GTI	Uluslararası Terörizm İndeksi (Global Terrorism Index)
PKK	Kürdistan İşçi Partisi (Partiye Karkaren Kurdistan)
DAEŞ	Irak ve Şam Devleti (İŞİD/ISIS)
TAK	Kürdistan Özgürlük Şahinleri
YPG	Halkçı Koruma Birlikleri (Yekineyen parastina gel)
TSSB	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
DYK	Dehşet Yönetim Kuramı
DBF	Kişisel, Demografik Bilgi Formu
TRAÖ	Terörizm Risk Algısı Ölçeği
YPDÖ	Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği
ÖEYÖ	Öz Etkililik Yeterlik Ölçeği
PNDÖ	Pozitif Negatif Duygusallık Ölçeği
H	Hipotez
PNDPd	Pozitif Negatif Duygusallık Pozitif Duygular
PNDNd	Pozitif Negatif Duygusallık Negatif Duygular
TRAB	Terörizm Risk Algısı Belirsizlik
TRASK	Terörizm Risk Algısı Sosyal Kimlik
TRAYC	Terörizm Risk Algısı Yakın Çevre
PDKA	Psikolojik Dayanıklılık Kendilik Algısı
PDGA	Psikolojik Dayanıklılık Gelecek Algısı
PDYS	Psikolojik Dayanıklılık Yapısal Stil
PDSY	Psikolojik Dayanıklılık Sosyal Yeterlilik
PDAU	Psikolojik Dayanıklılık Aile Uyumu
PDSK	Psikolojik Dayanıklılık Sosyal Kaynaklar
OEB	Öz Etkililik Yeterlik Başlama
OEY	Öz Etkililik Yeterlik Yılmama
OESC	Öz Etkililik Yeterlik Sürdürme Çabası
M	Ortalama
N	Katılımcı Sayısı

ŞEKİLLER VE GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1 : Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi	1
Şekil 2 : Pozitif psikoloji düzeyleri	21
Şekil 3 : Akış deneyim çizelgesi ilk model, 1990	23
Şekil 4 : Akış deneyim çizelgesi revize model, 1997	23
	Sayfa
Grafik 1 : Uluslararası Terörizm İndeksi 2017, 2002 – 2016 Terörizm Saldırıları,	13

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1 : Rapoport'a göre terörizmin dört dalgalı gelişimi tablosu	8
Tablo 2 : Psikolojik dayanıklılık ölçekleri karşılaştırma tablosu	28
Tablo 3 : Pozitif/negatif duygusallık ve psikolojik dayanıklılık tablosu	31
Tablo 4 : Terörizm risk algısı faktörleri tablosu	36
Tablo 5 : Psikolojik dayanıklılık faktörleri tablosu	37
Tablo 6 : Öz etkililik/yeterlik faktörleri tablosu	39
Tablo 7 : Pozitif ve negatif duygusallık faktörleri tablosu	39
Tablo 8 : Verilerin normalliğinin dağılımı çarpıklık ve basıklık tablosu	94
Tablo 9 : Ölçeklerin ortalama puanları tablosu	95
Tablo 10 : Demografik bilgiler, değişken frekans değerleri tablosu	96
Tablo 11 : Psikolojik dayanıklılık ve cinsiyet tablosu	98
Tablo 12 : Pozitif ve negatif duygusallık ve cinsiyet tablosu	45
Tablo 13 : Öz etkililik/yeterlik ve yaş, ANOVA değerleri tablosu	46
Tablo 14 : Psikolojik dayanıklılık ve yaş, ANOVA değerleri tablosu	46
Tablo 15 : Negatif duygusallık ve yaş, ANOVA değerleri tablosu	47
Tablo 16 : Pozitif duygusallık ve yaş, ANOVA değerleri tablosu	47
Tablo 17 : Terörizm risk algısı ve yaş, ANOVA değerleri tablosu	48
Tablo 18 : Terörizm risk algısı ve terörizm bilgilendirmesi istatistik tablosu	48
Tablo 19 : Psikolojik dayanıklılık ve terörizm bilgilendirmesi istatistik tablosu	49
Tablo 20 : Öz etkililik/yeterlik ve terörizm bilgilendirmesi istatistik tablosu	50
Tablo 21 : Pozitif negatif duygusallık ve terörizm bilgilendirmesi istatistik tablosu	50
Tablo 22 : Ölçekler arası korelasyon değerleri tablosu	51
Tablo 23 : Alt ölçekler korelasyon tablosu – 1	99
Tablo 24 : Alt ölçekler korelasyon tablosu – 2	100
Tablo 25 : Alt ölçekler korelasyon tablosu – 3	101

EKLER

	Sayfa
Ek 1 : Kişisel, demografik bilgi formu (DBF)	83
Ek 2 : Terörizm risk algısı ölçeği (TRAÖ)	84
Ek 3 : Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği (YPDÖ)	85
Ek 4 : Öz etkililik/yeterlik ölçeği (ÖEYÖ)	87
Ek 5 : Pozitif negatif duygular ölçeği (PNDÖ)	88
Ek 6 : Terörizm saldırıları bilgilendirme formu	89
Ek 7 : Bilgilendirilmiş onam formu	93
Ek 8 : Verilerin normalliğinin dağılımı çarpıklık ve basıklık tablosu	94
Ek 9 : Ölçeklerin ortalama puanları tablosu	95
Ek 10 : Demografik bilgiler, değişken frekans değerleri tablosu	96
Ek 11 : Psikolojik dayanıklılık ve cinsiyet tablosu	98
Ek 12 : Alt ölçekler korelasyon tablosu – 1	99
Ek 13 : Alt ölçekler korelasyon tablosu – 2	100
Ek 14 : Alt ölçekler korelasyon tablosu – 3	101

1. BÖLÜM

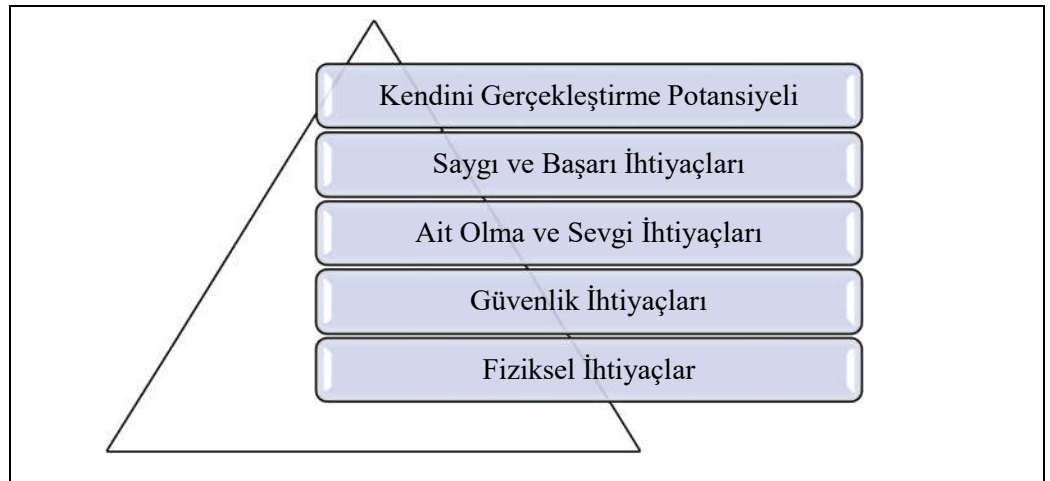
GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

İnsanoğlu var olduğu andan itibaren sürekli olarak belirli gereksinimler içerisinde olmuştur. Her canlı gibi insanın da en temel gereksinimi hayatta kalmaktır. İnsanın ihtiyaçları bir hiyerarşi halinde yükselmekte ve en temel gereksinim olarak yaşam ihtiyacı ve güvenlik bulunmaktadır (Maslow, 1943). İhtiyaçlarını karşılayan insan Maslow'un belirtmiş olduğu hiyerarşide yükselerek kendi benliğini tamamlamaktadır (Şekil 1). Fiziksel ve soyutsal olarak ihtiyaçlara sahip olan insan aynı zamanda kendi içinde de belirli kademelerden geçerek kendisini tamamlamaktadır (Erikson & Erikson, 1998).

Teknoloji ve medeniyetin gelişmiş olduğu günümüz dünyasının en büyük sorunları arasında tüm insanlığın en temel ihtiyacı olan güvenlik ihtiyacının tehdit altında olduğunu görüyoruz. İhtiyaçlarını karşılama yarışında olan insanlar her zaman birbirlerine tehdit oluşturmuş ve binlerce yıldır savaşmışlardır. Ancak son yüz yılda yaşanan kadar acımasız ve kualsız şekilde bir güvenlik tehdidi ve kaygının hiçbir dönemde yaşanmadığı söylenebilir.

Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan terörizm saldırıları terör ve terörizm tehdidinin dünyanın her noktasında yaşanabileceğini göstermiş ve tüm dünyada terörizme bakışı yeniden şekillendirmiştir (Chomsky, 2011; Laçiner, 2001).

Şekil 1 Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi (Burger, 2011; Yazgan & Yerlikaya, 2014)

11 Eylül saldırıları ile olağandışı maddi harabiyetin ve can kaybının yanı sıra, ABD vatandaşları arasında ortaya çıkan duygusal kargaşa birçok araştırmaya konu olmuştur. Yapılan ilk kamuoyu yoklamasında saldırının yaşandığı bölgede yaşayanların, %70'inin trajediden ötürü ağladığı, %52-70'inin depresif belirtiler gösterdiği, %33-62'sinin uyku sorunu yaşadığı ve %66'sının konsantre olmakta zorlandığı ifade edilmiştir (Fredrickson, Tugade, Waugh, & Larkin, 2003). Deneyimlenen duygular belirlenmeye çalışıldığında, insanların en sık öfke ve hüzünden bahsettikleri, korku ve kaygının da yaygın şekilde görüldüğü ve en önemlisi ankete katılanların %63'ünün kişisel güvenlik duygularının sarsıldığı ve %54'ünün kendilerinin veya ailelerinden birinin terörizm saldırılarından zarar göreceğinden endişe duymaya başladığı görülmüştür (Fredrickson et al., 2003). Bu kapsamda terörizm saldırılarının ilk aşamada maddi ve fiziksel zarar vermekle birlikte, saldırıdan doğrudan etkilenmeyen (ancak dolaylı yoldan) geniş halk kitlelerine manevi zarar verdiği de görülmektedir.

Öfke, hüznün, dehşet, korku ve kaygı gibi duygularla pozitif duygular yersiz, hatta uygunsuz gibi görünse de stresli kriz dönemlerinde pozitif duyguların negatif duygularla birlikte oluştuğu bilinmektedir (Folkman & Moskowitz, 2000). Gerçekten de 11 Eylül saldırılarından sonra, negatif duygular kadar pozitif duyguların da ön plana çıktığı görülmüştür. Örneğin, insanlar terörizm saldırıları sonrasında hayatta oldukları ya da sevdikleri bireylerin güvende olmalarını bilmekten dolayı pozitif duygular göstermiş, ülkelerinin yaşanan felakete verdiği politik, sosyal ve manevi tepkileri, birlik ve beraberlik gösterilerinden pozitif olarak etkilenmişlerdir (Fredrickson et al., 2003). Saldırı sonrası yapılan anketlerde ABD vatandaşlarının aile üyeleri ve yakınları için besledikleri sevginin arttığı ve %60'ının kişisel ilişkilerinin güçlendiğini ifade ettikleri görülmüştür (Saad, 2001).

Bu nedenle, pozitif duyguların olumsuz/negatif durumlara odaklanma derecesini azaltarak, krizler ile başa çıkmada bireylere güç verdiği, negatif duyguların da pozitif duyguları genişleterek uyum sağlama ve psikolojik dayanıklılığı artırmada önemli rol oynadığı ileri sürülmektedir (Fredrickson et al., 2003).

1.2. Çalışmanın Amacı

Çalışmada, terörün ve terörizm saldırılarının toplum psikolojisinde oluşturduğu dehşet, korku, baskı ve insanların psikolojik durumlarına göre terör ve terörizmden nasıl etkilendikleri ve terörizm risk algıları araştırılması ile bu bağlamda 2016 yılı içerisinde İstanbul'da yaşanan terörizm saldırılarında dolaylı olarak terörizm saldırılarına maruz kalmış bireylerdeki terörizm risk algılarıyla, psikolojik dayanıklılık (resilience), öz etkililik/yeterlik (self-efficacy) ve pozitif/negatif duygusallık (positive and negative affect) arasındaki ilişkilerin araştırılması amaçlanmıştır.

1.3. Çalışmanın Önemi

Ulusal alanyazında terörizmin psikolojik etkileriyle ilgili çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Türkiye, 1960 sonrası değişik terör örgütleri ve terörizm saldırıları ile mücadele eden bir ülke olmasına rağmen ulusal literatürde terörizmle ilgili kapsamlı çalışmalar çok azdır (Demir & Avcı, 2018). Ulusal ve uluslararası literatürde terörizm üzerine yapılan akademik araştırmalar incelendiğinde araştırmaların uluslararası literatürde %30 ulusal literatürde %70 gibi büyük oranda Siyasal Bilimler ve Uluslararası İlişkiler anabilim dalları tarafından yapıldığı; uluslararası literatürde %5 ulusal literatürde %1 gibi küçük bir bölümünün ise Psikoloji anabilim dalı tarafından yapıldığı görülmüştür (Demir & Avcı, 2018). Terörizm ve terörist saldırıların hedefi doğrudan insan olduğundan konunun disiplinler arası geniş bir çerçevede değerlendirilmesi kaçınılmazdır (Millington, 2018). Bu kapsamda çalışmanın bulguları, terör saldırıları sonrası dolaylı olarak terör ve terörizm saldırıları tehdidiyle karşı karşıya gelen bireylerde terörizm risk algısının bireylerin psikolojik dayanıklılıkları, öz etkililik/yeterlikleri ve pozitif/negatif duyguları arasındaki ilişkileri ortaya koyacaktır. Çalışma, terörizm saldırıları, terörizm ve terörizm riski algısının psikoloji açısından literatürdeki bu boşluğun doldurulmasına katkıda bulunmuştur.

Çalışmanın gelecekte oluşabilecek terörizm saldırıları sonrası psikolojik etkilerinin bilinmesi ve olası etkileri azaltmak için yapılacak çalışmalara ışık tutabileceği düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1) Araştırma, ulaşılabilen örnekleme sınırlıdır.
- 2) Araştırmaya katılanların terörizm risk algıları, Terörizm Risk Algısı Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- 3) Araştırmaya katılan kişilerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- 4) Araştırmaya katılan kişilerin pozitif negatif duygu durumları, Pozitif Negatif Duygu Ölçeği'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
- 5) Araştırmaya katılan kişilerin cevapları, Kişisel Demografik Bilgi Formu ve ölçeklere verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.
- 6) Araştırma, amaç bölümündeki sorularla sınırlıdır.
- 7) Katılımcılardan bilgi toplanma zamanı ile son terörizm saldırısı arasında bir yıldan fazla vakit geçmiş olması.
- 8) Katılımcı sayısının az olması.
- 9) Araştırmanın gerçekleştirilmesi aşamasında, örneklem grubuna ulaşmak için yaşanan zorluklar bu çalışmanın en önemli sınırlılıklarındandır.

1.5. Araştırmanın Sayıtları

- 1) Araştırmaya katılan kişilerin Terörizm Risk Algısı Ölçeği'ne, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'ne, Pozitif Negatif Duygu Ölçeği'ne, ve Kişisel Demografik Bilgi Formu'nda yer alan sorulara verdikleri cevapların onların gerçek duygu ve düşüncelerini yansıttığı varsayılacaktır.
- 2) Kullanılan ölçekler geçerli ve güvenilirlerdir.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çalışmamızın dayandığı kurumsal çerçeve ortaya konulmuştur. İlk olarak terör ve terörizm kavramı, gelişimi, çeşitleri, medya ile ilişkisi, psikolojik etkileri ve risk algısı üzerinde durulmuştur. Çalışmada 2016 yılında Türkiye’de ve özellikle İstanbul ilinde gerçekleşen önemli terörizm saldırılarına yer verilmiştir. Sonrasında yetişkinlerin psikolojik dayanıklılığı, öz etkinlik/yeterlikleri ve pozitif/negatif duygusallık konuları ele alınmıştır.

2.1. Terör ve Terörizm

Kelime kökeni olarak “terör” Latince’de bulunan ve dilimizde "yıldırma, cana kıyma ve malı yakıp yıkma, korkutma, tedhiş” anlamlarına gelen "terrere" kökünden türemiştir. Terör kavramı ilk kez ‘Dictionnaire de l’Academia Française’ sözlüğünün 1789 yılında yayınlanan ekinde "terör sistemi, rejimi" olarak kullanılmıştır (Gençtürk, 2012; İşeri & Başak, 2008; TDK, 2009). Fransız Devrimi’nin karşı devrimci muhaliflerine karşılık kullanılan “régime de la terreur” (terör rejimi) ifadesi ilk kullanıldığında oldukça olumlu şekilde ifade edilse de 1794’te Maximilien Robespierre’in düşüşüyle “terör rejimi” amaç ve yöntemleri gözden düşerek iğrenç bir suç olarak anılmaya başlanmıştır (Hoffman, 2006; Millington, 2018; Shughart, 2006).

Terörizm ise terör eyleminin siyasi ve politik amaçlarla bir grup tarafından sistemli şekilde kullanılması olarak ifade edilmektedir (Demirçivi, 2015; Hoffman, 2006; Schmid, 2011; Zenginoğlu, 2016).

Terör ve terörizm kavramının, ortaya çıkarıldığı ortam, bölge özellikleri, üretilirken kullanılan teknoloji (İşeri & Başak, 2008), kullanılan araçlar, hedeflenen amaçlar gibi etkenlere göre farklı tanımlamaları yapılabilmekte ve üzerinde kesin fikir birliğine varılmış bir tanımlama bulunmamaktadır (Dedeoğlu, 2003; Kaya, 2005; Schmid, 2011; Şenocak, 2006). Öte yandan yapısı gereği terörizm akademik tanımlamanın ötesinde devlet politikası ve siyasi açıdan da tanımlanmaya çalışıldığı için evrensel mutabakata varılabilecek bir tanımın yapılamayacağı belirtilmiştir (Hoffman, 2006; Horgan, 2004). Ancak akademik olarak yapılan çalışmalarda terörizm kavram kargaşasına rağmen sıkça

kullanılan tanımlardan birisi olarak terörizm, örgütlenmiş bir halde, birtakım siyasi emellere ulaşabilmek maksadıyla, muhatap alınan toplumu, devleti, kişileri, sistematik olarak, öldürmeye, tehdit etmeye, tahrip etmeye yönelik sürekli şiddet eylemlerinde bulunmaktır (Kaya, 2017). Siyaset ve dilbilimci Noam Chomsky'ye göre ise terör, hukuk kurallarını gözetmeksizin insan hayatına karşı tehdit oluşturan, sivil topluma yönelik ve sindirici, hükümet politikalarını etkileyebilecek her türlü şiddet hareketidir (Chomsky, 2011, 2015).

Yapılan çalışmalarda terör tanımlamasında öne çıkan ifadelerin %85 'şiddet', %65 'politika' ve % 51 oranında 'korku' sözcükleri olduğu görülmüştür (Duyvesteyn, 2004). Bu durumda terörizmin çok yönlü bir yapısı ve çeşitli yönden yapılabilecek tanımları olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yine de akademik alanda yapılan tanımlamalardan yola çıkarak, herhangi bir eylemi terörizm ve/veya terör saldırısı olarak tanımlayabilmek için eylemin bazı ayırt edici ortak özelliklerine bakılarak tanımlama yapılabilir. Terörizm tanımlamalarındaki ortak noktalar dikkate alındığında herhangi bir şiddet eyleminin terörizm olarak tanımlanabilmesi için;

- Bir siyasi amaca yönelik olması gerekir. Şahsi amaç söz konusu değildir. Terör eylemleri nihai amaç değil; belirlenmiş siyasi hedeflere varılmak için kullanılan strateji ve araçlardır (Arıboğan, 2007; Kaya, 2017; Schmid, 2011).
- Ayırt edici hususlardan bir diğeri de terörizmin, masum sivilleri de hedef kitle olarak alması ve sivillere dehşet verici propaganda içeriyor olmasıdır (Arıboğan, 2007; Chomsky, 2015). Terörizmin ve terör örgütlerinin, herhangi bir hukuk kuralına bağlı kalmak gibi bir zorunluluğu veya gayesi bulunmadığı için, askeri hedeflerden ziyade halk içinde dehşet, korku ve panik havası yaratarak sivilleri hedef alması çokça yaygın olup hareketin bir terör hareketi olarak nitelendirilmesi için gereklidir (Arıboğan, 2007; Kaya, 2017).
- Öte yandan herhangi bir şiddet eylemini, terör olarak nitelendirebilmek için dikkat edilmesi gereken özelliklerden biri de öngörülemez, belirsiz olması; ancak planlı ve rastgele olmamasıdır. Yukarıda da değinildiği üzere terör eylemleri sistematik ve araç niteliğindedir (Schmid, 2011).

Birleşmiş Milletler şiddetin türüne göre, terörizmi şöyle tanımlamaktadır; bu tür eylemlerin amacı, doğası gereği veya bağlamında, bir sivilin veya silahlı çatışma durumunda düşmanlıklarda aktif rol almayan herhangi bir kimsenin ölümüne veya ciddi bedensel yaralanmaya yol açacak herhangi bir eylemdir. Bir popülasyonu korkutmak ya da herhangi bir eylemden kaçınmak ya da yapmaktan kaçınmak için bir hükümeti ya da uluslararası bir örgütü zorlamaktır (Nations, 1999; Vázquez & Hervás, 2010).

Özetleyecek olursak terörizmi, bir grubun/örgütün hukuk dışı yöntemlerle, sivil toplum üzerinde dehşet, baskı ve korku oluşturarak, sistemli ve öngörülemeyecek şekilde şiddet içerikli eylemler yapması olarak tanımlayabiliriz.

2.1.1. Terörizmin Gelişimi

Terörün insanlık tarihiyle yaşıt olduğu düşünülse de sistemli olarak terörizmin ilk ortaya çıkışı ile ilgili net bir bilgi yoktur. Yine de terör hareketleri ve terörizmin tarihsel olarak gelişimine bakıldığında, ilk hedeflerin Roma, Çin, Selçuklular gibi imparatorluklar ve güçlü devletler olduğu görülmektedir (Şenocak, 2006). Tanımlama sorununda olduğu gibi değişik kaynaklar ve politik yaklaşımlar terörün başlangıcını farklı şekillerde aktarmaktadır. Bazı araştırmacılar ilk terör hareketleri ve terörizm saldırıları olarak, MÖ 60 yıllarında Sicariler veya Zeolatlar adı verilen bir grup Yahudi'nin başlattığı ve tarihe 'Büyük Yahudi İsyanı' olarak geçen ayaklanmayı göstermektedir. Bazı araştırmacılar ise ilk terör olaylarını MS 11. ve 13. Yüzyıllarda varlık gösteren ve kanlı saldırılarla tarihe geçen Haşhaşiler'e dayandırmaktadır (Jones, 2008; Kanat, Kodaman, & İren, 2016; Millington, 2018; Onay, 2009; Şenocak, 2006).

Terörizm saldırıları çoğu zaman baskıcı bir güce karşı son çare olarak 'zayıfın gücü' şeklinde değerlendirilmektedir. Bu yanlış değerlendirme terörist grupların taraftarlarını "özgürlük savaşçısı" olarak görmesine yol açmaktadır (Arıboğan, 2007; Demirçivi, 2015; Walls, 2017). Bu yanılsamanın temelinde Maximilien Robespier'in 1790'lı yıllarda terörizmi "acil gelen adalet" şeklinde (Schmid, 2011), değerlendirmesi ve terörizmi devlet eliyle ortaya çıkarması yatmaktadır (Garrison, 2003). Ancak her ne kadar terörizm ve terör hareketleri Fransız Devrimi döneminde kurtarıcı olarak ortaya çıkmış gibi görünse de kendi

terörizminin Maximilien Robespier'i idama götürmesi, amaç ve yöntem olarak terörizmin oldukça yanlış bir araç olduğunu çok açık ortaya koymaktadır.

Yakın tarihe bakıldığında ise terörün genel olarak (Tablo 1) dört dönemde geliştiği söylenebilir (Rapoport, 2002; Walls, 2017). İlk dönem olarak ideolojik terör biçiminde 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başı (1880 – 1920) arasındaki dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Rusya'da Çar'ın halka karşı sunduğu reformların yetersiz kalması ve fon sağlanamaması nedeniyle halk içerisinde çıkan anarşistler Rus hükümet yetkililerine karşı kanlı suikastler gerçekleştirmişlerdir (Walls, 2017). Rusya'da sistemli olarak başlayan suikast ve anarşist terörizm hareketleri kısa sürede Avrupa'ya yayılmış ve bu döneme 'Suikastların Altın Çağı' adını verecek kadar çok devlet yetkilisi öldürülmüştür (Kaya, 2017; Walls, 2017).

Tablo 1 Rapoport'a göre terörizmin dört dalgalı gelişimi

Dönem	Amaç	Hedef Kitle	Yöntem
Anarşist Dönem (1880 - 1920)	Devrim hedefleyerek karşı devrimci muhaliflere karşı	Karşı devrimci muhalif herkes, Avrupa Devletleri	Suikastler, dinamitle patlatma, banka soygunları,
Milliyetçi Dönem (1920 - 1960)	Sömürgeye karşı milliyetçi hareketler,	Polis ve asker muharıpler, Avrupa Devletleri	Gerilla tarzı vur kaç saldırılar
Yeni Sol Dönem (1960 - 1980)	Kapitalist sisteme karşı,	Hükümetler ve ABD,	Saldırı, adam kaçırma, suikastler,
Dini Dönem (1980 sonrası)	Dini ideolojiler adına,	ABD, İsrail, Ortadoğu, Sivil Halk,	Silahlı saldırı, bombalama, uçak kaçırma, intihar saldırıları

(Rapoport, 2002; Schmid, 2011; Walls, 2017)

İkinci dönem 1920 – 1960 yılları arasını kapsayan, ulusal ve milliyetçi terörizm faaliyetlerinin Birinci Dünya Savaşı'nın ardından etnik bir kimlik kazanarak bağımsızlık kazanmaya çalışan Cezayir, Kıbrıs ve İsrail gibi ülkelerde etkili olan sömürge karşıtı dönemdir (Shughart, 2006).

1960'larda Vietnam Savaşı ve Arap-İsrail Savaşı ile başlayan üçüncü dönemde terörizm, uluslararası bir kimlik kazanarak Marksist, Leninist, Maoist

gündemlerin yayılması için “yeni sol terör hareketi” olarak baş göstermiştir (Rapoport, 2002; Shughart, 2006; Walls, 2017).

1979 sonuna gelindiğinde ise Müslümanlar’ın en kutsal mabedi Kâbe’de kanlı bir baskın yapılmış kısa süre sonra da Sovyetler Birliği Afganistan’ı işgal etmiş ve böylece dördüncü terörizm dönemi Ortadoğu’da başlamıştır (Garrison, 2003; Gupta, 2010; Walls, 2017). Uluslararası sistemin terörizmi bölgesel terörizm hareketlerinden çıkararak dünya genelinde küresel bir tehdit olarak algılamasına sebep olan esas terörizm saldırısı ise 11 Eylül 2001 saldırılarıdır (Chomsky, 2011; Pyszczynski, Solomon, & Greenberg, 2003). Bu dönem terörizmin yeniden tanımlandığı ve ABD’nin Pearl Harbour’dan sonraki en büyük travması olmuştur (Laçiner, 2001). 11 Eylül saldırısı sonrasında İslam ile şiddet ve terörizm yan yana anılmaya başlamıştır (Akdemir, 2009). 11 Eylül saldırıları sonrası yeni terörizm dönemini diğer dönemlerden ayıran en önemli husus yeni dönem terörizmin teknoloji ve iletişimi/medyayı kullanması, bilginin Batı’dan çıkıp tehlikeli kişilerin eline geçmiş olması ve yeni terörizmin halka verdiği dehşet mesajının yanında yoğun zarar verme isteğidir (Laçiner, 2001).

Terörizm kavramının tarihsel sürecine ilişkin olarak da dikkat etmemiz gereken iki önemli husus bulunmaktadır. İlk olarak, terörün bu dönemsel süreçlerinin kesin kırılma noktalarına sahip olan ve her yeni dönemle birlikte tamamen farklılaşan lineer bir süreç gibi düşünmek yanlış olacaktır. Modern terörizm adı verilen ve günümüzde tanıklık ettiğimiz terörizmi incelediğimiz zaman, daha önceki dönemlerin özelliklerine sahip bir yapıyla karşılaşmamız olasıdır. Ancak 1972 – 1976 yılları arasında terörizm saldırıları nedeniyle yaşamını yitiren kişi sayısı 2000’den az iken 2002 – 2006 arasında bu sayının 30.000’in üzerine çıkmış olması (Aronson, Wilson, Akert, & Gündüz, 2012) terörizm sorununun en korkunç seviyede olduğunu gözler önüne sermektedir.

Her ne kadar ayırt edici birtakım ortak özellikleri ve açıklamaları bulunsa da net bir tanımı yapılamayan terörizm, politik ve çevresel birçok etkene ve eylemlerin değişen özelliklerine göre çeşitlere ayrılmaktadır.

2.1.2. Terörizm Çeşitleri

Terörizm, terörü uygulayan ve teröre maruz kalan kimselere göre şu şekilde sınıflandırılabilir (Onay, 2009; Şenocak, 2006);

- Aşağıdan Terör / Devlete Karşı Terör
- Yukarıdan Terör / Devlet Terörü / Devlet Destekli Terör
- Ayrılıkçı / Bölücü Terör
- Siyasi / İdeolojik Terör

Bu bağlamda Ayrılıkçı / Bölücü Terör olarak nitelendirilen kavram aynı zamanda Etnik Kökenli Terör olarak adlandırılabilirken; Siyasi / İdeolojik Terör olarak nitelendirdiğimiz kavram kendi içerisinde Irkçı Terörizm, Entelektüel Terörizm gibi kavramları barındırmaktadır.

Aynı zamanda terör kavramı yönetsel olarak;

- Geleneksel Terör
- Siber Terör

gibi iki alt başlığa ayrılırken, çoğu terör örgütünün önemli bir kanun dışı gelir kaynağı olan uyuşturucu ticaretine ilişkin Narko Terör kavramını da kapsamaktadır (Gucenmez, 2014).

Aşağıdan Terör ve Yukarıdan Terör kavramlarını inceleyecek olursak buradaki temel ayrımımız, sürekli, örgütlü ve sistematik şiddeti uygulayan tarafın kim olduğudur. Yukarıdan Terör kavramı, sürekli, sistematik ve örgütlü şiddetin, bir devlet hükümeti tarafından muhalif görüşlü kimseler veya kendi vatandaşlarına yönelik olarak uygulanması ile ortaya çıkmaktadır. Terör kavramının ilk kez kullanıldığı 1789 Devrimleri sonrası yaşanan 'Terör Rejimi' döneminde mevcut olan sistem de budur. Uygulamanın, Devlet Terörü olarak adlandırılabilmesi için gözetilmesi gereken hususlar şiddetin sürekli ve sistematik olmasıdır. Örnek olarak kitlesel tutuklamalar, süresiz gözaltına almalar, hukuk dışı kararlar, toplu sınır dışı ve infaz kararları verilebilir. Bu terör çeşidi çoğunlukla totaliter ve otoriter rejimlerde görülür. Aşağıdan terörde bulunan korku ve yıldırma politikalarının halka etki edebilmesi amacıyla çok fazla kişiye erişebilme amacının tersine devlet tarafından uygulanan bu terör daha az tepki almak, hak ihlallerinin gün yüzüne çıkmaması gibi amaçlarla gizlenmeye çalışılır (Topal, 2004).

Bu konuya ilişkin olarak karıştırmamız gereken husus ise Devlet Terörü ile Devlet Destekli Terör kavramları arasındaki ayrımıdır. Yoğun, yaygın, sistematik ve devlet kanalları yoluyla şiddet uygulanması suretiyle insan hakları ihlallerinin oluşturulmasına 'Devlet Terörü' adı verilirken; bir devletin herhangi bir terör örgütüne mühimmat desteği sağlaması, para yardımı yapması, müsamaha göstermesi gibi durumlara Devlet Destekli Terör adı verilmektedir.

Bu bağlamda John Murphy, Devlet Destekli Terör'e ilişkin aşağıdaki gibi bir sınıflandırma yapmıştır (Murphy, 1989);

1. Devletin terörist eylemi doğrudan gerçekleştirilmesi,
2. Terör hareketlerine ve terörizme doğrudan destek verilmesi,
3. İstihbarat desteği sağlanması,
4. Özel eğitim ya da temel askeri eğitim verilmesi,
5. Diplomatik ayrıcalıklar ve ileri teknoloji imkânlarından faydalandırılması,
6. Mühimmat yardımında bulunması,
7. Ulaşım desteği sağlanması,
8. Ülkesinin kullanımına izin vermesi veya müsamaha göstermesi,
9. Ekonomik destek sağlanması,
10. Sözlü destekte bulunulması,

Aşağıdan gelen terör ise devlete karşı girişilen terör eylemlerini nitelendirmek için kullanılmaktadır.

Ayrılıkçı Terör ile Siyasi Terör arasındaki en büyük fark, çatışma içerisinde oldukları devletin toprak bütünlüğünü mü yoksa siyasi rejimini mi hedef alıyor olmalarıdır. Adından da anlaşılacağı üzere Bölücü Terör, bir devlet ülkesinin herhangi bir kısmını o devletten ayırarak yeni bir devlet inşa etmek veya başka bir devlet toprağı haline getirmeyi hedeflerken İdeolojik Terör, mevcut devlet ülkesine yönelik bir tehdit olmaktan ziyade yönetimde olan siyasi rejimin değişmesine yönelik çaba sarf eder (Yahşi, 2015).

İrkçi Terör olarak nitelendirdiğimiz kavram, bir ırkın diğerlerine göre aşağı ya da üstün olması düşüncesinden yola çıkarak mevcut sistemin muhafazası içerisinde 'etnik temizlik' yönteminin izlenmesini öngörür.

Yöntemsiz olarak ele aldığımız diğer iki kavram ise Geleneksel Terör ve Siber Terör kavramlarıdır. Geleneksel Terör, terörizmin genellikle ateşli silahlar,

bıçaklar, patlayıcı maddeler yoluyla, doğrudan kişilerin canını veya devletin varlığını hedef alan yöntemlerle yapılan saldırılardır.

Siber Terör, daha çok bilgisayar gibi işletim sistemine sahip elektronik cihazlar üzerinden yasadışı eğitimleri içeren yayınların paylaşılması veya doğrudan devletlere ait elektronik cihazların veya sanal sistemlerin uzaktan kontrol veya tahrip edilmesini kapsamaktadır. Siber Terör; failini saptaması daha güç, temel amacı propaganda olan, sanal ortam üzerinden yapılmasından ötürü çoğu zaman coğrafi olarak herhangi bir noktada bulunma zorunluluğu olmayan, virüs yazılımları üzerinden kolayca yayılabilen ve hukuki anlamda pek fazla kanun geliştirilmemiş bir terör çeşididir (Gürkaynak & İren, 2011; Hekim & Başbüyük, 2013).

Ayrıca terör örgütlerinin sürekliliklerini sağlayabilmeleri ve giderlerini karşılayabilmeleri için birtakım gelir elde etmeleri gerekmektedir. Çoğu terör örgütünün gizlice ya da kendisini terörist olarak algılamayan ülkelerde açıktan bağlantılı olduğu dernekler, yayınlar ve bağış toplanabilecek diğer kanalları bulunmasının yanı sıra özellikle Ortadoğu ve Latin Amerika menşeli terör örgütlerinin illegal olarak yüksek gelir elde ettikleri asıl yöntem bölgesel uyuşturucu tacirleriyle işbirliği yoluna gitmesidir. Bu işbirliği ise Narko Terör adını verdiğimiz kavramı ortaya çıkartır (Berry, Curtis, Hudson, & Kollars, 2002; Gucenmez, 2014).

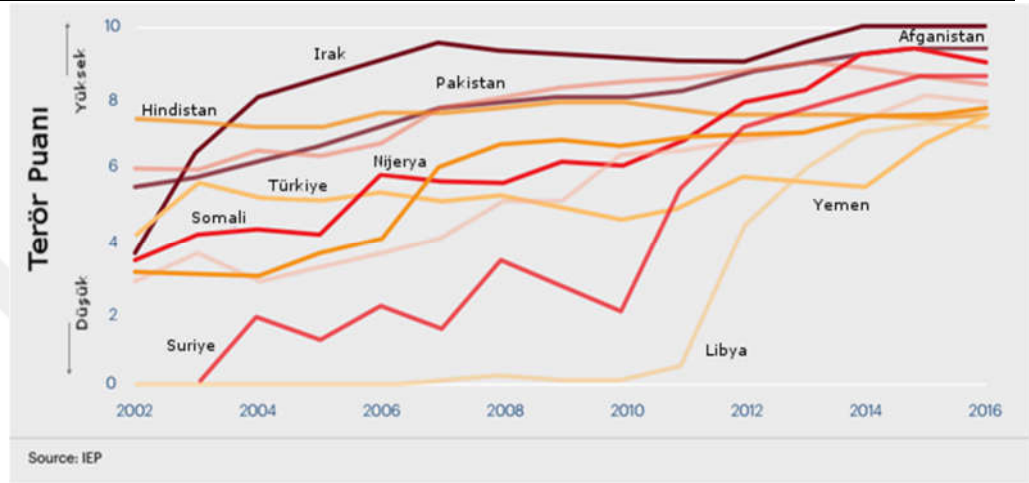
2.1.3. Türkiye ve İstanbul'da 2016 Yılında Yaşanan Terörizm Saldırıları

Türkiye'nin en büyük metropolü İstanbul hiç şüphesiz terörizm saldırılarının da merkezi halindedir. Özellikle son yıllarda yaşanan terörizm saldırıları göz önüne alındığında ülke genelindeki saldırıların özellikle İstanbul'da artış gösterdiği görülecektir. Türkiye "teröre karşı Washington'un yeni savaşında önemli bir müttefik" haline gelerek son yıllarda terörizmle mücadele etti ve bu mücadele için oldukça önemli bir konumda bulunuyor ve Türkiye'nin uluslararası terör mücadelesinde etkin rol oynaması, terörizm saldırılarının hedefi olmasında etkilidir (Chomsky, 2015).

Çalışmanın konusu olarak 2016 yılı içerisindeki terörizm saldırıları ele alınmıştır. İstanbul'da değişik terör grupları/örgütleri tarafından basına yansıyan sekiz büyük saldırıdan söz etmek mümkündür. İngiltere merkezli güvenlik ve savunma araştırmaları yapan IHS şirketinin verilerine göre 2015

senesinde Dünya genelinde yaşanan terörizm saldırılarının toplam sayısı 18.987 iken, 2016 senesine gelindiğinde yaklaşık olarak %25 oranında bir artış göstererek yaşanan terörizm saldırılarının sayısı 24.202'ye yükselmiştir. Nitekim bu artış Türkiye'ye de yansımış ve 2015 yılında Türkiye'de 348 terörizm saldırısı gerçekleştirilmişken, 2016 yılına gelindiğinde bu sayı toplamda 17'si intihar bombacısı olmak üzere 729'a yükselmiştir (GTI, 2016, 2017; IHS, 2016).

Grafik 1 Uluslararası Terörizm İndeksi 2017, 2002 – 2016 Terörizm Saldırıları

Source: IEP
Global terrorism index, Institute For Economics & Peace (2017)

Türkiye'de yaşanan terörizm saldırıların 585'ini PKK terör örgütü üstlenmiştir ve 2015 yılında terörizm saldırısı sıklığına göre belirlenen en aktif terör örgütleri listesinde PKK 9. sıradayken, 2016 yılı itibariyle 5. sraya kadar yükselmiştir. Aynı araştırma neticesinde Türkiye, terörizm saldırılarının hedefi haline gelen devletlerarasında 11. sıradan 7. sraya yükselmiştir (GTI, 2017).

Institute For Economics & Peace, çalışmasına göre ise Türkiye'deki terörizm saldırıları istikrarlı şekilde artarak 2016 yılında en üst seviyeye çıkmıştır. 2015 yılı istatistiklerine göre terörizm saldırılarına uğrayan ülkeler arasında 14. Sırada yer alan Türkiye 2016 yılında neredeyse saldırılar iki katına çıkarak 9. Sraya yükselmiş ve Türkiye ilk defa terörizm saldırısına uğrayan ülkeler arasında ilk ona girmiştir (GTI, 2016, 2017).

Türkiye'de 2016 yılında gerçekleşen büyük ölçekli saldırıları incelediğimizde (CNNTürk, 2016; DW, 2016; İndigo, 2016; Journos, 2017; Posta, 2016; Sözcü, 2017);

- Ocak 2016'da, İstanbul ilinin Sultanahmet ilçesinde turistlere yönelik olarak bir canlı bomba saldırısı düzenlenmiş olup toplamda 11 Alman vatandaşı hayatını kaybetmiştir. Hükümet yetkilileri bu terör saldırısının sorumlusu olarak DAESH terör örgütünü tutmuştur. Aynı zamanda PKK tarafından Diyarbakır ilinin Çınar ilçesinde, ilçe emniyet müdürlüğüne yönelik bir saldırı gerçekleştirilmiş ve 3'ü çocuk 6 kişi yaşamını yitirmiştir.
- Şubat 2016'da, Ankara ilinin Çankaya ilçesinde Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait bir aracın geçişi esnasında infilak eden bomba sebebiyle içerisinde askerlerin ve sivillerin bulunduğu 29 kişi ölmüş, 61 yaralanma yaşanmıştır. TAK terör örgütü, yayın organları üzerinden saldırıyı üstlenirken, hükümet yetkilileri YPG terör örgütünü sorumlu olarak göstermiştir.
- Mart 2016'da yine Ankara ilinin Kızılay meydanında bomba yüklü araç ile düzenlenen saldırıda 38 kişi yaşamını yitirirken, 125 kişi yaralanmıştır. Yetkililer tarafından, saldırının sorumlusu olarak PKK terör örgütü ile bağlantılı olan TAK terör örgütü gösterilmiştir. Ayrıca İstanbul ilinin Beyoğlu ilçesinde, İstiklal Caddesi'nde gerçekleşen bir canlı bomba saldırısında 4 kişi yaşamını yitirmiş, 39 kişi ise yaralanmıştır. Yetkililer, saldırının DAESH terör örgütüne düzenlendiğini söylemiş ancak terör örgütü saldırıyı üstlenmemiştir.
- Nisan 2016'da ise Bursa ilinde Ulu Camii yakınlarında gerçekleştirilen canlı bomba saldırısı sonucu 13 vatandaşımız yaralanmıştır.
- Mayıs 2016'da Diyarbakır ilinin Sur ilçesinde, Sarıkamış Mahallesi'nde bomba yüklü bir araç ile gerçekleştirilen terör saldırısında ise 16 kişi yaşamını yitirmiş, 23 kişi yaralanmıştır. Yine Mayıs ayında İstanbul ilinde Sancaktepe ilçesinin Samandıra Kışlası'na yakın bir mevkide, askeri servise yönelik saldırıda 5 asker 3 sivil yaşamını yitirmiştir. Aynı ay içerisinde Gaziantep ilinin emniyet müdürlüğüne yönelik intihar

bombacı saldırısında, terörist ile birlikte 4 kişi yaşamını yitirmiş ve 23 kişi de yaralanmıştır.

- Haziran 2016'da Mardin ilinin Midyat ilçesinde emniyet müdürlüğüne yönelik saldırıda, 2'si polis olmak üzere 4 kişi yaşamını yitirmiştir. İstanbul ilinde Vezneciler'de yaşanan saldırıda ise 7 polis 5 sivil yaşamını yitirmiş, 36 kişi ise yaralanmıştır. Saldırı, TAK terör örgütü tarafından üstlenilmiştir. Aynı ay içerisinde Atatürk Havalimanı'nda ise ateşli silahların ve bombaların kullanıldığı terörizm saldırısında ise 45 kişi yaşamını yitirmiş ve 236 kişi yaralanmıştır.
- Ağustos 2016'da ise Elazığ, Van ve Bitlis illerinde polis ve asker hedefli saldırılarda toplam 12 kişi yaşamını yitirirken 200'ü aşkın kişi yaralanmıştır.
- Kasım 2016'da Adana ilinde valilik binasının hedef alındığı saldırıda resmi açıklamalara göre 2 kişi yaşamını yitirirken, 33 kişi de yaralanmıştır.
- Aralık 2016'da, İstanbul ilinin Beşiktaş semtinde, Vodafone Arena Stadyumu'na yönelik yapılan saldırıda 38 kişi yaşamını yitirmiş ve 155 kişi yaralanmıştır. Aynı ay içerisinde Kayseri ilinde Erciyes Üniversitesi yerleşke girişi yakınlarında içerisinde sivil askerlerinde bulunduğu topluluğa yönelik yapılan bomba yüklü araç saldırısında, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin açıklamalarına göre 13 asker şehit olurken 48 asker yaralanmıştır.

2.2. Medya ve Terörizm

Yazılı, sesli ve görsel iletileri basılı veya elektronik kitle iletişim araçları ile duyuran iletişim araçlarının tamamını “medya” olarak tanımlayabiliriz (Akçay & Çelenay, 2012). Bu bakımdan medya tek yönlü bir iletişim olarak değerlendirilebilir. 1940 – 1960 yıllar arasında özellikle Hitler ve Stalin gibi devlet yetkilileri olmak üzere devlet politikası olarak medya propaganda amacıyla etkili şekilde kullanılmıştır. Bu durum medyanın en önemli siyasal propaganda aracı olarak kullanılmasına sebep olmuştur (Avşar, 2017; Devran, 2015; Köseoğlu & Al, 2013). Medyanın gücünün yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak anılacak kadar etkili olduğu düşünülmektedir (Akçay & Çelenay, 2012).

Politik devlet görevlileri ile halk medya üzerinden iletişim halinde kalır ve bu durum medya-halk-devlet üçgeni olarak adlandırılır (Nacos, 2006). Halk ile devlet arasındaki bu ilişki ulusal ve uluslararası düzeyde etkileşimli olarak gerçekleşir. Terörizm ve medya ilişkisinde, propaganda aracı olarak devletin medyayı kullanmasının yanında terör örgütleri de medyayı etkin olarak kullanabilmektedir (Akçay & Çelenay, 2012; Avşar, 2017; Taşdemir, 2017).

Birçok suç ve şiddet olayı failleri tarafından gizlense de terörizm saldırıları çoğunlukla toplumda dehşet ve korku oluşturmak için faili örgütler tarafından üstlenilmekte ve medya aracılığı ile topluma, örgüt üyelerine ve destekçilerine duyurulmaktadır (Devran, 2015; Melek & Toker, 2016). Öte taraftan medya haber kaynaklarından beslenmekte ve şiddet, dehşet, terör saldırıları gibi haberler medya için oldukça ilgi çekici olmaktadır. Terör ve medya bu durumda karşılıklı olarak birbirini besleyen simbiyotik bir ilişki içerisinde (Akçay & Çelenay, 2012; Kazan, 2016; Nacos, 2006). Kısaca terör örgütleri halkı dehşete düşürmek, korku ve infial oluşturmak için terörizm saldırılarını duyurmak ve propaganda sağlamak için medyayı kullanırken, medya da reyting ve ilgi çekmek için terörizm saldırılarını abartır (Avşar, 2017; Devran, 2015).

Özellikle 2000’li yıllara gelindiğinde internet medyasının gelişmesiyle medya yeni bir döneme geçiş yapmıştır. İnternet kaynaklarının gelişmesi medya kaynaklarının artmasına, yayıncının anonimleşmesine sebep olmuştur. Bu durum terör örgütlerinin mesajlarını daha kolay iletmeleri sonucunu doğurmuştur (Avşar, 2017). Ulusal ve uluslararası medyanın üzerinde bir

iletişim alanı olarak internet küresel anlamda iletişim sağlamaktadır ve klasik medyaya göre çok daha geniş kitlelere çok kısa sürede yayılabilmektedir (Avşar, 2017). Medyanın özellikle internetin yaygınlaşmasıyla dergi, gazete, radyo, televizyon gibi klasik yöntemlerden çok sosyal medya, bloglar ve internet haberciliği gibi elektronik medyanın daha etkili olduğu ve kısa sürede çok farklı kitlelere hitap ettiği görülmektedir (Bulunmaz, 2014; Köseoğlu & Al, 2013; Taşdemir, 2017).

Medyada terörizm saldırılarını izleyen bireylerin terör saldırılarına doğrudan maruz kalan bireyler kadar etkilendikleri, TSSB ve depresyon belirtileri gösterdikleri görülmüştür (Ahern et al., 2002; Demirli, 2011). Amerika’da yapılan bir çalışmada televizyonda şiddet görüntüleri izleyen bireylerin şiddet algıları, güvensizlik ve tedirginlik duygularının gerçek hayattan çok daha yüksek olduğu görülmüştür (Gerbner, Gross, Morgan, & Signorielli, 1986). Medyanın bireyleri dolaylı olarak etkilemesi üzerine yapılan çalışmalar literatürde “ekran travması veya uzaktan travma (screen trauma or distant trauma)” olarak tanımlanmıştır (Atalay, 2017).

2.3. Terörizmin Psikolojik Etkileri

Birey kendi içinde olumlu ve tutarlı bir benlik algısına sahip olmak için ve benlik saygısını artırmak için kendini güvende hissedeceği sosyal bir topluluk içerisinde bulunmak ister. İçinde bulunduğu topluluğa aidiyet geliştirerek olumlu özellikleri kendi grubuna atfederken olumsuz özellikleri ve duyguları dışa yükler. Kendine benzeyen veya benzediği gruba olumlu özellikler yükleyerek kendisi için anlamlı bir güvenlik duygusu oluşturmuş olur (Kağıtçıbaşı & Çemalcılar, 2014).

Terörizm saldırıları toplumdaki güvenlik duygusunu tahrip ederek bireylerin içinde buldukları toplumdaki güvenliğine ve kendilerini huzursuz hissetmelerine sebep olur (Şar, 2017). Savaşta farklı olarak terörizm saldırılarının belirsizliği ve sivil halkı hedef alması toplumdaki güven duygusunu kıran en büyük unsurdur. Terörizm saldırılarına doğrudan veya dolaylı maruz kalmış bireylerde ilgi eksikliği, empati/sempti kuramama ve travma belirtileri sıkça gözlemlenmektedir (Demirli, 2011). Terörizm saldırılarına işitsel, görsel ve fiziksel olarak doğrudan maruz kalan bireylerin

yanı sıra çevresi, yakınları veya medya üzerinden dolaylı maruz kalan bireylerde de yüksek psikolojik etkiler gözlemlenmektedir (Atalay, 2017; Demirli, 2011; Şavur & Tomas, 2010).

Terörizm, uluslararası suç, iklim değişikliği, bulaşıcı hastalılar gibi değişik faktörler toplumsal yapıda çeşitli etkilere sebep olmaktadır (Sener, 2015). Terörizm saldırıları bireyler üzerinde deprem, tsunami gibi doğal afetlerden çok daha yüksek psikopatolojik etkilere neden olabilmektedir (Alexander & Klein, 2005; Kızıllı, 2013). 12 Ocak 2010 Haiti depremi, 26 Aralık 2004 Güney Asya depremi ve 11 Mart 2011 Japonya'da yaşanan deprem ve tsunamiler gibi hava durumu ya da jeolojik olaylar, doğal afetler veya insan kaynaklı, nükleer reaktör kazaları, petrol kazaları gibi felaketlere kıyasla 11 Eylül 2001'de ABD topraklarına yönelik yapılan stratejik terörist saldırılar gibi terörizm hareketleri daha fazla travmatik ve psikolojik sonuçlar doğurabilmektedir (Ajdukovic, Kimhi, & Lahad, 2015).

Terörizm saldırıları bireylerin yüksek düzeyde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtileri göstermelerine neden olmaktadır (Demirli, 2011). Terörizm saldırıları sonrasında bireylerde %10 oranında TSSB, psikolojik ve psikopatolojik etkiler gözlemlenmektedir (Şar, 2017). 11 Eylül Saldırıları sonrasında New York bölgesi ve çevresinde yapılan araştırmalar ilk altı ay içerisinde terörizm saldırılarından dolayı olarak etkilenen bireylerde %6 oranında TSSB gözlemlenmiştir (Alexander & Klein, 2005). 11 Eylül saldırıları sonrası yapılan anketlerde çevredeki bireylerin %70 oranında olay karşısında ağladıklarını göstermiştir (Saad, 2001). 2003 yılında İstanbul'da yaşanan terörizm saldırıları ile ilgili yapılan bir çalışmada saldırılardan dolayı olarak etkilenen ergenlerde %5,8, erişkinlerde ise %26,1 oranında TSSB belirtileri gözlemlenirken saldırılardan doğrudan etkilenen bireylerde ise %29,9 oranında TSSB belirlenmiştir (Aker et al., 2008). 2008 yılında Diyarbakır'da yapılan terörizm saldırısı sonrasında yapılan bir çalışmada saldırıya işitsel veya görsel olarak doğrudan maruz kalan erişkin bireylerde birinci ayda %12,5 oranında TSSB gözlemlenirken bu oran üçüncü ayda %9,6 olarak belirlenmiştir (Eşsizoglu et al., 2009).

Terörizm saldırıları, doğal afetler, nükleer kazalar gibi olağanüstü risk ve tehlike durumlarında bireyler yüksek travma belirtileri gösterirler ancak genel

olarak travmayla birlikte tehlike ile başa çıkma ve sosyal, bilişsel, fiziksel kaçınma davranışları da sergilerler (Alexander & Klein, 2005). Olağanüstü ve tehlikeli durumlar karşısında gelişen psikolojik başa çıkma ve dayanıklılık (resilience) son derece sağlıklı bir durumdur. 11 Eylül saldırıları sonrası New York bölgesinde yapılan çalışmalar %40 gibi büyük bir oranın psikolojik dayanıklılığın (resilience) yüksek olmasına bağlı olarak TSSB belirtileri göstermedikleri belirlenmiştir (Bonanno, Rennie, & Dekel, 2005). Yine yapılan çalışmalar bireylerin zorluklarla başa çıkmaya çalışırken pozitif duygular sergiledikleri görülmüştür (Bonanno, 2008; Fredrickson et al., 2003).

2.3.1. Dehşet Yönetim Kuramı (DYK)

İnsanlar hayvanlarla benzer içgüdülere sahip olarak kendilerini dış tehlikelerden korurlar ancak hayvanlardan farklı olarak kendi yaşamlarının öngörülemez şekilde sonlu olduğunun farkındadırlar. İçgüdüleri gereği kendini korumaya çalışan birey öngörülemez şekilde ölümlü oluşun farkındalığını bilişsel düzeyde anlamlandırırken ölüm belirginliğinin dehşet ve kaygısıyla yüklenir (S Solomon, Greenberg, & Pyszczynski, 2004; Yeniçeri, 2016). Yaşamın sona ermesini ifade eden ölüm, kültürlere göre farklı anlamlar yüklenerek değişik tanımları yapılmıştır. Müslümanlık, Hristiyanlık ve Yahudilik gibi tek tanrılı dinlerde yeni bir hayata geçiş olarak görülse de ölümün her kültürde ve her yaşta kaygıyla karşılandığı yapılan çalışmalarla desteklenmiştir (Karakuş, Öztürk, & Tamam, 2012). Ölümün kaçınılmaz belirginliğinin verdiği kaygı nedeniyle bireylerin düştüğü dehşetin ve bu dehşeti baskılamak üzere bireylerin benlik saygısı, dini eğilim ve ölümsüzlük arzusu gibi kavramlar geliştirmeleri Dehşet Yönetim Kuramı çerçevesinde araştırılmaktadır (Bulut, 2015; Doğulu & Uğurlu, 2015; Sheldon Solomon, Greenberg, & Pyszczynski, 1991).

Yapılan araştırmalarda ölüm belirginliği, ölüm kaygısının kaynağı, bireyle ilişkisi ve maruz kalma olarak üç boyutta incelenmiştir ve terörist saldırılar bireyi her üç boyutta da tehdit etmektedir (Yeniçeri, 2016). Dehşet yönetim Kuramı çalışmalarında yüksek benlik saygısına sahip bireylerin kaygı kaynaklarıyla baş etmede daha iyi oldukları ve ölüm belirginliği hatırlatılan bireylerin kültürel dünya görüşlerine daha sıkı bağlandıkları görülmüştür (Pyszczynski et al., 2003; Sheldon Solomon et al., 1991; Yeniçeri, 2016). Bu

durumda terörist saldırılara doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalarak ölüm belirginliğini yüksek düzeyde yaşayan bireylerin kültürel dünya görüşlerine bağlılıklarında artış olacağı düşünülmektedir. Yapılan çalışmaların birçoğunda katılımcılara ölüm belirginliğini hatırlatıcı bilgilendirme yapılarak yapay olarak ölüm belirginliği oluşturulmuştur (Bulut, 2015).

Bu çalışmada ölüm belirginliğini artırmak için çalışma grubundaki katılımcılara 2016 yılında yaşanan terörizm saldırılarını hatırlatıcı olarak, Terörizm Saldırıları Bilgilendirme Formu ve 2016 yılında İstanbul ilinde yaşanan terörizm saldırılarıyla ilgili fotoğraflar (Ek 6) verilerek suni olarak ölüm belirginliği artırılmaya çalışılmıştır.

2.3.2. Terörizm Risk Algısı

Tehlike, zarar verme potansiyeli olarak değerlendirilirken risk bu potansiyelin gerçekleşme olasılığıdır (BEREN, 2013). Riskler, sosyal olarak inşa edilen bilişsel modellerle işlenerek içselleştirilir ve içselleştirilen risk algısı bireylerin ansızın ortaya çıkan olaylarla baş etmelerini sağlar (Armaş, Cretu, & Ionescu, 2017).

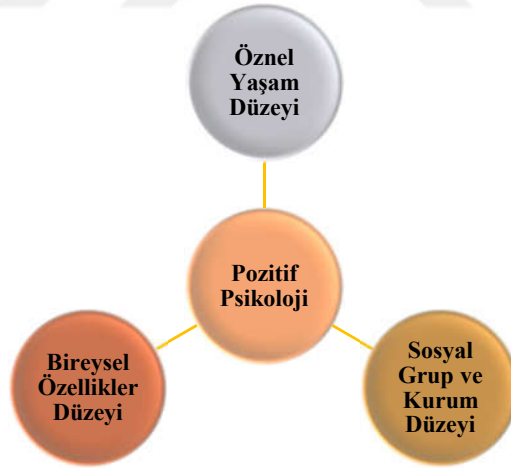
Terörizm risk algısı gerçekleşen terörizm saldırıları sonrasında benzer güven ve emniyet tehditleri ve tehlikelerinin yeniden yaşanma olasılığıdır (Güler, 2014). Bireyler terörizmin fiili tehlikesini ve riskini bilişsel düzeyde algılar. Terörizm risk algısı, toplumsal karar vermenin sağlıklı yapılabilmesi, devlet güvenlik politikası ve terörizm saldırıları sonrası öngörüle bulunmak gibi çok yönlü nedenlerden dolayı ölçülmesi gerekmektedir (Demirçivi, 2015; Jasanoff, 1998; Jenkin, 2006).

Terörizm risk algısı toplumların ekonomik ve savunma stratejilerini etkilediği gibi ölüm (mortalite) belirginliği oluşturmakta ve bireyleri psikolojik olarak da tehdit etmektedir (Güler, 2014; Özçelik & Önder, 2016). Yapılan çalışmalar terörizm saldırılarının çeşidine ve yapısına bakmaksızın, beklenmedik şekillerde öngörülemez olmasının bireylerdeki kaygıyı artırdığını ve belirsizliğin terörizm riski algısıyla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Yeniçeri & Dönmez, 2008).

2.4. Pozitif Psikoloji

Psikoloji çalışmaları, engellilik, patoloji, tükenmişlik ve çaresizlik gibi insan davranışlarının olumsuzluklarına yönlendirilmişken buna karşılık Pozitif Psikoloji çalışmaları, modern yaşamın bireyler için olanakları ve mutlu yaşama erişme imkânları üzerine odaklanmaya başlamıştır (Caprara & Cervone, 2003; Seligman, 2004a; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Psikolojinin genel olarak bireyin güçlü yanlarına karşın bireysel sorunlarına odaklandığı ve üç farklı misyon yüklendiği görülüyor. Bunlar, zihinsel hastalıkları iyileştirmek, problemleri çözerek insan hayatını daha tatmin edici hale getirmek ve bireylerin güçlü yanlarını geliştirmek (Luthans, 2002; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Bununla birlikte İkinci Dünya Savaşı sonrası özellikle klinik psikologlar patolojik problemlere, tanı ve tedavi gibi negatif yaklaşımlara kaymışlardır (Luthans, 2002). Bir noktada psikolojinin negatif/olumsuz durumlar üzerine odaklanması, negatif/olumsuz problemlerin pozitif duygu ve durumlara göre aciliyet gerektiriyor olması olarak düşünülmektedir (Gillham & Seligman, 1999).

Şekil 2 Pozitif Psikoloji Düzeyleri

Pozitif Psikoloji, bireye ait olumlu deneyimler ve olumlu karakter veya erdem özelliklerine yoğunlaşmaktadır (A. Aydın, Yılmaz, & Altinkurt, 2013; Seligman, 2004b). Aristo'nun "iyi yaşam" dediği şey aslında Pozitif Psikoloji'nin temelini oluşturan ilk ifadeleridir (Seligman, 2004b). Bununla birlikte tarihsel temellerinden hareketle pozitif psikoloji yaklaşımlarını ve araştırma koşullarını günümüz insan yaşamı durumlarına ve koşullarına göre

şekillendirmek gerekmektedir (Seligman, 2004b). Pozitif psikolojinin amacı, psikolojinin odak noktasında, yalnızca hayatta en kötü şeyleri onarmaktan, pozitif/olumlu nitelikler kazandırmaya odaklanan bir değişime katalizörlüğünü başlatmaktır (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

Pozitif psikoloji çalışmaları temel olarak üç alana odaklanmıştır (Şekil 2). Bunların ilki; esenlik, (geçmişten) memnuniyet, (gelecek için) umut ve iyimserlik, akış ve mutluluk gibi süreçlerin incelendiği “öznel yaşantı düzeyi”, ikincisi; sevgi, cesaret, minnettarlık, bilgelik, kişiler arası beceri, azim gibi niteliklerin incelendiği “bireysel özellikler düzeyi” ve son olarak; bireyleri daha iyi vatandaşlığa doğru yönlendirecek olan sivil erdemler, sorumluluk, fedakârlık, ciddiyet, hoşgörü, iş ahlakı gibi kolektif organizasyonlara odaklanan “sosyal/grup ve kurum düzeyi” olarak belirtilmektedir (A. Aydın et al., 2013; Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1984; Dost, 2016; Gillham & Seligman, 1999; Kararımak, 2008; Lee Duckworth, Steen, & Seligman, 2005; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

2.4.1. Öznel Yaşam Düzeyi

Pozitif psikoloji, insanların sahip olduğu olumlu öznel deneyimlerle ilgilenir. Bu deneyimler, iyi ruh halleri, olumlu duygular, mutluluk, sevgi ve bireylerde esenlik duygularını teşvik eden veya sürdüren diğer psikolojik süreçleri içerir. Öznel yaşamla ilgili yapılan çalışmalarda pozitif ve negatif duygular, akış, bilinçli farkındalık gibi kavramlar üzerine çalışılmıştır (A. Aydın et al., 2013; Eryılmaz, 2013b; Göcen, 2013; Lyubomirsky, King, & Diener, 2005; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

Öznel yaşantı ve deneyimler düzeyi, duygusallık/duygulanım (affect) ve duygudurumlara (moods) odaklanır (Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999). Duygu (emotion), kısa süreli ve geçici, kısa dönemli kontrol edilemeyen hislerdir ve duygusallık ise bu duyguların bilinç düzeyinde etki göstermesidir (Fredrickson, 2001; Munezero, Montero, Sutinen, & Pajunen, 2014). Duygudurum daha uzun süren ve yaşamın geneline yayılmış duygusal deneyimlerdir (Kring, Johnson, Davison, & Neale, 2012).

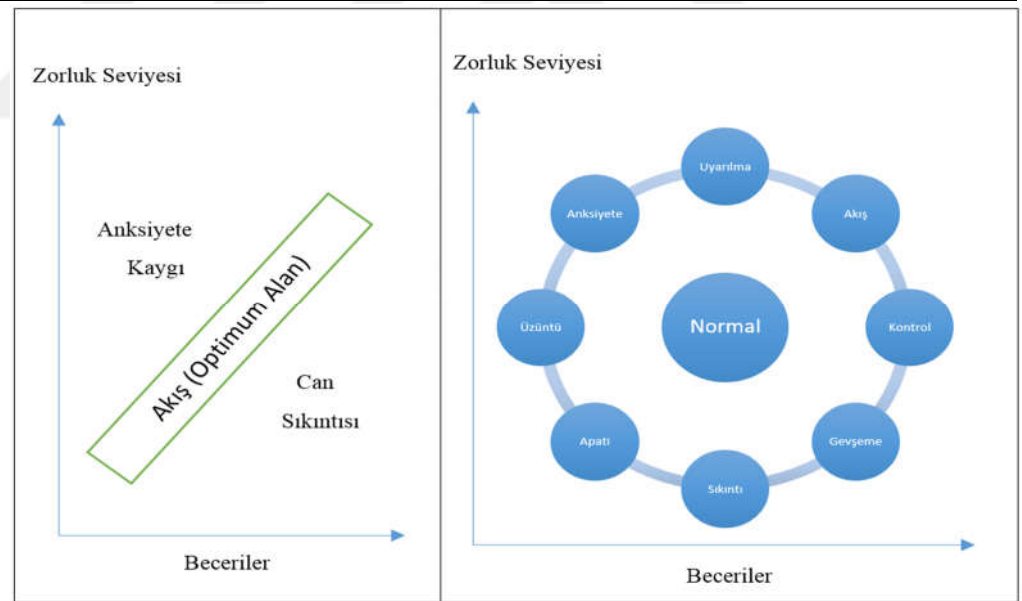
Öznel yaşam düzeyi bireyin duygusal özellikleriyle ilgilenir ve bireyin olumlu deneyimler edinmesi üzerinde durulur (Ponton & Cavaiola, 2008).

Psikoloji çalışmalarında negatif/olumsuz duygu ve duygusallık, pozitif/olumlu duygu ve duygusallığa göre daha fazla çalışılmıştır (A. Aydın et al., 2013; Gillham & Seligman, 1999; Luthans, 2002; Seligman, 2004a). Özellikle Maslow ve Rogers gibi hümanist psikologlar sevgi, yaratıcılık, insan olma ve bireyin gelişme kapasitesi gibi bireylerdeki pozitif/olumlu yönler vurgu yapmıştır (A. Aydın et al., 2013; Eryılmaz, 2013a; Friedman, 2008; Gillham & Seligman, 1999).

2.4.1.1. Akış

Pozitif duygusallık ile ilgili yapılan araştırmalarda üzerinde durulan bir başka kavram ise akıştır. Akış, bireyin ilginç ve zorlayıcı bir görevin odaklanılarak ve şimdiki zamana tam dâhil olunarak yürütüldüğü zihinsel bir durumdur (Chickzentmihalyi, 1990; Yaden, Haidt, Hood Jr, Vago, & Newberg, 2017).

Şekil 3 Akış deneyim çizelgesi, İlk model **Şekil 4** Akış deneyim çizelgesi, Revize model

(Chickzentmihalyi, 1990)

(Mihaly Csikszentmihalyi, 1997)

Csikszentmihalyi (2014), akışı, görevin zorluk derecesi ile kişinin becerisinin dengede olduğu 'optimum deneyim' olarak ifade etmektedir ve bu deneyimi bir babanın çocuğunun ilk gülümsemesine gösterdiği tepki olarak örneklendirmiştir. Csikszentmihalyi'ye göre bu tür olaylar sadece dış koşullar uygun olduğunda oluşmaz; toplama kamplarından sağ kurtulan ya da neredeyse

ölümcül fiziksel tehlikeler (terörizm saldırıları gibi) yaşayan insanlar, sık sık yaşadıkları sıkıntıların ortasında basit tepki olarak olağanüstü zengin anlayışlar, farkındalık yaşarlar (Mihalyi Csikszentmihalyi, 2014).

Akış zamanı genellikle duygudan yoksun olarak tanımlansa da çoğunlukla sonrasında olumlu bir duyguya sebep olur (Mihaly Csikszentmihalyi & LeFevre, 1989; Yaden et al., 2017). Akışta yapılan etkinlik zorlaştıkça yapma isteği oluşmakta ancak görev daha da zorlaşırsa bireyde kaygı ve yeteneği sorgulama başlamaktadır (Chickzentmihalyi, 1990; Mihalyi Csikszentmihalyi, 2014). Şekil 3’de belirtilen akış modeline göre zorluk derecesi beceriye göre düşük kalırsa can sıkıntısı, yüksek kalırsa kaygı ve anksiyete oluşmaktadır. Zorluk derecesi beceriye uygun olduğu sürece optimum nokta yakalanarak akış sürdürülmektedir (Chickzentmihalyi, 1990).

Csikszentmihalyi (1997) tarafından revize edilen akış modeline göre (Şekil 4) aktivite zorluk derecesi ile beceri faktörleri arasında döngüsel bir ilişki söz konusudur. Her iki faktörün de düşük olduğunda bireyde apati oluşmakta, aktivite zorluk derecesi düşükken beceri arttıkça kişi can sıkıntısına kapılmaktadır. Beceri ile zorluk seviyesi birlikte arttıkça kişide rahatlama ve kontrol seviyeleri gelişmekte ve optimum noktada kişi akışı yakalamaktadır. Beceri seviyesine göre zorluk derecesi artışa devam ederse bu durumda da kişide uyarılma, anksiyete ve kaygı sonunda üzüntü gelişmekte ve beceri de düşerek tekrar apati seviyesine gelmektedir (Mihaly Csikszentmihalyi, 1997).

2.4.1.2. Bilinçli Farkındalık

İnsanların şu an olana odaklanarak önyargısız ve yargılamadan, esnek ve yeniliklere açık şekilde duruma duyarlı hale gelmesi bilinçli farkındalık olarak tanımlanmaktadır (Deniz, Arslan, Özyeşil, & İzmirli, 2012; Langer, 2016; Stahl & Goldstein, 2010). Bilinçli farkındalık bireyin umursamaz şekilde farkında olmadan yaptığı davranışları ve durumları ayırt ederek fark etmesini sağlar. Böylece birey farkında olduğu anı gözden kaçırmaz. Bilinçli farkındalığın meditasyon, yoga ve dikkati eğiterek geliştirildiği görülmüştür. Hıristiyanlık, Yahudilik, İslam ve Budizm gibi dinler ve kültürler meditasyon, yoga ve bireysel veya toplu ibadet gibi yöntemlerle bilinçli farkındalığı artırabilmektedir (Deniz et al., 2012; Stahl & Goldstein, 2010). Öğrenme yoluyla geliştirilen bilinçli

farkındalık stres azalımı sağlarken bireyin zorluklarla başa çıkma ve psikolojik dayanıklılığını da artırmaktadır (Yaden et al., 2017).

2.4.2. Bireysel Özellikler Düzeyi

İnsanların gelişmesini sağlayan, olumlu bireysel özelliklerdir. Bu başlık altında yer alan özellikler genellikle bireylerin güçlü karakteri ve erdemlerine odaklanır ve umut, esneklik, şükran ve maneviyat gibi nitelikleri içermektedir. Pozitif bireysel özellikler, mutlu insanların diğerlerine göre psikolojik dayanıklılıklarının nasıl daha yüksek olduğunu açıklar (Peterson & Seligman, 2004). Bireysel özellikler düzeyinde olumlu benlik oluşumu üzerinde durulur (Ponton & Cavaiola, 2008). Benlik kavramını bireyin kendi zihninde kendisini temsil edişi ve kendine bakış açısı olarak tanımlayabiliriz (B. Aydın, 1996). Bu durumda pozitif bireysel özellikler, genel olarak cesaret, umut, minnettarlık, maneviyat ve psikolojik dayanıklılık gibi bireyin olumlu benlik yapısıyla ilgilidir ve bu özellikler öğrenilebilir, geliştirilebilir (Peterson & Seligman, 2004; Seligman & Csikszentmihalyi, 2000).

1950'lerden sonra çalışılmaya başlanan umut (hope), bireyin gelecek hedeflerine ulaşabilme algısı olarak tanımlanmaktadır. Umudun düzeyi yüksek bireylerin zorluklarla başa çıkmaları ve amaçlarına ulaşmaları daha olasıdır. Umudlu insanlar, geleceğe yönelik iyimserlikten öte, sadece gelecekteki hedeflere değil, iyimserlerin yaptığı gibi, aynı zamanda ulaşabileceklerine inandıkları hedeflere de odaklanırlar. (Snyder & Lopez, 2002).

Olumlu bir maneviyata sahip kişiler yaşamda araştırmaya, keşfetmeye değer fiziksel olmayan veya aşkın nitelikler olduğuna inanırlar. Maneviyata sahip kişiler güçlü şekilde kutsal arama arzusuna sahiptirler ve kendilerini dindar olarak düşünürler (Mahoney, Pargament, Murray-Swank, & Murray-Swank, 2003; Peterson & Seligman, 2004). Klasik psikoloji çalışmalarının aksine pozitif psikoloji çalışmaları dini inanış ve yönelimlerin bireyin mutluluğu için yordayıcı olduğu yönündedir (Myers, 2000). 2010 yılında İstanbul'da yapılan bir çalışmada psikolojik iyi olma ile dini yönelim arasında pozitif korelasyon görülmüştür (Göcen, 2013).

2.4.3. Sosyal Grup ve Kurum Düzeyi

İnsanların kişilikleri, genetik bir planla belirlenen sabit yollara göre gelişmezler. Kişilik, insanlar arasındaki dinamik işlemleri ve sosyokültürel çevreyi içeren daha karmaşık nedensel süreçler yoluyla gelişir (Baltes, Staudinger, & Lindenberger, 1999; Caspi & Roberts, 2001).

Pozitif Psikoloji, insanları bir araya getirerek sivil söylemleri desteklemek ve pozitif öznel deneyimlerini ve olumlu kişisel özelliklerini kolektif bir şekilde geliştirmek için bir araya getiren ortam ve kurumlara odaklanmaktadır. Pozitif kurumlar, birbirine bağlı aileler, pozitif çalışma ortamları, iş yerleri, güvenli yaşam alanları üzerinde durulur. Mutlu ve olumlu insanlar vakitlerinin çok azını yalnız geçirirken büyük çoğunluğunu sosyalleşerek, kendileri ve arkadaşları için iyi ilişkiler kurarak geçirirler (Ponton & Cavaiola, 2008; Seligman, 2004a).

Pozitif kurumlar, erdemli vatandaşlığı geliştirirken iyi insan olmaya teşvik eden ve sivil erdemi artıran gruplardır. Olumlu psikolojik sosyalleşme gerçekleşirse pozitif kurumlardan geçen ve öğrenen bireyler erdemli, fedakâr, hoşgörülü bireyler olarak toplum için çalışmaya başlayacaktır. Pozitif sosyal gruplar ve kurumlar, çalışan yeteneklerini ve performansını artıran pozitif kuruluş ve işyerleri (Roberts & Dutton, 2009), öğrenci performansına odaklanmış okul doyumu ve başarısı yüksek pozitif öğrenciler ve okullar (Snyder & Lopez, 2002), sağlıklı ve bağlı aile fonksiyonları (Sheridan, Warnes, Cowan, Schemm, & Clarke, 2004) ile pozitif çocuk yetiştiren olumlu ailelerle toplum için yararlı sosyal kurumlar ve örgütler gibi pozitif organizasyon ve kurumlar oluşturma eğiliminde olacaktır (Lopez & Lyubomirsky, 2008; Snyder & Lopez, 2002).

2.5. Psikolojik Dayanıklılık (Resilience)

Psikolojik dayanıklılık, Latince ‘geri tepme, zorluk karşısında dayanıklılık göstermek ve zorluk sonrası esnek şekilde eski haline gelmek’ manasında kullanılan “resilire” kökeninden türetilmiştir (Masten & Gewirtz, 2006). Uluslararası literatürde “resilience” olarak kullanılan “Psikolojik Dayanıklılık” kavramı farklı şekillerde kullanılabilir. Uluslararası literatürde ilk yayınlarda çeşitli şekillerde “yaralanmaz (invulnerable)”, “strese dayanıklı (stress resistant)” veya “resilient (direncili)” gibi terimler kullanılmış sonrasında

belirgin olarak “psikolojik dayanıklılık (resilience)” kavramı kullanılmıştır (Snyder & Lopez, 2002). Ulusal alan yazına bakıldığında da “psikolojik sağlık, yılmazlık, toparlanma gücü, psikolojik güçlendirme ve psikolojik dayanıklılık” ifadelerinin birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir (Arslan, 2015; Basım, 2011; Işık, 2016; Terzi, 2016).

Işık (2016) tarafından ulusal çalışmalar üzerinde yapılan bir tarama çalışmasında %37,50 oranla en çok “Psikolojik Sağlık” ve %28,57 oranla “Psikolojik Dayanıklılık” kavramlarının kullanıldığı görülmüştür (Işık, 2016). Basım ve Çetin (2011) tarafından yapılan bir araştırmada ulusal alanda akademisyenlerin daha çok “Psikolojik Dayanıklılık” ifadesini tercih ettikleri belirtilmiş olup bu çalışmada da “Psikolojik Dayanıklılık” ifadesi tercih edilmiştir (Basım, 2011).

Psikolojik Dayanıklılık tanımlarına bakıldığında; Bir kişinin uyum sağlanamayan bir sonucun ortaya çıktığı bazı çevresel tehlikelere, tepki olarak bireyi iyileştiren veya değiştiren koruyucu faktörler ve risklerle başa çıkma kapasitesidir (Lee & Cranford, 2008; Rutter, 1987). Zorlu veya tehdit edici koşullara rağmen bireyin başarılı şekilde adaptasyon sürecidir (Masten, 2001; Masten, Best, & Garmezy, 1990). Sıkıntı karşısında bir kişinin gelişmesini sağlayan kişisel özelliklerdir (Connor & Davidson, 2003). Yakın ilişkide olunan birinin ölümü, şiddetli ve yaşamı tehdit eden tehlikeli bir duruma veya potansiyel olarak son derece yıkıcı bir olaya maruz kalan bireylerin istikrarlı ve sağlıklı olarak psikolojik ve fiziksel işlevlerini sürdürme kapasitesi ve olumlu duygular sürecidir (Bonanno, 2004).

Özetle Psikolojik Dayanıklılık, bireyin önemli olaylar (terörizm saldırıları, doğal afetler, hastalık, yas vs.) sırasında ve sonrasında olayın olumsuz yanlarına karşı başarılı olması ve kendini toparlama gücü yeteneği, başarı ve uyum sağlama sürecidir (Agaibi & Wilson, 2005; Basım, 2011; Kararımak, 2006, 2008).

Psikolojik Dayanıklılık üzerine yapılan çalışmalar ve tanımlamalar incelendiğinde ortak iki nokta öne çıkmaktadır; (1) bireyi tehdit edici ciddi bir tehlike ve kaygı kaynağı bulunması ve (2) tehlike, stres ve travma kaynağına karşı dayanma ve yeniden eski psikolojik hale dönme (Kararımak, 2006). Bu iki noktanın bireyin kişisel özellikleri ve çevresel faktörlerle ilintili olması

nedeniyle çok boyutlu ve dinamik bir yapıya sahip olan psikolojik dayanıklılık değişik araştırmalarda farklı faktörleri olduğu belirtilmiştir (Connor & Davidson, 2003; Friborg, Hjemdal, Rosenvinge, & Martinussen, 2003; Oshio, Kaneko, Nagamine, & Nakaya, 2003; Sinclair & Wallston, 2004; Wagnild & Young, 1993). Yapılan çalışmalarda çevresel faktörlerin ağırlık kazandığı dikkat çekerken Friborg ve arkadaşları (2003) psikolojik dayanıklılığı “kendilik algısı, gelecek algısı, yapısal stil, sosyal yeterlilik, aile uyumu, sosyal kaynaklar” olarak altı alt faktöre ayırmıştır (Basım, 2011; Friborg et al., 2003).

Psikolojik Dayanıklılık (resilience) kavramıyla ilgili bir çok ölçek geliştirilerek araştırmalarda kullanılmıştır. Bir çoğu Türkçe uyarlama çalışması da yapılan psikolojik dayanıklılık ölçeklerinin en sık kullanılanları Basım ve Çetin (2011) tarafından incelenerek tablo halinde (Tablo 2) karşılaştırılmıştır. Çalışma için, incelenen psikolojik dayanıklılık ölçeklerinden Friborg ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği kullanılmıştır.

Tablo 2 Psikolojik dayanıklılık ölçekleri karşılaştırma tablosu (Basım, 2011)

Ölçek Adı	Bruth Koruyucu Faktörler Envanteri	Connor Davidson Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	Ergen Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	Kısa Psikolojik Dayanıklılık Baş Etme Ölçeği	Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği
Geliştirici	Baruth & Carrol, 2002	Connor & Davidson, 2003	Friborg ve ark., 2003	Oshio, Kaneko, Nagamine & Nakaya, 2003	Sinclair & Wallston, 2004	Wagnild & Young, 1993
Madde Sayısı	16	25	33	31	4	25
Güvenilirlik						
Cronbach Alfa (σ)	.83	.89	.67 ~ .90	.72 ~ .75	.64 ~ .68	.91
Faktör	3	5	6	3	1	2

Psikolojik Dayanıklılık üzerine yapılan çalışmalar öncelikle ebeveynlerin psiko-patolojik ve büyük duygulanım bozuklukları (Beardslee & Podorefsky, 1988), zihinsel hastalıklar (Masten et al., 1990) gibi sıkıntı karşısında bireyin

uyarlanabilirliği, toparlanması (Rutter, 1985, 1987), travma sonrası stres bozukluğu (King, King, Fairbank, Keane, & Adams, 1998), yoksulluk ve düşük sosyoekonomik statü (Garmezy, 1991; Garmezy, Masten, & Tellegen, 1984), AIDS ve kanser gibi fizyolojik ve biyolojik hastalıklar (Antoni & Goodkin, 1988; Rabkin, Remien, Williams, & Katoff, 1993), kayıp ve yas ile başa çıkma (Bonanno, 2004), siyasi şiddet ve terörizm saldırılarına maruz kalma (Fredrickson et al., 2003; Hobfoll, Mancini, Hall, Canetti, & Bonanno, 2011), kronik hastalık (Kralik, Van Loon, & Visentin, 2006; Shapiro, 2002), gibi çok farklı ve geniş kapsamlı alana yayılmıştır (Kararımak, 2006; Kararımak & Figley, 2017).

Psikolojik dayanıklılık seviyesi yüksek bireylerin stres ve tehdit kaynaklarına karşı daha iyi başa çıkma gösterdiği ve daha hızlı iyileştikleri görülmüştür (Ryff & Singer, 2003).

Terörizm saldırıları, doğal afetler, nükleer kazalar gibi olağanüstü risk ve tehlike durumlarında bireyler yüksek travma belirtileri gösterirler ancak genel olarak travmayla birlikte tehlike ile başa çıkma ve sosyal, bilişsel, fiziksel kaçınma davranışları da sergilerler (Alexander & Klein, 2005). Olağanüstü ve tehlikeli durumlar karşısında gelişen psikolojik başa çıkma ve dayanıklılık (resilience) son derece sağlıklı ve beklenen bir durumdur.

11 Eylül saldırıları sonrasında yapılan bir araştırmada terörizm saldırılarına doğrudan maruz kalan bireylerin (Saldırıyı şahsen ya da saldırı sırasında Dünya Ticaret Merkezi'nde bulunanlar) %50'nin üzerinde oranda psikolojik dayanıklılıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Saldırıda fiziksel olarak yaralanan kişiler arasında TSSB belirtisi gösteren (% 26.1) bireylerin üçte birinin (% 32.8) psikolojik dayanıklılıkları yüksek bulunmuştur (Bongar, Brown, Beutler, Breckenridge, & Zimbardo, 2006). Yapılan çalışmalarda, terörizm saldırıları, AIDS, eş kaybı (yas) gibi potansiyel olarak travmatik olaylar sırasında psikolojik dayanıklılık düzeylerinin düşük, TSSB semptomlarının yüksek olmasına karşın, kaygı yaratan olayın ardından tedrici çözünürlük ve iyileşmenin gerçekleştiği, psikolojik dayanıklılık puanlarının 18 ay boyunca arttığı gözlenmiştir (Bonanno, Galea, Bucciarelli, & Vlahov, 2006, 2007; Bonanno, Moskowitz, Papa, & Folkman, 2005).

Yapılan çalışmalar, terörizm saldırılarına dolaylı olarak maruz kalan insanların sadece düşük bir yüzdesinin klinik olarak önemli bozukluklar geliştirdiğini göstermiştir (Galea et al., 2002). Üstelik travma literatüründe ortaya çıkan bulgulara göre travmatik olaydan sonra pozitif duygusallığın ve psikolojik dayanıklılığın arttığı yönünde veriler mevcuttur (Avi Bleich, Gelkopf, Melamed, & Solomon, 2006; Bonanno et al., 2006).

Son dönemlerde psikolojik dayanıklılık araştırmaları ile ilgili çalışılan yeni bir alan da Sosyal (psikolojik) Dayanıklılık (social resilience) alışmalarıdır. Sosyal dayanıklılık, yaşam stresleri ve şiddet içerikli sosyal izolasyon sonrasında sosyal grup olarak pozitif ilişkilerin geliştirilmesi, sürdürülmesi ve iyileşme kapasitesidir. Sosyal dayanıklılık, bireyin huzura ulaşmak için başkalarıyla birlikte, sosyal grup olarak birlikte hareket etme ve çalışma kapasitesini vurgular (Cacioppo, Reis, & Zautra, 2011; Maguire & Hagan, 2007).

2.6. Pozitif / Negatif Duygusallık (Positive / Negative Affect)

Duygu (emotion), kısa süreli, geçici, kısa dönemli ve kontrol edilemeyen hislerdir (Kring et al., 2012). Duygu kavramı literatürde “emotion” ve “affect” olarak geçmektedir. Her iki ifadenin birçok çalışmada eşanlamlı olarak kullanıldığı görülmektedir (Munezero et al., 2014; Russell & Barrett, 1999).

Duygu “emotion” ifadesi daha çok bilindişi düzeyde gerçekleşen hisleri ifade ederken, öznel deneyimler, yüz ifadesi, bilişsel süreçler gibi fizyolojik değişimler barındır. Duygusallık “affect” ifadesi ise bu bilindişi duygunun etki olarak dışavurum halini ifade etmektedir (Fredrickson, 2001; Munezero et al., 2014; Pınar & Pınar, 2015). Duygular (emotions) genellikle nispeten kısa zaman aralıklarında ortaya çıkan öznel ve fizyolojik çoklu bileşen yanıt eğilimleri olarak açıklanmaktadır. Bu çalışmada “duygusallık, duygulanım veya duygusal etki” olarak eşanlamlı kullanılan “affect” genellikle daha uzun sürer ve sadece öznel deneyimler seviyesinde belirgindir ve bilinçli olarak erişilebilen duyguları ifade eder (Fredrickson, 2001; Pınar & Pınar, 2015).

Duygu ve duygusallık kavramları önceleri tek boyut olarak incelenirken son dönemde yapılan çalışmalar duyguların “olumlu/pozitif ve olumsuz/negatif

duygular” olmak üzere iki faktörlü olduğu yönündedir (Gençöz, 2000; Watson, Clark, & Tellegen, 1988).

Pozitif ve Negatif Duygusallık öznel yaşam düzeyinde bireyin olumlu ve olumsuz duygulanımlarının davranışlara yansımalarıyla ilişkilidir. Duygular kısa süreli hislerdir ancak yapılan çalışmalar pozitif duygusallığın fayda oluşturması için uzun dönemlere ihtiyacı olmadığı yönündedir (Folkman, 1997). Pozitif Duygusallık (Positive Affect) kişinin uyanık, hevesli ve aktif hissetme oranını yansıtır. Öte yandan Negatif Duygusallık (Negative Affect) öznel sıkıntı ve hoşnutsuzluğun bir boyutu olup öfke, küçümseme, suçluluk, korku ve sinirlilik gibi duygudurumları içerir (Watson et al., 1988).

Fredrickson ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, 11 Eylül terör saldırıları sonrası bireylerin psikolojik dayanıklılıkları ve pozitif/negatif duygusallıkları arasındaki ilişkileri incelenmiş ve pozitif duygusallığın psikolojik dayanıklılık ile oldukça anlamlı korelasyon gösterdiği (Tablo 3) görülmüştür (Fredrickson et al., 2003).

Tablo 3 Pozitif/Negatif Duygusallık & Psikolojik Dayanıklılık (Fredrickson et al., 2003)

Olumlu/Pozitif Duygusallık	Psikolojik Dayanıklılık Korelasyonu (r)	Olumsuz/Negatif Duygusallık	Psikolojik Dayanıklılık Korelasyonu (r)
Minnettarlık	.13	Sinir Bozucu	-.44
İlgili ve uyanık	.46	Üzüntü	-.29
Mutluluk ve neşe	.52	Korku	-.19
Cinsel anlamda arzulu	.52	Tiksinme	-.09
Umut	.40	Utanma	-.14
Huzur	.47	Küçümseme	-.14

Olumlu duygular, olumsuz/negatif duygulanımlardan uzaklaşarak olumsuz deneyimleri yaşayan bireyin zihnini rahatlatır (Fredrickson et al., 2003).

2.7. Öz Etkililik/Yeterlik (Self Efficacy)

Öz etkililik/yeterlik, kişinin şu anki veya gelecekteki meselelerle ya da görevlerle başarılı bir şekilde başa çıkabileceği ile ilgili kendisine olan inancını yansıtır (Armaş et al., 2017; Bandura, 1977, 2001). Bireyin kendi becerisine ve başaracağına olan inancı bireye beceri ve yeterlik olarak geri döner (Gosselin & Maddux, 2003). Öz etkililik/yeterlik bireyin becerisine ve etkililiğine olan inancıyla ilişkilidir ve bireyin kendisini sevmesi anlamına gelen öz saygıdan farklıdır. Bireyin bir şeyi başaracağına olan inancı öz etkililik/yeterlik, bireyin kendini her şeyi ile sevmesi ise öz saygıdır (Myers & Smith, 2017). Yapılan çalışmalarda bireylerin öz etkililik/yeterlik algılarını başka bireylere aktardıkları görülmüştür (Gözüm & Aksayan, 1999; Leonard, Skay, & Rheinberger, 1998).

Öz etkililik/yeterliği düşük ancak başa çıkma becerileri yeterli olan bir birey karşılaştığı olay karşısında baş etme becerilerini harekete geçiremeyecektir (Yıldırım & İlhan, 2010). Yapılan çalışmalarda bireylerin başa çıkma ve psikolojik dayanıklılıkları ile öz etkililik/yeterlikleri arasında pozitif korelasyon görülmüştür (Keskin & Orgun, 2006). Öz etkililik/yeterlik çalışmalarına bakıldığında genellikle sağlık iletişimi, hastalık sonrası iyileşme, sağlığın teşviki ve geliştirilmesi araştırmalarında çalışıldığı görülmüştür (Craig et al., 2015; Hall, Bernhardt, & Dodd, 2015; Song, Peng, & Lee, 2011). Öz etkililik/yeterlik çalışmaları az sayıda da olsa terörizm saldırıları sonrası bireylerin psikolojik durumları ve başa çıkmalarıyla ilgili çalışılmıştır (Wirtz & Rohrbeck, 2017).

Öz etkililik/yeterliliğin geliştirilmesi için dört faktöre odaklanılmaktadır. Öncelikle bireyin başarıya olan tecrübe ve ustalık deneyimleri, gözleme dayalı başkalarından öğrenilen deneyimler, başka bir birey tarafından sözel ikna yoluyla cesaretlendirilme ve fizyolojik uyarımlara verilen duygusal anlamlardır (Bandura, 2001; Sakız, 2013). İlk olarak birey kendi tecrübeleri doğrultusunda becerilerinde ustalaşarak başarı inancını artırır. İkinci olarak birey bir başkasından gördüğü beceriyi kendisinin yapacağına ve başarılı olacağına inanarak öz etkililik/yeterliliğini artırır. Üçüncü olarak birey karşılaşacağı durum veya olayla ilgili başarılı olacağı yönünde başka bir birey tarafından sözel olarak ikna edilir ve cesaretlendirilir. Dördüncü olarak ise birey karşılaştığı bir durum veya olay karşısında fizyolojik olarak verdiği tepkilere

olumlu veya olumsuz duygular yükler, olumlu duygular yüklemesi durumunda başarılı olacağı inancı artar.

Öz etkililik/yeterliliği yüksek bireylerin terörizm saldırıları veya doğal afetler gibi acil durumlardan sonra daha başarılı şekilde başa çıkma belirtileri gösterdikleri görülmüştür (Wirtz & Rohrbeck, 2017, 2018).

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, örneklem seçimi, katılımcıların demografik dağılım özellikleri, veri toplamak için kullanılan ölçekler, uygulama yöntemi ve istatistiksel değerlendirmelere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada temel olarak, yaşanan terörizm saldırıları ile bireylerin terörizm risk algıları, psikolojik dayanıklılıkları, öz etkililik/yeterlilikleri ile pozitif ve negatif duygusallıkları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu bağlamda oluşturulan hipotezler test edilerek sonuçlandırılmaya çalışılmıştır.

Araştırma verileri nicel araştırma tekniklerinden biri olan anket yöntemi ile birinci elden toplanarak analiz edilmiştir. Çalışmada örneklem seçilirken hedef kitlenin tamamına ulaşılamadığından kolayda örnekleme yöntemi seçilerek belirlenen evrenden kartopu veya zincirleme örnekleme (snowball sampling) yöntemi olarak bilinen örneklem seçme yöntemi kullanılmıştır.

Kartopu örnekleme yönteminde çalışmaya uygun katılımcılardan ilkinde ulaşılarak bir süreç başlatılır. İlk katılımcıya ölçekler doldurtulduktan sonra ilk katılımcının önereceği başka bir katılımcıya ve sonra diğer katılımcının önerecekleri katılımcılara ulaşılır. Daha çok kolay bulunmayan gizlilik gerektiren katılımcılar için uygulanır. Böylece zincirleme artan, tıpkı küçük bir kartopunun büyümesi gibi giderek büyüyen ve benzer özelliklerde veya aynı çalışma konusuna uygun bir katılımcı kitlesine ulaşılır (Başaran, 2017; Berg, Lune, & Lune, 2017; Corbetta, 2003; Özen & Gül, 2007; Yıldız, 2017).

Kartopu örnekleme yöntemiyle referans olarak belirlenen çalışma için uygun kişilere verilen anketler diğer örnekleme ulaştırılmış ve örneklem olarak 306 kişi ile çalışma yapılmıştır. Araştırma grubu olarak terör saldırılarına doğrudan maruz kalmamış ancak yakınları üzerinden veya çevresel etkenler, klasik veya elektronik medya gibi dolaylı yoldan terörizm saldırılarına maruz kalmış bireyler seçilmiştir. Evrenden kartopu yöntemi ile seçilen katılımcılardan 157

bireye 2016 yılında yaşanan terörizm saldırılarını hatırlatıcı fotoğraflar ve bilgilendirme formu verilmiş ve katılımcılardan ilk önce Terörizm Risk Algısı ölçeği sonra sırasıyla Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği, Pozitif Negatif Duygusallık Ölçeği verilmiştir. Diğer 149 bireyden ise herhangi bir terörizm saldırısı hatırlatıcısı verilmeden günlük yaşantılarına göre ölçekleri doldurmaları istenmiş ve sırasıyla Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği, Pozitif Negatif Duygusallık ölçekleri ve en son Terörizm Risk Algısı Ölçeği verilmiştir. Böylece ilk grupta terörizm saldırıları zamanındaki duygular hatırlatılarak mortalite (ölüm) belirginliğinin artırılması hedeflenmiştir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada kullanılan ve katılımcılardan toplanan veriler, Kişisel, Demografik Bilgi Formu – DBF (Ek 1), Terörizm Riski Algısı Ölçeği – TRAÖ (Ek 2), Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği – YPDÖ (Ek 3), Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği – ÖEYÖ (Ek 4) ve Pozitif ve Negatif Duygusallık Ölçeği – PNDÖ (Ek 5) kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen verilerin istatistiksel analize uygunluğu için dağılımın normalliği testi yapılarak dağılıma göre uygun istatistiksel analiz yöntemi seçilmiştir. Aşağıda çalışmada kullanılan ölçekler ve seçilen analiz yöntemleri ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

3.2.1. Kişisel, Demografik Bilgi Formu (DBF)

Örneklem grubunda yer alan kişilerin, kişisel ve demografik bilgilerinin toplanması için araştırmacının hazırlamış olduğu Demografik Bilgi Formu – DBF (Ek 1) kullanılmıştır. Bu formda katılımcılara ait cinsiyet, yaş, medeni durum, çalışma durumu, aylık gelir düzeyi, eğitim durumu, kendisi veya bir yakınının terörizm saldırılarına doğrudan maruz kalıp kalmadığı, terörizm saldırıları sonrası psikolojik destek alıp almadığı, 2016 yılında İstanbul ilinde gerçekleşen terörizm saldırılarından kendisini en çok etkileyen saldırıyı belirtmesi gibi sorular bulunmaktadır. Ayrıca katılımcıların siyasal görüşlerini ve dindarlık algılarını ölçmek için 5’li Likert tipi sorular kullanılmıştır. Siyasal görüş ile ilgili ölçekte katılımcılardan 1, 2 puan alanlar sol görüşlü, 3 puan alanlar ılımlı ve 4, 5 puan alanlar sağ görüşlü olarak değerlendirilmiştir.

Dindarlık algılarıyla ilgili ölçekte katılımcılardan 1, 2 puan alanlar dindar olmayan, 3 puan alanlar orta derece dindar ve 4, 5, puan alanlar dindar olarak değerlendirilmiştir. Katılımcılardan toplanan verilerde katılımcı kimliğini belirleyici verilere yer verilmemiş ve çalışma boyunca toplanan kişisel bilgiler araştırmacı tarafından basılı ve elektronik olarak muhafaza edilmiştir. Elektronik ortama aktarılan veriler IBM SPSS Statistics 25 programında analiz edilmiştir.

3.2.2. Terörizm Risk Algısı Ölçeği (TRAÖ)

Örnekleme grubunda yer alan katılımcıların terörizm riski algılarını ölçmek üzere Dönmez ve Yeniçeri (2006) tarafından geliştirilmiş olan Terörizm Riski Algısı Ölçeği – TRAÖ (Ek 2) kullanılmıştır (Yeniçeri & Dönmez, 2008). TRAÖ 15 maddelik 5’li Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte, katılımcıların kendilerini terörizm riski altında hissetmelerini ölçmek üzere hazırlanmış 15 soruya ilişkin 5 puanlık değerlendirme yapılmaktadır. Buna göre 1 puan ‘kesinlikle katılmıyorum’ ile 5 puan ‘tamamen katılıyorum’ şeklinde puanlama yapılmaktadır.

Ölçekte kullanılan maddelerden 3. ve 14. maddeler ters kodlanmıştır. Ölçeğin ‘Belirsizlik’ (Madde 1, 2, 4, 6, 8, 10, 11, 15), ‘Sosyal Kimlik’ (Madde 5, 9, 13) ve ‘Yakın Çevre’ (madde 3, 7, 14) olarak üç faktörü bulunmaktadır (Tablo 4).

Tablo 4 Terörizm risk algısı faktörleri

Faktör No	Faktör İsmi	İçerdiği Maddeler
1	Belirsizlik	1,2,4,6,8,10,11,15
2	Sosyal Kimlik	5,9,13
3	Yakın Çevre	3,7,14

Ölçek puanlamasına göre yüksek puan alan katılımcıların terör saldırılarını ve terörizmi kendileri için çok büyük risk olarak algıladığı değerlendirilmiştir. Ölçeğin iç tutarlılık Cronbach alfa katsayıları; belirsizlik alt ölçeği için .84, sosyal kimlik alt ölçeği için .76 ve yakın çevre alt ölçeği için .51’dir (Yeniçeri & Dönmez, 2008). Çalışmada yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach Alfa

katsayısı Belirsizlik alt ölçeği için .849, Sosyal Kimlik alt ölçeği için .827, Yakın Çevre alt ölçeği için .462 olarak hesaplanırken Terörizm Risk Algısı Ölçeği tamamı için Cronbach Alfa katsayısı .860 olarak bulunmuştur. Yakın Çevre alt ölçeğinin güvenilirlik katsayısı düşük olduğundan analizlere katılmamıştır.

3.2.3. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ)

Örnekleme grubunda yer alan katılımcıların psikolojik dayanıklılıklarını ölçmek üzere Friberg ve ark. (2003) tarafından geliştirilen (Resilience For Adults – RSA) Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği – YPDÖ (Ek 3) kullanılmıştır (Friberg et al., 2003). YPDÖ Türkçe uyarlama çalışması Basım ve Çetin (2011) tarafından yapılmıştır (Basım, 2011). 33 maddeden oluşan YPDÖ, puanlamasında 5’li Likert tipi ölçek kullanılmış ancak puanlama yerine katılımcının soru maddelerine ilişkin cevaplarına göre maddelerin kendine uyması/uymaması veya katılımcıya göre olumlu/olumsuz şeklinde puanlayabileceği 5 adet kutucuk konulmuştur. Ölçekte kullanılan maddelerden 1, 3, 4, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 23, 24, 25, 27, 31 ve 33 numaralı maddeler ters kodlanmıştır. Ölçek puanı arttıkça bireyin psikolojik dayanıklılığının arttığı değerlendirilmiştir.

Tablo 5 Psikolojik dayanıklılık faktörleri

Faktör No	Faktör İsmi	İçerdiği Maddeler
1	Kendilik Algısı	1,7,13,19,28,31
2	Gelecek Algısı	2,8,14,20
3	Yapısal Stil	3,9,15,21
4	Sosyal Yeterlilik	4,10,16,22,25,29
5	Aile Uyumu	5,11,17,23,26,32
6	Sosyal Kaynaklar	6,12,18,24,27,30,33

Yapısal olarak ölçek; ‘Kendilik Algısı’ (Madde 1, 7, 13, 19, 28, 31), ‘Gelecek Algısı’ (Madde 2, 8, 14, 20), ‘Yapısal Stil’ (Madde3, 9, 15, 21), ‘Sosyal

Yeterlilik' (Madde 4, 10, 16, 22, 25, 29), 'Aile Uyumu' (Madde 5, 11, 17, 23, 26, 32) ve 'Sosyal Kaynaklar' (Madde 6, 12, 18, 24, 27, 30, 33) alt ölçeklerinden oluşan altı faktörlü bir yapıdadır (Tablo 5).

Ölçeğin iç tutarlılığı için toplam Cronbach alfa katsayısı .86'dır (Basım, 2011). Çalışmada yapılan güvenilirlik analizinde Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği toplam Cronbach Alfa katsayısı .898 olarak bulunmuştur.

3.2.4. Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ)

Çalışmada katılımcıların öz etkililik/yeterliklerinin ölçülmesi için Sherer ve ark. (1982) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlama çalışmaları, Gözüm ve Aksayan (1999) ve Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından yapılan (The Self-Efficacy Scale – SES) Genel Öz Yeterlik Ölçeği – GÖYÖ kullanılmıştır (Gözüm & Aksayan, 1999; Sherer et al., 1982; Yıldırım & İlhan, 2010).

Kavram olarak literatürde “self-efficacy” olarak geçen “Öz Etkililik/Yeterlik” kavramının ulusal alan yazında yapılan uyarlama çalışmalarında ‘Öz Yeterlilik (Tarakci, Fatih, & Tarakci, 2012; Yıldırım & İlhan, 2010), Öz Etkililik (Türetgen, 2006) ve Öz Etkililik/Yeterlik (Gözüm & Aksayan, 1999; Keskin & Orgun, 2006) gibi değişik şekillerde çevirisi yapılmıştır. Bu çalışmada kavramsal olarak “Öz Etkililik/Yeterlik” ifadesi kullanılarak Genel Öz Yeterlilik Ölçeği kavramı için “Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği – ÖEYÖ” ifadesi kullanılmıştır (Ek 4). Ulusal alan yazına kazandırılan çalışmalardan Yıldırım ve İlhan (2010) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan 17 maddelik ve 5’li Likert tipi ölçek kullanılmıştır (Yıldırım & İlhan, 2010). Puanlamada, ölçek maddelerinin kişiyi ne kadar tanımladığıyla ilgili sorulara ‘1 = hiç tanımlamıyor’ ile ‘5 = çok iyi tanımlıyor’ arasında puanlama yapılması istenmiştir.

Ölçekte kullanılan maddelerden 2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 14, 16 ve 17 numaralı maddeler ters kodlanmıştır. Ölçek puanı arttıkça bireyin öz etkililik/yeterliliğinin arttığı değerlendirilmiştir. Ölçek yapısal olarak; ‘Başlama’ (Madde 2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 17), ‘Yılmama’ (Madde 3, 13, 14, 15, 16) ve ‘Sürdürme Çabası / Israr’ (Madde 1, 8, 9) alt ölçeklerinden oluşan üç faktörlü bir yapıdadır (Tablo 6).

Tablo 6 Öz etkililik/yeterlik faktörleri

Faktör No	Faktör İsmi	İçerdiği Maddeler
1	Başlama	2,4,5,6,7,10,11,12,17
2	Yılmama	3,13,14,15,16
3	Sürdürme Çabası/Israr	1,8,9

Ölçeğin iç tutarlılığı için toplam Cronbach alfa katsayısı .80'dir (Yıldırım & İlhan, 2010). Çalışmada yapılan güvenilirlik analizinde Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği toplam Cronbach Alfa katsayısı .891 olarak bulunmuştur.

3.2.5. Pozitif / Negatif Duygusallık Ölçeği (PNDÖ)

Çalışmada katılımcıların pozitif ve negatif duygusallıklarının ölçülmesi için Watson, Clark ve Tellegen (1988) tarafından geliştirilen (The Positive and Negative Affect Schedule – PANAS) Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği (PNDÖ) (Ek. 5) kullanılmıştır (Watson et al., 1988). PNDÖ Türkçe uyarlama çalışmaları Dürü (1998) ve Gençöz (2000) tarafından yapılmıştır (Gençöz, 2000). Bu çalışmada Gençöz (2000) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan PNDÖ (Ek 5) kullanılmıştır (Gençöz, 2000). 20 maddeden oluşan PNDÖ puanlamasında 5'li Likert tipi ölçek kullanılmış. Puanlamada, katılımcılardan ölçek maddelerindeki duyguları puanlamaları ve puanlamada '1= hiç/asla' ile '5= çok/tamamen' arasında puanlama yapılması istenmiştir.

Tablo 7 Pozitif ve negatif duygusallık faktörleri

Faktör No	Faktör İsmi	İçerdiği Maddeler
1	Pozitif Duygular	1,3,5,9,10,12,14,16,17,19
2	Negatif Duygular	2,4,6,7,8,11,13,15,18,20

Ölçek yapısal olarak; 'Pozitif Duygular/Duygusallık' (Madde 1, 3, 5, 9, 10, 12, 14, 16, 17, 19) ve 'Negatif Duygular/Duygusallık' (Madde 2, 4, 6, 7, 8, 11, 13, 15, 18, 20) alt ölçeklerinden oluşan iki faktörlü bir yapıdadır (Tablo 7).

Ölçek puanlamasında her faktör 10 ile 50 arasında puan almakta ve bireyin pozitif veya negatif duygu/duygusallık puanları karşılaştırılmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık Cronbach alfa katsayıları; Pozitif Duygu alt ölçeği için .86 ve Negatif Duygu alt ölçeği için .83'tür (Gençöz, 2000). Çalışmada yapılan güvenilirlik analizinde Cronbach Alfa katsayısı Pozitif Duygular Ölçeği için .831, Negatif Duygular Ölçeği için .803 olarak bulunmuştur.

3.3. İstatistiksel Değerlendirme

Verilerin hazırlanması ve değerlendirilmesi bilgisayar ortamında IBM SPSS Statistics 25 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Kaynakça derlenmesi ve referans listesi hazırlanması için EndNote X8.2 programı kullanılmıştır. Ölçeklerde bulunan ters kodlanmış maddeler istatistiksel analiz öncesi düzeltilerek analiz edilmiştir.

Araştırmaya konu olan Terörizm Risk Algısı, Psikolojik Dayanıklılık, Öz Etkililik/Yeterlik ve Pozitif Negatif Duygusallık ile cinsiyet açısından, katılımcı bireylerin terörizm saldırılarına dolaylı olarak maruz kalma şekillerine göre yakınları üzerinden veya medya üzerinden etkilenmeleri ve terörizm saldırılarını hatırlatıcı Terörizm Bilgilendirme Formu verilir verilmemesine göre fark olup olmadığını belirlemek için ayrı ayrı Bağımsız Gruplar (Independent Samples) T-Testi Analizi yapılmıştır. Terörizm Risk Algısı, Psikolojik Dayanıklılık, Öz Etkililik/Yeterlik ve Pozitif Negatif Duygulara katılımcıların eğitim, gelir, çalışma, medeni hal, yaş gibi demografik durumları açısından fark olup olmadığını belirlemek için ayrı ayrı Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) analizleri yapılmıştır. Bağımsız Gruplar T-Test ve ANOVA Testleri için istatistiksel anlamlılık için $p < .05$ olarak alınmıştır.

Psikolojik Dayanıklılık (PD), Öz Etkililik/Yeterlik (ÖEY) ve Pozitif Negatif Duygusallık (PND) arasındaki ilişkinin ve PD, ÖEY, PND ile Terörizm Riski Algısı arasındaki ilişkinin araştırılması için Çoklu Pearson Korelasyon testleri yapılmıştır. Korelasyon testi sonuçları değerlendirilirken Pearson's Korelasyon Katsayısı (r) $< .40$ aralığında düşük düzeyde korelasyon, $.41 - .60$ aralığında orta düzey uyum, $.61 - .80$ aralığında iyi/yüksek düzeyde uyum ve $.81 - 1.00$ aralığında çok iyi/yüksek düzeyde uyum olarak değerlendirilmiştir (Can, 2016).

Psikolojik Dayanıklılık, Öz Etkililik/Yeterlik ve Pozitif Negatif Duyguların Terörizm Risk Algısını yordama gücü için çoklu regresyon testi yapılmıştır.

3.3.1. Verilerin analize Uygunluğu

Çalışma için toplanan verilerin uygulanacak istatistiksel analizler için uygun olup olmadığı ve analiz testlerinin parametrik veya non-parametrik testlerden hangisinin yapılacağına karar vermek için dağılımın normalliği ölçülmüştür. Yapılan dağılımın normalliği testlerinde verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek değerlerin uygun aralıkta (-1, +1) olduğu görülmüştür (Tablo 8). Yapılan araştırmalarda çarpıklık (Skewness) değerlerinin +1 ile -1, basıklık (Kurtosis) değerlerinin +2 ile -1 aralığında olması verilerde normal dağılıma işaret etmektedir (Balcı, 2016; İslamoğlu & Alnıaçık, 2014). Çarpıklık ve basıklık değerleri incelenerek dağılımların normal olması nedeniyle parametrik testler yapılmıştır.

3.4. Araştırma Hipotezleri

H1: Psikolojik dayanıklılık ile terörizm risk algısı arasında negatif ilişki vardır.

H2: Öz etkililik/yeterlik ile terörizm risk algısı arasında negatif ilişki vardır.

H3: Pozitif duygusallık ile terörizm riski algısı arasında negatif ilişki vardır.

H4: Negatif duygusallık ile terörizm riski arasında pozitif ilişki vardır.

H5: Terörizm saldırılarını hatırlatıcı bilgilendirme yapılarak mortalite belirginliği artırılan bireylerin her hangi bir hatırlatıcı verilmeyen bireylere göre terörizm risk algıları yüksektir.

H6: Terörizm saldırılarını hatırlatıcı bilgilendirme yapılarak mortalite belirginliği artırılan bireylerin psikolojik dayanıklılıkları her hangi bir hatırlatıcı verilmeyen bireylere göre düşüktür.

H7: Terörizm saldırılarını hatırlatıcı bilgilendirme yapılarak mortalite belirginliği artırılan bireylerin öz etkililik/yeterlikleri her hangi bir hatırlatıcı verilmeyen bireylere göre düşüktür.

H8: Terörizm saldırılarını hatırlatıcı bilgilendirme yapılarak mortalite belirginliği artırılan bireylerin pozitif duyguları her hangi bir hatırlatıcı verilmeyen bireylere göre düşüktür.

H9: Terörizm saldırılarını hatırlatıcı bilgilendirme yapılarak mortalite belirginliği artırılan bireylerin negatif duyguları her hangi bir hatırlatıcı verilmeyen bireylere göre yüksektir.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Betimleyici İstatistikler

Çalışma grubu 166 erkek ve 140 kadın olmak üzere 306 bireyden oluşmakta olup toplam örneklemden 157 bireye terörizm saldırılarını hatırlatıcı Terörizm Bilgilendirme Formu verilirken kalan 149 bireye herhangi bir hatırlatıcı verilmemiştir. Çalışma grubunda yer alan bireylerin terörizm risk algısı, psikolojik dayanıklılık, öz etkililik/yeterlik ve pozitif negatif duygusallık faktörleri için verdikleri puanların ortalama değerleri Tablo 9’da gösterilmiştir.

4.2. Örneklem

Araştırmamızın evreni 2016 yılında İstanbul’da yaşanan terörizm saldırılarına dolaylı olarak maruz kalmış bireylerdir. Örneklem olarak, 2016 yılında İstanbul ilinde bulunmuş olan ve terörizm saldırılarına doğrudan maruz kalmamış ancak yakınları terörizm saldırılarına maruz kalmış ve/veya internet, gazete, sosyal medya gibi medya araçları ve çevresel faktörlerle dolaylı yoldan terörizm saldırılarına maruz kalmış 25 yaş üzeri 166 (%54) erkek ve 140 (%46) kadın olmak üzere toplam 306 yetişkin bireylerden oluşmaktadır. Katılımcılardan 157’sine (%51) terörizm saldırılarını hatırlatıcı Terörizm Saldırıları Bilgilendirme Formu (Ek 6) verilerken 149’una (%49) herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır. Örneklem 2016 yılında İstanbul ilinde bulunmayan bireyler, terörizm saldırılarına doğrudan maruz kalmış veya terörizm saldırıları sonrası psikolojik destek almış bireyler dahil edilmemiştir.

Katılımcıların yaş dağılımları 151 (%49) 25 – 34 yaş aralığı, 98 (%32) 35 – 44 yaş aralığı, 29 (%9,6) 45 – 54 yaş aralığı ve 28 (%9,4) 55 yaş ve üzeridir. Katılımcıların medeni durumları 117 (%38) evli, 178 (%58) bekar ve 11 (%4) boşanmış bireylerdir. Katılımcıların çalışma durumları 219 (%72) çalışıyor, 48 (%16) çalışmıyor ve 39 (%12) öğrencidir. Katılımcılar 245 (%80) 1.600,00 – 3.000,00 TL, 22 (%7) 3.100,00 – 4.500,00 TL, 20 (%7) 4.600,00 – 6.000,00 TL ve 19 (%6) 6.000,00 TL üzeri aylık gelire sahiptir. Katılımcıların eğitim durumlarına göre 66 (%22) ilk okul mezunu, 95 (%31) lise mezunu, 28 (%9)

yükseköğretim mezunu, 82 (%27) üniversite lisans mezunu ve 35 (%11) yüksek öğretim yüksek lisans ve/veya doktora mezunudur.

Katılımcılardan 45 (%15) bireyin yakınları terörizm saldırılarına maruz kalırken 261 (%85) birey terörizm saldırılarına medya veya çevresel faktörlerle dolaylı olarak maruz kalmıştır. Terörizm saldırılarına medya üzerinden maruz kalan bireylerin 6'sı (%2) gazete ve 66'sı (%22) televizyon olmak üzere %24'lük kısmı klasik medya kanalları üzerinden haberdar olurken, 118 (%38) birey internet ve 116 (%38) birey sosyal medya olmak üzere %76'lık gibi çok büyük bir oran elektronik medya üzerinden haberdar olmuştur.

Katılımcıların inanç özelliklerine bakıldığında 49'u (%16) dindar olmadığını belirtirken 107'si (%35) orta derecede dindar olduğunu ve 150'si (%49) dindar olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların siyasi görüşleri incelendiğinde 67'si (%22) sol görüşlü olduğunu belirtirken 134 (%44) ılımlı ve 105 (%34) sağ görüşlü olduğunu bildirmiştir.

2016 yılında İstanbul ilinde yaşanan büyük terörizm saldırılarından sırasıyla en çok 104 (%34) Atatürk Hava Limanı saldırısı, 57 (%19) Taksim İstiklal Caddesi saldırısı, 46 (%15) Ortaköy Reina saldırısı, 34 (%11) Sultanahmet Saldırısı ve 65 (%21) diğer saldırıların hatırlandığı ve etkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların demografik verilerine ilişkin değişken frekans değerleri Ek 10'da (Tablo 10) verilmiştir.

Katılımcılara ölçek dağıtılarak veri toplama çalışması 2018 yılının Ocak ayı ile Mart ayı dönemlerinde yapılmıştır. Katılımcılardan toplanan verilerde katılımcı kimliğini belirleyici isim, soy isim gibi verilere yer verilmemiş ve toplanan bilgiler çalışma boyunca araştırmacı tarafından basılı ve elektronik olarak muhafaza edilmiştir.

4.2.1. Demografik İstatistikler

Katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim, gelir, çalışma durumları, inanç, politik görüş ve terörizm saldırılarına dolaylı olarak maruz kalma şekilleri gibi demografik özelliklerine göre psikolojik dayanıklılık, öz etkililik/yeterlik, pozitif/negatif duygusallık ve terörizm risk algısı puanlarında anlamlı farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Bağımsız değişken olarak iki faktörlü olan cinsiyet ve dolaylı maruz kalma şekline göre ölçek puanlarında anlamlı farklılık olup olmadığına bakmak için Bağımsız Gruplar T-Test (Independent Samples T-Test) analizi, yapılmıştır. Bağımsız değişkenlerden üç ve daha fazla faktörlü olan yaş, eğitim, gelir düzeyi ve çalışma durumuna göre ölçek puanlarında anlamlı fark olup olmadığına bakmak için Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way ANOVA) kullanılmıştır. Katılımcıların dindarlık ve politik görüş cevapları için 5’li Likert tipi ölçekleme yapılarak elde edilen puanlar ile katılımcıların psikolojik dayanıklılıkları, öz etkililik/yeterlik, pozitif/negatif duygusallık ve terörizm risk algıları puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için Çoklu Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

- **Cinsiyete göre;**

Elde edilen bulgulara göre psikolojik dayanıklılık puanları ortalamalarında cinsiyete göre sadece Sosyal Kaynaklar düzeyinde anlamlı farklılık bulunmuştur ($t_{301} = -2,461$, $p = .014$). Buna göre farklılık kadınların lehinedir. Psikolojik dayanıklılık ölçeğinin diğer alt ölçekleri olan kendilik algısı, gelecek algısı, yapısal stil ve aile uyumu alt ölçekleri ve toplam psikolojik dayanıklılık puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Cinsiyete göre psikolojik dayanıklılık puanları Ek 11’de (Tablo 11) verilmiştir.

Öz etkililik/yeterlik puanları ve terörizm riski algısı puanları cinsiyete göre değerlendirildiğinde alt ölçekler veya toplam puanlarda anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Pozitif/negatif duygusallık puanları incelendiğinde cinsiyete göre pozitif duygusallık puanlarında anlamlı bir farklılık gözlenmezken negatif duygusallık puanlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık vardır ($t_{304} = 2,896$, $p = .004$). Erkek katılımcıların puanı kadın katılımcılara göre daha yüksektir (Tablo 12).

	Cinsiyet	N	Mean/Ortalama	t	p
PND Pd	Erkek	166	3,6627 ± 0,05774	-.733	.464
	Kadın	140	3,7257 ± 0,06388		
PND Nd	Erkek	166	2,3217 ± 0,06094	2,896	.004
	Kadın	140	2,0829 ± 0,05557		

- **Yaşa göre;**

Katılımcıların yaşlarına göre psikolojik dayanıklılık, öz etkililik/yeterlik, pozitif duygusallık, negatif duygusallık ve terörizm risk algısı düzeyleri arasında anlamlı fark olup olmadığını araştırmak için tek yönlü varyans analizi (One Way ANOVA) yapılmıştır. Verilerin varyans dağılımlarının homojenliği için Levene's homojenliğin dağılımı testi yapılarak varyansların homojen dağıldığı veriler için LSD Post Hoc testi, varyansların homojen dağılmadığı veriler için Games-Howell Post Hoc testi yapılmıştır (Kayri, 2009).

Katılımcıların yaş aralıklarına göre öz etkililik/yeterlik düzeylerine bakıldığında varyansların homojenliği testine göre öz etkililik/yeterlik ölçeği toplam puanı için (Levene's $p: .02 < .05$) varyansların homojen olmadığı görülmüştür. Öz etkililik/yeterlik ölçeği toplam puanlarında yaşa göre (Tablo 13) anlamlı farklılık olduğu görülmüştür [$F_{3-302} = 2,912, p = .035$].

Tablo 13 Yaş ve öz etkililik/yeterlik ANOVA Tablosu

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yaş	Gruplar arası	4,975	3	1,658	2,912	.035
	Grup içi	172,024	302	.570		
	Toplam	177,000	305			

Games-Howell Post Hoc testine göre katılımcılardan öz etkililik/yeterlik ölçeği puan ortalaması en yüksek olan grup (M: 4,010) 55 yaş ve üzeri katılımcılar, puan ortalaması en düşük olan grup (M: 3,613) 25 – 34 yaş aralığındaki katılımcılardır (Tablo 14).

Tablo 14 Yaş ve psikolojik dayanıklılık ANOVA Tablosu

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yaş	Gruplararası	1,713	3	.571	1,421	.237
	Grupiçi	121,308	302	.402		
	Toplam	123,021	305			

Katılımcıların yaş aralıklarına göre psikolojik dayanıklılık düzeylerine bakıldığında varyansların homojenliği testine göre psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puanı için (Levene's p: .069 > .05) varyansların homojen dağıldığı görülmüştür. Psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puanlarında (Tablo 15) yaşa göre anlamlı farklılık görülmemiştir [$F_{3-302} = 1,421, p = .237$].

Tablo 15 Yaş ve negatif duygusallık ANOVA Tablosu

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yaş	Gruplararası	7,594	3	2,531	4,822	.003
	Grupiçi	158,539	302	.525		
	Toplam	166,133	305			

Katılımcıların yaş aralıklarına göre pozitif ve negatif duygusallık düzeylerine bakıldığında varyansların homojenliği testine göre pozitif duygusallık ölçeği puanı için (Levene's p: .274 > .05) ve negatif duygusallık ölçeği puanı için (Levene's p: .147 > .05) varyansların homojen dağıldığı görülmüştür. Pozitif duygusallık puanlarında yaşa göre anlamlı farklılık bulunamamıştır [$F_{3-302} = 2,287, p = .079$]. Katılımcıların negatif duygusallık puanları incelendiğinde yaşa göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür [$F_{3-302} = 4,822, p = .003$]. LSD Post Hoc testine göre katılımcılardan negatif duygusallık ölçeği puan ortalaması en yüksek olan grup (M: 2,328) 45-54 yaş aralığı katılımcılar, puan ortalaması en düşük olan grup (M: 1,732) 55 yaş ve üzerindeki katılımcılardır (Tablo 16).

Tablo 16 Yaş ve pozitif duygusallık ANOVA Tablosu

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yaş	Gruplararası	3,800	3	1,267	2,267	.079
	Grupiçi	167,238	302	.554		
	Toplam	171,038	305			

Katılımcıların yaş aralıklarına göre terörizm risk algısı düzeylerine bakıldığında varyansların homojenliği testine göre öz etkililik/yeterlik ölçeği toplam puanı için (Levene's p: .884 > .05) varyansların homojen dağıldığı

görülmüştür. Terörizm risk algısı ölçeği toplam puanlarında yaşa göre anlamlı farklılık olduğu görülmüştür [$F_{3-302} = 3,618$, $p = .014$]. LSD Post Hoc testine göre katılımcılardan terörizm risk algısı ölçeği puan ortalaması en yüksek olan grup (M: 3,544) 45-54 yaş aralığı katılımcılar, puan ortalaması en düşük olan grup (M: 3,204) 25 – 34 yaş aralığındaki katılımcılardır (Tablo 17).

Tablo 17 Yaş ve terörizm risk algısı ANOVA Tablosu

Değişken	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	p
Yaş	Gruplararası	6,867	3	2,289	3,618	.014
	Grupiçi	191,037	302	.633		
	Toplam	197,904	305			

4.3. Terörizm Bilgilendirme Formu Verilmesi

Terörizm bilgilendirme formu verilerek mortalite belirginliği artırılan bireylerin bilgilendirme formu verilmeyen bireylere göre terörizm risk algısı puanlarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre H:5 doğrulanamamıştır (Tablo 18).

Tablo 18 Terörizm risk algısı ve terörizm bilgilendirmesi istatistik tablosu

	Terör Bilgilendirmesi	N	Mean	t	p
TRAB	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,8384 ±,0720	1,759	.080
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,6518 ±,0757		
TRASK	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	2,8556 ±,1015	1,747	.082
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	2,5973 ±,1078		
TRA	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,4224 ±,0644	1,812	.071
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,2561 ±,0653		

Katılımcıların psikolojik dayanıklılık puanları incelendiğinde terörizm bilgilendirme formu verilmesine göre sosyal yeterlilik, gelecek algısı ve aile uyumu alt ölçek puanlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Kendilik algısı alt ölçeği için yapılan varyansların homojenliği testinde varyansların homojen dağıldığı (Levene's $p: .230 > .05$) görülmüştür. Yapılan analizde kendilik algısı alt ölçeği puanlarında bilgilendirme formu verilmesine göre anlamlı fark görülmüştür ($t_{304} = -2,461$, $p = .014$). Yapısal stil alt ölçeği için yapılan varyansların homojenliği testinde varyansların homojen dağıldığı

(Levene's $p: .148 > .05$) görülmüştür. Yapılan analizde yapısal stil alt ölçeği puanlarında bilgilendirme formu verilmesine göre (Tablo 19) anlamlı fark olduğu görülmüştür ($t_{304} = -4,103, p = .000$).

Tablo 19 Psikolojik dayanıklılık ve terörizm bilgilendirmesi istatistik tablosu

	Terör Bilgilendirmesi	N	Mean	t	p
PDKA	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,673 ± 0,067	-2,461	.014
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,895 ± 0,060		
PDGA	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,588 ± 0,077	-1,918	.056
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,800 ± 0,080		
PDYS	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,430 ± 0,074	-4,103	.000
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,846 ± 0,069		
PDSY	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,716 ± 0,066	-1,317	.189
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,835 ± 0,062		
PDAU	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,822 ± 0,073	-1,014	.312
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,920 ± 0,063		
PDSK	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,797 ± 0,059	-1,611	.108
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,928 ± 0,056		
PD	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,671 ± 0,054	-2,790	.006
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,871 ± 0,047		

Toplam psikolojik dayanıklılık puanları için yapılan varyansların homojenliği testinde varyansların homojen dağılmadığı (Levene's $p: .022 < .05$) görülmüştür. Yapılan analizde psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puanlarında bilgilendirme formu verilmesine göre anlamlı fark görülmüştür ($t_{304} = -2,790, p = .006$). Toplam psikolojik dayanıklılık puanlarındaki fark incelendiğinde terörizm bilgilendirmesi yapılmayan bireylerin psikolojik dayanıklılık puanlarının daha yüksek olduğu mortalite belirginliğini artırıcı bilgilendirme yapılan katılımcıların ise psikolojik dayanıklılık puanlarının düşük olduğu görülmüştür. Bu durumda H:6 hipotezimiz doğrulanmıştır.

Terörizm bilgilendirme formu verilerek mortalite belirginliği artırılan bireylerin öz etkililikleri terörizm bilgilendirme formu verilmeyen bireylere göre incelendiğinde başlama ve yılmama alt ölçeklerinde anlamlı bir farklılık bulunamamıştır (Tablo 20).

Sürekli çaba alt ölçeği için yapılan varyansların homojenliği testine göre varyansların homojen dağılmadığı (Levene's $p: .03 < .05$) görülmüştür. Yapılan analizde sürekli çaba alt ölçeği puanlarında bilgilendirme formu verilmesine göre anlamlı fark görülmüştür ($t_{301} = -3,633, p = .000$).

Öz Etkililik/Yeterlik ölçeği toplam puanları için yapılan varyansların homojenliği testine göre varyansların homojen dağıldığı (Levene's p: .161>.05) görülmüştür. Yapılan analizde öz etkililik/yeterlik ölçeği toplam puanlarında terörizm bilgilendirme formu verilmesine göre anlamlı fark olduğu görülmüştür ($t_{304} = -2,411$, $p = .016$). Buna göre terörizm bilgilendirme formu verilmeyen bireylerin toplam öz etkililik puanları daha yüksektir. Bu durumda H:7 hipotezimiz doğrulanmıştır.

Tablo 20 Öz etkililik/yeterlik ve terörizm bilgilendirmesi istatistik tablosu

	Terör Bilgilendirmesi	N	Mean	t	p
OEB	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,851 ± 0,065	-1,349	.178
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,979 ± 0,069		
OEY	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,586 ± 0,072	-1,081	.280
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,695 ± 0,071		
OESC	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,316 ± 0,080	-3,633	.000
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,705 ± 0,071		
OE	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,585 ± 0,064	-2,411	.016
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,793 ± 0,058		

Katılımcıların pozitif/negatif duygusallık puanları incelendiğinde terörizm bilgilendirme formu verilmesine göre negatif duygusallık puanlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Terörizm bilgilendirme formu verilmesine göre pozitif duygusallık puanlarında ise anlamlı fark bulunmuştur. Pozitif duygusallık ölçeği için yapılan varyansların homojenliği testine göre varyansların homojen dağılmadığı (Levene's p: .000 < .05) görülmüştür. Yapılan analizde pozitif duygusallık ölçeği puanlarında bilgilendirme formu verilmesine göre anlamlı fark görülmüştür ($t_{287} = -5,133$, $p = .000$). Terörizm bilgilendirmesi yapılmayan bireylerin pozitif duygusallık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Tablo 21). Buna göre H:8 hipotezi doğrulanmıştır.

Tablo 21 Pozitif ve negatif duygusallık ve terörizm bilgilendirmesi istatistik tablosu

	Terör Bilgilendirmesi	N	Mean	t	p
PND Pd	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	3,4873 ± 0,06509	-5,13	.000
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	3,9067 ± 0,04940		
PND Nd	Mortalite Hatırlatıcısı Verilen	157	2,2446 ± 0,05801	.782	.435
	Mortalite Hatırlatıcısı Verilmeyen	149	2,1785 ± 0,06149		

Mortalite belirginliği artırıcı bilgilendirme formu verilmesine göre negatif duygusallık puanlarında anlamlı bir farklılık bulunamamış ve buna göre H:9 doğrulanamamıştır.

4.4. Korelasyon Analizleri

Araştırmada katılımcılardan YPDÖ, ÖEYÖ, PNDÖ Pozitif Duygusallık, PNDÖ Negatif Duygusallık ve TRAÖ ölçeklerine ilişkin elde edilen verilerin ortalamaları, standart sapmaları ve aralarındaki korelasyonlara bakılmıştır. IBM SPSS Statistics 25 programı ile gerçekleştirilen betimleyici analiz bulguları Ek 12, 13 ve 14'de (Tablo 23, 24, 25) verilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların ölçek sorularına verdikleri cevaplar kıyaslandığında katılımcıların, Psikolojik Dayanıklılık (YPDÖ) puanları ile Öz Etkililik/Yeterlik (ÖEYÖ) puanları arasında ($r: .619$) $p < .01$ düzeyinde yüksek düzey anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur. Psikolojik Dayanıklılık puanları ile Pozitif Duygusallık puanları arasında ($r: .514$) $p < .01$ düzeyinde orta seviyede anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur (Tablo 22).

Tablo 22 Ölçekler arası korelasyon tablosu

	YPDÖ	OEYO	PNDPd	PNDNd	TRAÖ	
YPDÖ	Pearson Correlation	1				
	Sig. (2-tailed)					
OEYO	Pearson Correlation	.619**	1			
	Sig. (2-tailed)	.000				
PNDPd	Pearson Correlation	.514**	.667**	1		
	Sig. (2-tailed)	.000	.000			
PNDNd	Pearson Correlation	-.532**	-.549**	-.382**	1	
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000		
TRAÖ	Pearson Correlation	-.135*	-.085	.003	.175**	1
	Sig. (2-tailed)	.018	.138	.956	.002	
N	306					

Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ) puanları ile Negatif Duygusallık (PNDNd) puanları arasında ($r: -.532$) $p < .01$ düzeyinde orta seviyede anlamlı negatif korelasyon bulunmuştur.

Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ) puanları ile Pozitif Duygusallık (PNDPd) puanları arasında ($r: .667$) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviyede anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur. Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ) puanları

ile Negatif Duygusallık (PNDNd) puanları arasında ($r: -.549$) $p < .01$ düzeyinde orta seviyede anlamlı negatif korelasyon bulunmuştur.

Pozitif Duygusallık (PNDPd) puanları ile Negatif Duygusallık (PNDNd) puanları arasında ($r: -.382$) $p < .01$ düzeyinde düşük seviyede anlamlı negatif korelasyon bulunmuştur. Negatif Duygusallık (PNDNd) puanları ile Terörizm Risk Algısı (TRAÖ) puanları arasında ($r: .175$) $p < .01$ düzeyinde oldukça düşük seviyede anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur. Buna göre H:4 hipotezimiz doğrulanmıştır ancak korelasyonun oldukça düşük düzeyde olması araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Psikolojik Dayanıklılık (YPDÖ) puanları ile Terörizm Risk Algısı (TRAÖ) puanları arasında ($r: -.135$) $p < .05$ düzeyinde düşük seviyede anlamlı negatif korelasyon bulunmuştur. Bu durumda H:1 hipotezimiz doğrulanmıştır ancak korelasyonun düşük düzeyde olması araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Öz Etkililik/Yeterlik ve Pozitif Duygusallık puanları ile Terörizm Risk Algısı puanları arasında anlamlı bir korelasyon kurulamamıştır. Bu sonuçlara göre H:2 ve H:3 hipotezlerimiz doğrulanamamıştır.

- **Ölçeklerin alt ölçekleri ile birlikte korelasyon analizleri yapıldığında;**
- **Öz Etkililik/Yeterlik ile terörizm risk algısı alt ölçekleri ilişkisi**

Öz etkililik/yeterlik başlama alt ölçeği (ÖEYOB) puanları ile öz etkililik/yeterlik yılmama alt ölçeği (ÖEYOY) puanları arasında ($r: .630$) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviyede anlamlı pozitif korelasyon, öz etkililik/yeterlik sürekli çaba alt ölçeği (ÖEYOSC) puanları arasında ($r: .496$) $p < .01$ düzeyinde orta seviyede anlamlı pozitif korelasyon, öz etkililik/yeterlik ölçeği (ÖEYÖ) toplam puanları arasında ($r: .814$) $p < .01$ düzeyinde çok yüksek seviyede anlamlı pozitif korelasyon, bulunmuştur.

Öz etkililik/yeterlik yılmama alt ölçeği (ÖEYOY) puanları ile öz etkililik/yeterlik sürekli çaba alt ölçeği (ÖEYOSC) puanları arasında ($r: .667$) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviyede anlamlı pozitif korelasyon, öz etkililik/yeterlik ölçeği (ÖEYÖ) toplam puanları arasında ($r: .894$) $p < .01$ düzeyinde çok yüksek seviyede anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur.

Öz etkililik/yeterlik alt ölçekleri ile terörizm risk algısı alt ölçekleri puanları arasında da anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Terörizm risk algısı belirsizlik alt ölçeği (TRAB) ile terörizm risk algısı ile terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRASK) puanları arasında (r: .498) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, terörizm risk algısı ölçeği (TRAÖ) toplam puanları arasında (r: .825) $p < .01$ düzeyinde çok yüksek seviyede pozitif korelasyon bulunmuştur.

Terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRAOB) ile terörizm risk algısı ile terörizm risk algısı ölçeği (TRAÖ) toplam puanları arasında (r: .817) $p < .01$ düzeyinde çok yüksek seviyede pozitif korelasyon bulunmuştur (Ek 12 Tablo 23).

- Pozitif/Negatif Duygusallık, Terörizm Risk Algısı Alt Ölçekleri İlişkisi;

Pozitif duygusallık ölçeği (PNDPd) ile negatif duygusallık ölçeği (PNDONd) puanları arasında (r: -.382) $p < .01$ düzeyinde orta seviyede negatif korelasyon bulunmuştur.

Negatif duygusallık ölçeği (PNDNd) ile terörizm risk algısı belirsizlik alt ölçeği (TRAOB) puanları arasında (r: .119) $p < .05$ düzeyinde düşük seviye anlamlı pozitif korelasyon, terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRAOSK) puanları arasında (r: .256) $p < .01$ düzeyinde düşük seviye anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur (Ek 13; Tablo 24).

- Psikolojik Dayanıklılık ile Terörizm Risk Algısı Alt Ölçekleri İlişkisi;

Psikolojik dayanıklılık kendilik algısı alt ölçeği (YPDOKA) ile psikolojik dayanıklılık gelecek algısı alt ölçeği (YPDOGA) puanları arasında (r: .629) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık yapısal stil alt ölçeği (YPDOYS) puanları arasında (r: .504) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık sosyal yeterlik alt ölçeği (YPDOSY) puanları arasında (r: .585) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık aile uyumu alt ölçeği (YPDOAU) puanları arasında (r: .469) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık sosyal kaynaklar alt ölçeği (YPDOSK) puanları arasında (r: .497) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık ölçeği (YPDÖ) toplam puanları arasında

($r: .808$) $p < .01$ düzeyinde çok yüksek seviye anlamlı pozitif korelasyon, terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRAOSK) puanları arasında ($r: -.115$) $p < .05$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon, terörizm risk algısı ölçeği (TRAÖ) toplam puanları arasında ($r: -.131$) $p < .05$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon bulunmuştur.

Psikolojik dayanıklılık gelecek algısı alt ölçeği (YPDOGA) ile psikolojik dayanıklılık yapısal stil alt ölçeği (YPDOYS) puanları arasında ($r: .564$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık sosyal yeterlik alt ölçeği (YPDOSY) puanları arasında ($r: .492$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık aile uyumu alt ölçeği (YPDOAU) puanları arasında ($r: .344$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık sosyal kaynaklar alt ölçeği (YPDOSK) puanları arasında ($r: .439$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık ölçeği (YPDÖ) toplam puanları arasında ($r: .782$) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviye anlamlı pozitif korelasyon, terörizm risk algısı belirsizlik alt ölçeği (TRAOB) puanları arasında ($r: -.166$) $p < .01$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon, terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRAOSK) puanları arasında ($r: -.186$) $p < .01$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon, terörizm risk algısı ölçeği (TRAÖ) toplam puanları arasında ($r: -.190$) $p < .01$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon, bulunmuştur.

Psikolojik dayanıklılık yapısal stil alt ölçeği (YPDOYS) ile psikolojik dayanıklılık sosyal yeterlilik alt ölçeği (YPDOSY) puanları arasında ($r: .425$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık aile uyumu alt ölçeği (YPDOAU) puanları arasında ($r: .403$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık sosyal kaynaklar alt ölçeği (YPDOSK) puanları arasında ($r: .383$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık ölçeği (YPDÖ) toplam puanları arasında ($r: .737$) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviye anlamlı pozitif korelasyon, terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRAOSK) puanları arasında ($r: -.130$) $p < .05$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon, bulunmuştur.

Psikolojik dayanıklılık sosyal yeterlilik alt ölçeği (YPDOSY) ile psikolojik dayanıklılık aile uyumu alt ölçeği (YPDOAU) puanları arasında ($r: .451$) $p < .01$

düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık sosyal kaynaklar alt ölçeği (YPDOSK) puanları arasında ($r: .511$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık ölçeği (YPDÖ) toplam puanları arasında ($r: .753$) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviye anlamlı pozitif korelasyon, terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRAOSK) puanları arasında ($r: -.124$) $p < .05$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon, bulunmuştur.

Psikolojik dayanıklılık aile uyumu alt ölçeği (YPDOAU) ile psikolojik dayanıklılık sosyal kaynaklar alt ölçeği (YPDOSK) puanları arasında ($r: .649$) $p < .01$ düzeyinde orta seviye anlamlı pozitif korelasyon, psikolojik dayanıklılık ölçeği (YPDÖ) toplam puanları arasında ($r: .719$) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviye anlamlı pozitif korelasyon, terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRAOSK) puanları arasında ($r: -.200$) $p < .01$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon, bulunmuştur.

Psikolojik dayanıklılık sosyal kaynaklar alt ölçeği (YPDOSK) ile psikolojik dayanıklılık ölçeği (YPDOSK) toplam puanları arasında ($r: .745$) $p < .01$ düzeyinde yüksek seviye anlamlı pozitif korelasyon bulunmuştur.

Psikolojik dayanıklılık ölçeği (YPDÖ) toplam puanı ile terörizm risk algısı sosyal kimlik alt ölçeği (TRAOSK) puanları arasında ($r: -.191$) $p < .01$ düzeyinde düşük seviye negatif korelasyon, bulunmuştur (Ek 14; Tablo 25).

4.5. Regresyon Analizi

Psikolojik Dayanıklılık, Öz Etkililik/Yeterlik ve Pozitif/Negatif Duygusalılık puanlarının Terörizm Risk Algısını yordama gücün incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan analizde $p < .05$ olduğundan kurulan model anlamlı bulunmuştur ancak değişkenlerin Terörizm Risk Algısı üzerindeki varyansı ($R_{\text{square}}=.080$) %8 düzeyinde yordadığı, alt ölçek puanlarıyla birlikte analiz yapıldığında varyansın ($R_{\text{square}}=.122$) %12,2'sini yordadığı görülmüştür. Regresyon analizi sonuçlarına göre etkenlerin %8 – 12 arasındaki etki gücü düşük olduğundan çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışmanın sınırlılıkları regresyonel çalışma için uygun değildir.

4.6. Tartışma

Bu çalışma bireylerde psikolojik dayanıklılık, öz etkililik/yeterlik ve pozitif/negatif duygusallık ile terörizm saldırıları sonrasında bireylerde terörizm risk algısı arasındaki ilişkisini araştırmak üzere düzenlenmiştir. Araştırmanın bu bölümünde çalışmanın hipotezleri irdelenmiş, literatür ile uyumluluğu tartışılmış ve analiz verileri yorumlanmıştır.

Çalışmadaki demografik veriler değerlendirildiğinde cinsiyet faktörünün psikolojik dayanıklılık sosyal kaynaklar faktöründe anlamlı farklılık gösterdiği ve farklılığın kadınlar lehine olduğu görülmektedir (p: .014). Çalışmada psikolojik dayanıklılık alt ölçeklerinden sosyal kaynaklar düzeyinde anlamlı farklılık bulgularına ulaşılmasına rağmen psikolojik dayanıklılık toplam puanları, öz etkililik/yeterlik ve terörizm risk algısı konularında anlamlı fark bulunamamıştır. Negatif duygusallık puanlarında ise erkeklerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmüştür (p: .004).

Konu ile ilgili diğer yayınlara bakıldığında farklı toplumlarda ve çalışma gruplarında farklı sonuçlar olduğu; her iki cinsin de anlamlı oranda psikolojik dayanıklılık puanlarının yüksek olabildiği görülmektedir (Akova & Bayezit, 2015).

Yaş gruplarına göre dağılıma bakıldığında öz etkililik/yeterlik (p: .35) puanı en yüksek grubun 55 yaş ve üzeri (M: 4,010), en düşük grubun ise 25-34 yaş arası (M: 3,613) katılımcılar olduğu belirlenmiştir. Psikolojik dayanıklılık ve pozitif duygusallık açısından yaş gruplarında anlamlı farklılık saptanmamıştır. Negatif duygusallık (p: .003) ile yaş grupları arasındaki ilişkiye bakıldığında 45-54 yaş (M: 2,328) grubunda negatif duygusallık puanı anlamlı olarak yüksek, 55 yaş (M: 1,732) üzerinde ise anlamlı olarak düşüktür.

Literatürde birçok çalışma psikolojik dayanıklılık, öz etkililik/yeterlik ve pozitif negatif duygusallık kavramlarını terörizmle ilgili olduğu gibi farklı konularla ilişkili olarak da değerlendirilmekle birlikte farklı çalışmalarda değişik açılardan terörizm konusu da ele alınmış ve toplumsal etkileri irdelenmiştir. Örneğin; Aker ve arkadaşları (2008) İstanbul'da gerçekleşen terörizm saldırı eylemlerinin toplumun ergen ve erişkin bireyleri üzerindeki travmatik stres etkilerini araştırmıştır; özellikle okullardaki kız öğrenciler ve öğretmenler risk altında bulunmuş, ancak yardım arama oranı düşük bulunmuştur. Bu durum ruh

sağlığı konusunda bilgi eksikliği ve etiketlenmeyle ilişkili düşünülmüştür (Aker et al., 2008).

Bir başka çalışmada ise Galea ve arkadaşları (2002) 11 Eylül terörizm saldırısı sonrası; New York şehrinde bu saldırının psikolojik etkilerini saptamaya yönelik araştırma yapmıştır; görüşülen 1008 yetişkin arasında, % 7.5 oranda ataklarla travma sonrası stres bozukluğu tanısı ile uyumlu ve % 9.7 oranında depresyonla uyumlu semptomlar rapor edilmiştir (Galea et al., 2002).

Psikolojik dayanıklılık ile ilgilenen bilim alanı, güçlü model ve yöntemlerle zaman içinde uyum ve gelişim modellerini şekillendiren çok seviyeli disiplinler arası dinamiklere odaklanan heyecan verici bir bütünleşme ve büyüme dönemine girmiştir. Bu durum kaygı veren dış etmenler, zorluklar, doğal afetler ve terörizm gibi travmatik hadiseler açısından düşünüldüğünde Nietzsche'nin “Sizi öldürmeyen her şey sizi daha güçlü kılar” sözünün etkisine işaret eder.

Bireylerin psikolojik dayanıklılığı, aileler, topluluklar ve acil durum müdahale sistemleri dahil olmak üzere diğer sistemlerin dayanıklılığına birçok yönden bağlıdır ve daha büyük sistemlerin esnekliği, birey dahil olmak üzere kurucu sistemlerin gücüne bağlıdır (Masten, 2015).

Bu bağlamda çok yönlü etkileşimin söz konusu olduğu psikolojik dayanıklılık, iş tatmini ve örgütsel bağlılık tutumu (Çetin, 2011), uyku kalitesi (McCueiston, 2016), evlilik durumu (Bektaş & Özben, 2016) gibi farklı konularda çalışılmıştır.

Liu ve arkadaşları 2017’de yaptıkları bir değerlendirmede terör saldırıları ile turizm direnci konuları arasındaki ilişkiyi değerlendirmiş uzun vadede turizmin etkilenmediği, uluslararası turizmin terör saldırılarına karşı dirençli olduğu saptanmıştır (Liu & Pratt, 2017).

Terörizm ve psikolojik dayanıklılık çalışmaları örneklerine bakılacak olursa, toplum sağlığı araştırmalarında da terörizm ve toplumsal psikolojik dayanıklılık konuları ele alınmıştır. Stevens ve arkadaşlarının 2012’de yaptıkları bir araştırmada ise, terörizme hazırlık davranışlarının algılanan yüksek başa çıkma ile güçlü bir şekilde ilişkili olduğu, ancak bu ilişkinin aynı zamanda bu tehlide ilişkin kişisel kaygıların da aracılık ettiği saptanmıştır. Yine bu çalışmaya göre bireysel başa çıkma algılarının artırılması, genel ve olaya özgü hazırlıkların

artmasına neden olabilir ve bu tehdide karşı toplumsal psikolojik dayanıklılık stratejilerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturabilir (Aker et al., 2008).

Eshel ve arkadaşlarının 2017’de 561 sivil yetişkin katılımcının terör dalgası öncesinde ve terörizm saldırıları boyunca araştırma anketine üç kez yanıt vermesi ile yaptığı boylamsal bir çalışmada psikolojik dayanıklılığın, olumsuzlukları takip eden adaptasyonu anlamak için gerekli olan bireysel koruyucu süreçlerin ve risk unsurlarının bir entegrasyonunu oluşturduğu teorisini desteklemektedir. Dahası, bireysel dayanıklılığın kişilik özelliklerine ve tutumlarına bağlı olduğu ve öngördüğü çekişmeyi desteklemektedir. Sonuç olarak, terör saldırıları boyunca değerlendirilen bireylerde risk algısının arttığı, psikolojik dayanıklılığın negatif etkilendiği tespit edilmiştir (Eshel, Kimhi, Lahad, & Leykin, 2017).

Speckhard tarafından 2002 yılında yayınlanan bir çalışmada terörizm risk algısı ve dayanıklılık arasında güçlü bir ilişki saptanmış, psikolojik dayanıklılığı arttırmaya yönelik tutumlar belirlenmeye çalışılmıştır (Speckhard, 2005).

Bunun yanı sıra terörizmle ilgili çalışmalar özellikle dünyayı yakından ilgilendiren büyük terörizm saldırıları sonrası hız kazanmış; psikolojik, ekonomik ve kültürel birçok yönden terör saldırıları değerlendirilmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırısı sonrası yapılan çalışmalar dikkat çekicidir.

Bonanno ve arkadaşlarının 2005 yılında 11 Eylül saldırısına direk maruz kalan ya da çevresinde dolaylı olarak maruz kalan, kulelerin yakınında olan kişiler ile yaptıkları çalışmada, travma sonrası stres bozukluğu, psikolojik dayanıklılık, pozitif ve negatif duygusallık değerlendirmesi yapılmıştır. Araştırma psikolojik dayanıklılık ile kendini geliştirme ve gecikmiş ya da kronik semptomu gösterme arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedeflemiştir. Çalışma verileri psikolojik dayanıklılık ve kendini geliştirme arasındaki pozitif ilişkiyi destekler niteliktedir (Bonanno et al., 2006).

Bu çalışmada belirlenen hipotezler ışığında bakılan analizler sırasıyla ele alındığında, psikolojik dayanıklılık ile terörizm risk algısı arasında düşük düzeyde anlamlı negatif ilişki saptanmıştır ($r: -.135, p < .05$). Bu durumda H:1 hipotezi doğrulanmış ve hipotezde belirtildiği gibi kişilerin psikolojik dayanıklılığının yüksek olmasının düşük risk algısı ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Bir diğerk önemli kişilik parametresi sayılan öz etkililik/yeterlik, kişinin beklenen sonuca ulaşma yolunda gerekli davranışları sergileyebilme konusunda kendisine olan inancıdır. Algıları, duygusal tepkileri ve davranışları da etkiler. Acı verici bir olay, iki uyarılma bileşenine sahiptir ve bu, rahatsız edici uyarımın yarattığı rahatsızlıktan ve düşünce kaynaklı uyarılmadan kaynaklanır. İnsanın stresinin çoğunu hesaba kattığı tekrarlayan tedirginlik fikrinin yarattığı uyarımın düşünce bileşeninden oluşmaktadır. Algılanan öz etkililik/yeterlik, kontrol edilebilirliğin, şiddetli fobilerdeki baş etme etkinliğini arttırmak için tasarlanan korku uyarısının destek almasını azalttığı bir bilişsel mekanizma olarak çalışır (Bandura, 2001).

Son yıllarda yapılan çalışmalar ışığında öz etkililik/yeterlik konusuna bakıldığında birçok parametrenin bu kavramla ilişkisine bakıldığı görülmektedir. Sosyal destek düzeyi (Okçin, 2013), yemek yeme tutumu (Kadioğlu & Ergün, 2015), benlik saygısı (Sevindik) mültecilerde travma sonrası dönem (Chung, AlQarni, Al Muhairi, & Mitchell, 2017), inflamatuvar barsak hastalığı (Carlsen et al., 2017), travma sonrası stres bozukluğu ve epileptik nöbetler (Chung et al., 2017) bu parametrelere verilebilecek örnekler yalnızca bir kısmını oluşturmaktadır. Elbette çalışmalar öz etkililik/yeterlik ve terörizm kavramlarını da ele almış olup, bu iki olgunun arasındaki ilişkiyi literatür ışığında değerlendirmek mümkündür.

Wirtz ve arkadaşlarının yaptığı çalışmanın sonuçlarında, terörizmle mücadelede öz etkililik/yeterliliğin ve terörizmle mücadelede yanıt etkinliğinin, terörizmle etkileşime bağlı olarak hazırlık davranışlarını etkileşimli olarak etkilediği gösterilmektedir. Yanıtın etkililiği sıfır olarak algılandığında öz etkililik/yeterliliğin çok az veya hiç etkisi yok ve öz etkililik/yeterliliğin sıfır olarak algılanması da dâhil olmak üzere, yanıt etkinliğinin tüm öz etkililik/yeterlik seviyelerinde anlamlı bir etkisi var olarak bildirilmektedir. Bu sonuçlar ihtiyatlı bir şekilde yorumlandığında bulgular, kesitsel bir araştırmanın kendi belirttiği ölçütlere dayanmakta ve nedensel atıfları sınırlamaktadır. Örneğin, terörizmle başa çıkma konusundaki öz etkililik/yeterlik değerlendirmesinin, bir kişinin uğraşmasından sonra ortaya çıkması mümkündür. Bu çalışma sadece dört terör hazırlığı davranışına dayanmaktadır ve alternatif sonuçların daha fazla davranışa dönüşmesi olasıdır. Araştırmada ölçülen terörizmle mücadelede öz etkililik/yeterliliğin iç tutarlılığı, istenen

sıklıkta belirtilenlerden biraz daha az saptanmıştır (Wirtz & Rohrbeck, 2018). Yine Wirtz ve arkadaşlarının yaptığı bir diğer çalışmada algılanan tehdidin ve öz etkililik/yeterliliğin terörizm hazırlık davranışlarını motive etmedeki dinamik rolü araştırılmıştır. Bir terörizm saldırısı ile başa çıkabilmek için algılanan öz etkililik/yeterlik sonuçları, sosyo-bilişsel model kapsamında beklentileri kısmen desteklemiştir (Wirtz & Rohrbeck, 2018).

Bireylerin afetle ilişkili mortalite ve ölüm belirginliğini azaltmak için yaptıkları eylemleri içeren karar verme sürecinde olasılık ve öz etkililik/yeterlik değerlendirmelerinin yükseltilmesi gerektiği ancak bireylerin hazırlıklı davranışlarını benimsemeleri için yeterli olmadıkları saptanmıştır (Wirtz & Rohrbeck, 2018).

Bleich ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada öz etkililik/yeterlik, katılımcılardan bir terörizm saldırısına yakalandıkları takdirde ne yapacaklarını bilip bilmeyeceklerini belirtmelerini isteyen tek bir madde ile değerlendirildi. Toplumun terörizm ile olan psikolojik etkilenme süreci yaş gruplarına göre karşılaştırıldığında, genç ve yaşlı İsraililer, genç yetişkin nüfuslardan terörizm tehdidine tepkileriyle ilgili olarak farklı olmadığı ve bu nedenle, muhtemelen, daha fazla tedavi edici ilgi gerektiren özel bir yüksek risk grubu oluşturmadığı şeklinde sonuç elde edilmiştir (Avraham Bleich, Gelkopf, Melamed, & Solomon, 2005).

Fischer ve arkadaşlarının 2006 yılında yayınladığı bir çalışmada terörizmin öz etkililik/yeterlik ve ruh hali gibi psikolojik değişkenler üzerindeki etkilerini daha iyi anlamaya yardımcı olmakta olduğu; toplum üzerindeki muazzam etkilerine rağmen, bu noktaya kadar, modern terörizmin psikolojik etkileri hakkında çok az araştırma yapıldığı belirtilmiştir.

Bir diğer terörizm saldırısı olan Oklahoma'daki Federal Bina'da yaşanan 168 ölü, yaralı birçok insan ve yetim kalan çocukların olduğu bomba saldırısında kurtarma ekipleri, maruz kalanlar, yakınları ve bölge sakinleri bu korkunç felaketin travmatik stresine maruz kaldılar. Benight ve arkadaşları bu saldırıda yaralanan ve ya yakınlarında saldırıdan etkilenen katılımcıların mesleki faaliyetlerini, psişik ve duygusal yaşamlarını yönetmeye yönelik öz etkililik/yeterliliği; bombalamadan iki ay ve bir yıl sonra, algılanan öz etkililik/yeterliliğin bağımsız etkisi, stresi devam ettiren diğer potansiyel

etkenler de göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Algılanan ölüm tehdidinin, sosyal desteğin seviyesinin, gelirinin ve kaynakların kaybedilmesinin kontrol edilmesinden sonra her iki zaman noktasında travma sonrası stres reaksiyonlarının sıklığı kontrol edilmiştir. Kaygı düzeyi, depresyon, düşmanlık, fobik ve obsesif kompulsif reaksiyonlar ve somatizasyon düzeylerini kontrol ettikten sonra analiz edildiğinde öz etkililik/yeterlik, travma sonrası stres bozukluğu açısından önemini korumuştur (Weiss & Cropanzano, 1996).

Bu bağlamda post travmatik stres bozukluğu ve öz etkililik/yeterlik kavramlarının yakın ilişkide olduğu fark edilmektedir. Çalışmamızda ise öz etkililik/yeterlik ile terörizm risk algısı arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Terörizme maruz kalanlar ya da haberler aracılığıyla haberi olan ve dolaylı maruz kalan katılımcılarda terörizm risk algısı öz etkililik/yeterlik ile ilişkilendirilememiştir. Bu durumda H:2 hipotezi doğrulanamamıştır. Olumlu ya da olumsuz anlamlı bir ilişkinin tespit edilmemiş olması, hipotezin doğrulanamamış yada reddedilememiş olması katılımcı azlığı, yeterli heterojen dağılımın olmayışı gibi çalışmanın sınırlılıklarından kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Daha fazla katılımcının olduğu, boylamsal, çok merkezli olabilecek çalışmalarda bu sonucun değişkenliği söz konusudur. Literatürde diğer çalışmalarda da net olarak terörizm risk algısı ile ilişki belirtilmemiştir.

Bir diğer psikolojik unsur olan pozitif duygusallık yönü ile literatüre bakıldığında Fredrickson ve arkadaşlarının 2003 yılında 18 erkek, 28 kadın katılımcı ile yaptığı çalışmada 11 Eylül saldırıları için pozitif duygusallık ve psikolojik dayanıklılık tartışılmıştır. Pozitif duygular arasında şükran, ilgi, sevgi, eğlence, neşe, umut, cinsel istek ve gurur yer almaktadır. Bu çalışmanın sonuçları göstermiştir ki pozitif duygu sahibi insanlar kriz sonrası depresyondan korunmaktadır (Fredrickson et al., 2003).

Cho ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada hem içerik analizi hem de anket yöntemleri kullanılarak televizyon ve baskı haberlerinin terörizm saldırılarına karşı duygusal tepkileri arasındaki farklılıkları incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, televizyon ve gazete haberleri kullanıcıları için farklı duygusal tepkilerin belirlenmesinin ötesine geçen çıkarımlara sahiptir (Cho et al., 2003).

Araştırmamızda terörizm risk algısının pozitif duygusallıkla ilişkisi de değerlendirilmiştir. Pozitif duygusallık alt başlıkları ilgili, heyecanlı, güçlü,

hevesli, gururlu, uyanık, ilhamlı, kararlı, dikkatli, aktif olma halini ifade etmektedir. Bu duygu durumları ölçek ile değerlendirilmeye alınmıştır.

Negatif duygusallık ise karakterle ilişkili olup ve bütün alanlara yayılmış bir bireysel tatmin farkı göstermektedir. Negatif duygusallık birçok konu ile alakalıdır. Negatif duygusallık durumunun yüksek olması büyük oranda ters tutum içindeki moda sebep olmaktadır. Negatif duygusallığı yüksek insanlar kendi ve diğerlerindeki negatif olan açılar üzerinde yoğunlaşırlar (Weiss & Cropanzano, 1996).

Negatif duygusallık da diğer parametreler gibi birçok konu ile ilişkili çalışılmıştır. Örneğin pozitif duygusallıkla bireysel saldırganlık arasında ters yönlü ilişki, negatif duygusallıkla bireysel saldırganlık arasında pozitif korelasyon; pozitif duygusallıkla fiziksel etkinliklere katılım arasında negatif korelasyon, negatif duygusallıkla fiziksel aktivitelere katılım arasında negatif korelasyon olduğu belirtilmiştir (Doğan & Özdevecioğlu, 2009).

Çalışmamızda pozitif duygusallık ile terörizm risk algısı arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır ve H:3 hipotezi doğrulanamamıştır. Negatif duygusallık ve terörizm risk algısı arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise; negatif duygusallık puanı yüksek olan bireylerde anlamlı oranda terörizm risk algısının yüksek olduğu saptanmış ve terörizm risk algısı ile negatif duygusallık ($r: .175, p < .01$) düşük düzeyde negatif korelasyon bulunmuştur. Bu durumda H:4 hipotezi doğrulanmıştır ancak ilişkinin düşük düzeyde olmasının çalışmanın sınırlıklarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Terörizm bilgilendirme formu verilerek mortalite belirginliği artırılan bireylerin bilgilendirme formu verilmeyen bireylere göre terörizm risk algısı puanlarında anlamlı bir farklılık bulunamamış ve çalışmanın H:5 hipotezi doğrulanamamıştır. Mortalite belirginliği verilen bireylerin bilgilendirme formu verilmeyen bireylere oranla daha yüksek terörizm risk algısına sahip olmaları beklenmektedir ancak terörizmin katılımcıların tamamında benzer risk algısı oluşturduğu görülmektedir. Katılımcıların mortalite belirginliği artırıcı bilgilendirme formu verilip verilmemesine göre terörizm risk algılarının yakın olması terörizm konusunda tüm katılımcıların hassas olduğu düşünülmektedir. Öte yandan tüm katılımcıların 2016 yılında İstanbul ilinde yaşanan terörizm

saldırılarına dolaylı olarak maruz kalmış olmaları, benzer terörizm risk algılarına sahip olmalarına sebep olabileceği yönünde değerlendirilmektedir.

Terörizm saldırılarını hatırlatıcı bilgilendirme yapılması ve mortalite belirginliği artırılması ile bireylerin psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişkiye bakıldığında psikolojik dayanıklılık ölçeği toplam puanlarında bilgilendirme formu verilmesine göre anlamlı fark görülmüştür (p: .006). Toplam psikolojik dayanıklılık puanlarındaki fark incelendiğinde terörizm bilgilendirmesi yapılmayan bireylerin psikolojik dayanıklılık puanlarının daha yüksek olduğu, bilgilendirme yapılan katılımcıların psikolojik dayanıklılık puanlarının daha düşük olduğu ve H:6 hipotezinin doğrulandığı görülmüştür.

Çalışmada öz etkililik/yeterlik ölçeği toplam puanlarında terörizm bilgilendirme formu verilmesine göre anlamlı fark olduğu görülmüştür (p: .016). Buna göre çalışmanın H:7 hipotezi doğrulanmıştır ve terörizm bilgilendirme formu verilmeyen bireylerin toplam öz etkililik puanları daha yüksektir.

Pozitif duygusallık ölçeği puanlarında bilgilendirme formu verilmesine göre anlamlı fark görülmüştür (p: .000). Buna göre çalışmanın H:8 hipotezi doğrulanmıştır ve terörizm bilgilendirmesi yapılmayan bireylerin pozitif duygusallık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak terörizm risk algısı bilgilendirme formu verilmesine göre negatif duygusallık puanlarında anlamlı değişiklik görülmemiş ve H:9 hipotezi doğrulanamamıştır.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Terörizm konusu giderek yaygınlaşan uluslararası küresel bir tehdit niteliğinde birey ve toplum psikolojisini etkileyen bir unsur olarak önemini korumaktadır. Türkiye’de de son yıllarda terörizm saldırılarında artış olması, çok sayıda can kaybının yaşanması, kamusal alanlarda terörizm olaylarının gerçekleşmesi nedeni ile toplumsal etkilerin görüldüğü açıktır. Bireylerde günlük yaşam seyrini etkileyen ve değiştiren bu hadisenin psikolojinin önemli unsurları olan psikolojik dayanıklılık, öz etkililik/yeterlik, pozitif ve negatif duygusallık faktörleri ile ilişkisinin değerlendirilmesi bu alandaki çalışma eksikliğini gidermek üzere yapılmıştır.

Bu alandaki boşluğun doldurulması terörizm gibi büyük bir toplumsal olayın insan psikolojisi üzerindeki etkisini değerlendirmede, etkilerden korunma açısından alınabilecek önlemlere ışık tutmada, gerçekleşen psikolojik hasarın yeniden düzenlenmesi açısından faydalı olacağı gibi devlet politikası olarak toplumsal huzurun sağlanması için alınacak tedbirler açısından da önemlidir.

Çalışmanın sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerde terörizm risk algısı düşük bulunmuştur. Negatif duygusallığı yüksek bireylerin ise terörizm risk algılarının yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumda terörizm saldırılarına doğrudan veya dolaylı maruz kalan bireylerin terörizm risk algılarının düşük kalması için psikolojik dayanıklılıklarının artırılması ve negatif duygusallıklarının azaltılması gerekmektedir. Pozitif psikolojinin olumlu sosyal grup düzeyi çalışmaları üzerinde durularak olumlu aile, olumlu okul ve organizasyonlar, işyerleri sağlanarak bireylerdeki psikolojik dayanıklılık özelliklerinin artırılacağı düşünülmektedir. Ayrıca bireylerin öznel yaşam düzeyinde bilinçli farkındalıklarını artırıcı faaliyetler ve eğitimlerle bireysel anlamda gelişimleri sağlanarak bireye özel akış çalışmaları geliştirilerek psikolojik dayanıklılık artırılırken akışı bulan bireyde negatif duyguların azalacağı değerlendirilmektedir.

Çalışmada elde edilen sonuçlara dayanarak; psikolojik dayanıklılık artırıcı önlemler ile terörizm risk algısını azaltmak, gündelik ve sosyal yaşantıda terör

ve terörizme olan kırılganlığı azaltılabilir olarak yorumlanabilir. Toplum olarak ruh sağlığı konusunda eğitim azlığı ve bu konuda etiketlenme gibi ön yargı nedeni ile profesyonel yardım isteme oranının azlığı beraberinde psikolojik dayanıklılıkta azalma yüksek risk algısı ile kısıtlanma getirebilir. Özellikle yetişkinler olarak bu algıda artış ergen ve çocukların özgürlüklerinde kısıtlanma, dolaylı olarak ruh sağlığı ve kişilik unsurlarında bozulmaya neden olabilecektir. Türkiye gibi terörizm saldırılarının yoğun yaşandığı ülkelerde (özellikle Ortadoğu ülkeleri) toplum sağlığı çalışanlarının bu konuyu destekleyici aktivitelerde bulunmaları yarar sağlayacaktır. Ancak bu verinin tam karşılığı bugüne kadar yapılmış çalışmalarda net ifade edilmemiş olup; terörizme olan toplumsal ya da bireysel dayanıklılığı artırma çabalarını ileriye taşımak adına çok merkezli, boylamsal ve katılımcı sayısı yüksek araştırmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca çalışmamızda ulaştığımız sonuçlarda da olduğu gibi bu saldırılardan etkilenmeyi minimum seviyeye indirmek için toplumsal (sosyal) psikolojik dayanıklılığı arttırmak faydalı olacaktır.

Çalışmada mortalite (ölüm) belirginliği artırılmak için hatırlatıcı terörizm bilgilendirme formu ve fotoğrafları verilen bireylerin psikolojik dayanıklılık, öz etkililik/yeterlik ve pozitif duygusallık puanlarının düşük olduğu görülmüştür. Bireylerin terörizm saldırıları sonrası doğal olarak mortalite belirginliğinin artırılması normaldir ancak özellikle medya üzerinde verilen bilgilerin mortalite belirginliği artışı tetikleyeceği ve bunun için medyanın mortalite belirginliğini azaltıcı şekilde haber ve bilgilendirme yapması gerektiği düşünülmektedir.

Çalışmada terörizm bilgilendirme formu verilerek mortalite belirginliği artırılan bireyler ile herhangi bilgilendirme yapılmayan ve fotoğraf verilmeyen bireylerin terörizm risk algıları arasında anlamlı fark olmaması terörizm konusunun başlı başına kaygı kaynağı olduğu ve mortalite belirginliğini artırıcı bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Çalışmadaki, katılımcılardan bilgi toplanma zamanı ile son terör saldırısı arasında vakit geçmiş olması, katılımcı sayısının az olması, tek bir zamanda bilgi toplanmış olması gibi kısıtlılıklar bu konuda daha geniş kitlelere ulaşılarak ve farklı şehirlerde yaşayan insanlarla, uzun süreli boylamsal yapılabilecek çalışmalarla daha doğru sonuçlar elde edilebileceğini düşündürmektedir. Özellikle Türkiye'nin coğrafyası açısından düşünüldüğünde doğu ve güneydoğu

illerinden katılımcılara ulaşmak ülke insanlarının psikolojik unsurlarını doğru tespit etmek açısından daha doğru olabilecektir. Terörizm gibi tüm ülke ve coğrafya vatandaşlarının duyarlı ve kırılabilir olduğu bir konuda araştırma yapmak, bilgi toplama açısından bir diğer kısıtlılığı oluşturmaktadır.

5.2. Geleceğe Yönelik Çalışmalar ve Öneriler

1. Terörizme karşı toplumsal psikolojik dayanıklılığı arttırmak için medyanın da içinde bulunduğu kampanyalar düzenlenebilir, toplumsal bilinç düzeyi artırılabilir.

2. Bireysel düzeyde etkilenen kişilerin psikolojik destek alması açısından farkındalık oluşturulabilir.

3. Pozitif ve negatif duygusallık açısından kamu çalışanları gibi kalabalık alanlarda bulunması gerekenlerde ölçeklendirme ile puanlandırıp kritik düzeyde puanlanan kişiler tespit edilebilir.

4. Okullarda ve erken evrede öğrencilerde psikolojik danışmanlık oluşturularak öz etkililik/yeterlik ölçeklendirilip etkilenen bireyler profesyonel yardıma yönlendirilebilir.

5. Güvenlik ve emniyetten sorumlu birimlerde terörizm saldırıları sonrası can kayıplarına yakın şahitlik eden çalışanlarda ölçeklendirmeler kullanılarak psikolojik etkilenme seviyesi belirlenebilir.

6. Çocuk psikolojisi açısından saldırılara şahit olan ya da saldırıların yakınında ikamet eden çocuk yaş grubunun okul, kreş, gündüz bakımevi gibi alanlarda değerlendirilmesi yapılabilir, gerektiği durumlarda tedaviye yönlendirilebilir.

7. Bireylerde pozitif psikoloji açısından farkındalık yaratacak çalışmalar yapılarak bireylerin akışı yakalamaları sağlanabilir.

8. Pozitif aileler ve pozitif kurumlar teşvik edilerek toplum üyelerinin pozitif/olumlu bireyler haline getirilmesi sağlanabilir.

Kaynakça

- Agaibi, C. E., & Wilson, J. P. (2005). Trauma, PTSD, and resilience: A review of the literature. *Trauma, Violence, & Abuse, 6*(3), 195-216.
- Ahern, J., Galea, S., Resnick, H., Kilpatrick, D., Bucuvalas, M., Gold, J., & Vlahov, D. (2002). Television images and psychological symptoms after the September 11 terrorist attacks. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes, 65*(4), 289-300.
- Ajdukovic, D., Kimhi, S., & Lahad, M. (2015). *Resiliency: Enhancing Coping with Crisis and Terrorism* (Vol. 119): IOS Press.
- Akçay, E. Y., & Çelenay, Ö. E. (2012). Terör Ve Medya İlişkisinin 2003 Yılında İstanbul'da Meydana Gelen Saldırıları Örneğiyle İncelenmesi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 2*(1).
- Akdemir, E. (2009). 11 Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Saldırılarının Ardından İslam'ın Avrupa'da Algılanışı. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 8*(1), 1-27.
- Aker, A. T., Sorgun, E., Mestçioglu, Ö., Karakaya, I., Kalender, D., Acar, G., . . . Acicbe, Ö. (2008). İstanbul'daki Bombalama Eylemlerinin Eriskin ve Ergenlerdeki Travmatik Stres Etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi, 23*(61), 63.
- Akova, O., & Bayezit, T. (2015). *Psikolojik dayanıklılık ve demografik faktörler arasındaki ilişki: kamu çalışanlarına yönelik bir araştırma*. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 3(2).
- Alexander, D. A., & Klein, S. (2005). The psychological aspects of terrorism: from denial to hyperbole. *Journal of the Royal Society of Medicine, 98*(12), 557-562.
- Antoni, M. H., & Goodkin, K. (1988). Host moderator variables in the promotion of cervical neoplasia—I. Personality facets. *Journal of psychosomatic research, 32*(3), 327-338.
- Arıboğan, D. Ü. (2007). Terör Korku Hali (pp. 15 - 34): İstanbul: Profil Yayıncılık.
- Armaş, I., Cretu, R. Z., & Ionescu, R. (2017). Self-efficacy, stress, and locus of control: The psychology of earthquake risk perception in Bucharest, Romania. *International journal of disaster risk reduction, 22*, 71-76.
- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., & Gündüz, O. (2012). *Sosyal psikoloji: Kaknüs Yayınları*.
- Arslan, G. (2015). Yetişkin Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin (YPSÖ) Psikometrik Özellikleri: Düşük Sosyoekonomik Örneklemde

Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 344-357.

Atalay, G. E. (2017). Şiddeti Haber Yapmak: Gazeteciler ve Travma. *Marmara İletişim Dergisi*(28), 21-32.

Avşar, Z. (2017). İnternet Çağında Medya, Terör ve Güvenlik. *TRT Akademi*, 2(3), 116-132.

Aydın, A., Yılmaz, K., & Altinkurt, Y. (2013). Positive psychology in educational administration Eğitim yönetiminde pozitif psikoloji. *Journal of Human Sciences*, 10(1), 1470-1490.

Aydın, B. (1996). Benlik kavramı ve ben şemaları.

Balcı, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve ilkeleri*. Pegem Akademi, Ankara.

Baltes, P. B., Staudinger, U. M., & Lindenberger, U. (1999). Lifespan psychology: Theory and application to intellectual functioning. *Annual review of psychology*, 50(1), 471-507.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.

Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual review of psychology*, 52(1), 1-26.

Basım, H. N. Ç., Fatih. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-114.

Başaran, Y. K. (2017). *Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı*.

Beardslee, W. R., & Podorefsky, D. (1988). Resilient adolescents whose parents have serious affective and other psychiatric disorders: Importance of self-understanding and relationships. *The American Journal of Psychiatry*, 145(1), 63.

Bektaş, M., & Özben, Ş. (2016). Evli Bireylerin Psikolojik Dayanıklılık Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1).

BEREN, F. (2013). TERÖRLE MÜCADELEDE RİSK YÖNETİMİ: 15 ŞUBAT EYLEMLERİ ÖRNEK OLAYI. *Turkish Journal of Police Studies/Polis Bilimleri Dergisi*, 15(1).

Berg, B. L., Lune, H., & Lune, H. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences* (Vol. 5): Pearson Boston, MA.

- Berry, L., Curtis, G. E., Hudson, R. A., & Kollars, N. A. (2002). *A global overview of narcotics-funded terrorist and other extremist groups*.
- Bleich, A., Gelkopf, M., Melamed, Y., & Solomon, Z. (2005). Emotional impact of exposure to terrorism among young-old and old-old Israeli citizens. *The American journal of geriatric psychiatry*, 13(8), 705-712.
- Bleich, A., Gelkopf, M., Melamed, Y., & Solomon, Z. (2006). Mental health and resiliency following 44 months of terrorism: A survey of an Israeli national representative sample. *BMC medicine*, 4(1), 21.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20.
- Bonanno, G. A. (2008). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?
- Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A., & Vlahov, D. (2006). Psychological resilience after disaster: New York City in the aftermath of the September 11th terrorist attack. *Psychological science*, 17(3), 181-186.
- Bonanno, G. A., Galea, S., Bucciarelli, A., & Vlahov, D. (2007). What predicts psychological resilience after disaster? The role of demographics, resources, and life stress.
- Bonanno, G. A., Moskowitz, J. T., Papa, A., & Folkman, S. (2005). Resilience to loss in bereaved spouses, bereaved parents, and bereaved gay men. *Journal of personality and social psychology*, 88(5), 827.
- Bonanno, G. A., Rennie, C., & Dekel, S. (2005). Self-enhancement among high-exposure survivors of the September 11th terrorist attack: Resilience or social maladjustment? *Journal of personality and social psychology*, 88(6), 984.
- Bongar, B., Brown, L. M., Beutler, L. E., Breckenridge, J. N., & Zimbardo, P. G. (2006). *Psychology of terrorism*: Oxford University Press.
- Bulunmaz, B. (2014). Yeni Medya Eski Medyaya Karşı: Savaşı Kim Kazandı Ya Da Kim Kazanacak? *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1(7), 22-29.
- Bulut, M. B. (2015). Terör Yönetimi Kuramı (Dehşet Yönetimi Kuramı). *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 5(1), 161-174.
- Burger, J. M. (2011). *Kişilik*: Kaknüs Yayınları.

- Cacioppo, J. T., Reis, H. T., & Zautra, A. J. (2011). Social resilience: The value of social fitness with an application to the military. *American Psychologist*, 66(1), 43.
- Can, A. (2016). *SPSS İle Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Pegem Akademi, Ankara.
- Caprara, G. V., & Cervone, D. (2003). A conception of personality for a psychology of human strengths: Personality as an agentic, self-regulating system.
- Carlsen, K., Haddad, N., Gordon, J., Phan, B. L., Pittman, N., Benkov, K., . . . Keefer, L. (2017). Self-efficacy and resilience are useful predictors of transition readiness scores in adolescents with inflammatory bowel diseases. *Inflammatory bowel diseases*, 23(3), 341-346.
- Caspi, A., & Roberts, B. W. (2001). Personality development across the life course: The argument for change and continuity. *Psychological Inquiry*, 12(2), 49-66.
- Chickzentmihalyi, M. (1990). *The psychology of optimal experience*: New York, Harper Collins.
- Cho, J., Boyle, M. P., Keum, H., Shevy, M. D., McLeod, D. M., Shah, D. V., & Pan, Z. (2003). Media, terrorism, and emotionality: Emotional differences in media content and public reactions to the September 11th terrorist attacks. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 47(3), 309-327.
- Chomsky, N. (2011). *9-11: Was There an Alternative?* : Seven Stories Press.
- Chomsky, N. (2015). *Pirates and emperors, old and new: International terrorism in the real world*: Haymarket Books.
- Chung, M. C., AlQarni, N., Al Muhairi, S., & Mitchell, B. (2017). The relationship between trauma centrality, self-efficacy, posttraumatic stress and psychiatric co-morbidity among Syrian refugees: Is gender a moderator? *Journal of psychiatric research*, 94, 107-115.
- CNNTurk. (2016). <https://www.cnnturk.com/turkiye/iste-2016-yilinda-turkiyeyi-sarsan-bombali-saldirilar>. (25.11.2017).
- Connor, K. M., & Davidson, J. R. (2003). Development of a new resilience scale: The Connor-Davidson resilience scale (CD-RISC). *Depression and anxiety*, 18(2), 76-82.
- Corbetta, P. (2003). *Social research: Theory, methods and techniques*: Sage.
- Craig, C. L., Bauman, A., Latimer-Cheung, A., Rhodes, R. E., Faulkner, G., Berry, T. R., . . . Spence, J. C. (2015). An evaluation of the My

ParticipACTION campaign to increase self-efficacy for being more physically active. *Journal of health communication*, 20(9), 995-1003.

Csikszentmihalyi, M. (1997). *Finding flow: The psychology of engagement with everyday life*: Basic Books.

Csikszentmihalyi, M. (2014). *Applications of Flow in Human Development and Education*: SPRINGER.

Csikszentmihalyi, M., & LeFevre, J. (1989). Optimal experience in work and leisure. *Journal of personality and social psychology*, 56(5), 815.

Çetin, F. (2011). Psikolojik dayanıklılığın iş tatmini ve örgütsel bağlılık tutumlarındaki rolü. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 13(3), 79-94.

Dedeoglu, B. (2003). Bermuda triangle: Comparing official definitions of terrorist activity. *Terrorism and Political Violence*, 15(3), 81-110.

Demir, C. K., & Avcı, E. (2018). Turkish Terrorism Studies: A Preliminary Assessment. *All Azimuth*, 7(1), 21-154.

Demirçivi, E. R. (2015). Metropollerde Terörizm Algısı: Ankara'da Bir Uygulama.

Demirli, A. (2011). Terörizm, psikososyal etkileri ve müdahale modelleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 66-76.

Deniz, M. E., Arslan, C., Özyeşil, Z., & İzmirli, M. (2012). Öz-anlayış, yaşam doyumu, negatif ve pozitif duygu: türk ve diğer ülke üniversite öğrencileri arasında bir karşılaştırma.

Devran, Y. (2015). Medya ve Terör Sorunsalı (The problematics of media and terror). *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 3(2).

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1984). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological bulletin*, 125(2), 276.

Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological bulletin*, 125(2), 276.

Doğan, Y., & Özdevecioğlu, M. (2009). pozitif ve negatif duygusallığın çalışanların performansları üzerindeki etkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 165-190.

Doğulu, C., & Uğurlu, N. S. (2015). Dehşet Yönetimi Kuramı Üzerine Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 18(35), 33-47.

- Dost, M. T. (2016). Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(23).
- Duyvesteyn, I. (2004). How new is the new terrorism? *Studies in Conflict & Terrorism*, 27(5), 439-454.
- DW. (2016). <https://www.dw.com/tr/2016da-türkiyeyi-sarsan-saldırılar/a-36966926>. (25.11.2017).
- Erikson, E. H., & Erikson, J. M. (1998). *The life cycle completed (extended version)*: WW Norton & Company.
- Eryılmaz, A. (2013a). Pozitif psikolojinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında kullanılması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 1-22.
- Eryılmaz, A. (2013b). Pozitif psikolojinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında kullanılması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 1(1), 1-22.
- Eshel, Y., Kimhi, S., Lahad, M., & Leykin, D. (2017). Individual attributes as predictors of protective and risk components of resilience under continuing terror attacks: A longitudinal study. *Personality and individual differences*, 114, 160-166.
- Eşsizoglu, A., Yaşan, A., Bülbül, İ., Önal, S., Yildirim, E. A., & Aker, T. (2009). Bir Terörist Saldırı Sonrasında Travma Sonrası Stres Bozukluğu Gelişimini Etkileyen Risk Faktörleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(2).
- Folkman, S. (1997). Positive psychological states and coping with severe stress. *Social Science & Medicine*, 45(8), 1207-1221.
- Folkman, S., & Moskowitz, J. T. (2000). Positive affect and the other side of coping. *American Psychologist*, 55(6), 647.
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218.
- Fredrickson, B. L., Tugade, M. M., Waugh, C. E., & Larkin, G. R. (2003). What good are positive emotions in crisis? A prospective study of resilience and emotions following the terrorist attacks on the United States on September 11th, 2001. *Journal of personality and social psychology*, 84(2), 365.
- Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J. H., & Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: what are the central protective

resources behind healthy adjustment? *International journal of methods in psychiatric research*, 12(2), 65-76.

- Friedman, H. (2008). Humanistic and positive psychology: The methodological and epistemological divide. *The humanistic psychologist*, 36(2), 113-126.
- Galea, S., Ahern, J., Resnick, H., Kilpatrick, D., Bucuvalas, M., Gold, J., & Vlahov, D. (2002). Psychological sequelae of the September 11 terrorist attacks in New York City. *New England Journal of Medicine*, 346(13), 982-987.
- Garnezy, N. (1991). Resiliency and vulnerability to adverse developmental outcomes associated with poverty. *American behavioral scientist*, 34(4), 416-430.
- Garnezy, N., Masten, A. S., & Tellegen, A. (1984). The study of stress and competence in children: A building block for developmental psychopathology. *Child development*, 97-111.
- Garrison, A. (2003). Terrorism: The nature of its history. *Criminal Justice Studies: A Critical Journal of Crime, Law and Society*, 16(1), 39-52.
- Gençöz, T. (2000). Positive and Negative Affect Schedule: A study of validity and reliability. *Türk Psikoloji Dergisi*.
- Gençtürk, T. (2012). Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar. *Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi*.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., & Signorielli, N. (1986). Living with television: The dynamics of the cultivation process. *Perspectives on media effects*, 1986, 17-40.
- Gillham, J. E., & Seligman, M. E. (1999). Footsteps on the road to a positive psychology. *Behaviour Research and Therapy*, 37, S163-S173.
- Gosselin, J. T., & Maddux, J. E. (2003). Self-efficacy. *Handbook of Self and Identity*, 218-238.
- Göcen, G. (2013). Pozitif psikoloji düzleminde psikolojik iyi olma ve dini yönelim ilişkisi: yetişkinler üzerine bir araştırma.
- Gözüm, S., & Aksayan, S. (1999). Öz-etkililik-yeterlik ölçeği'nin türkçe formunun güvenilirlik ve geçerliliği. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*, 2(1).
- GTI. (2016). <http://economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2016/11/Global-Terrorism-Index-2016.2.pdf>.

- GTI. (2017). <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2017/11/Global-Terrorism-Index-2017.pdf>.
- Gucenmez, B. (2014). Terörizmin Finansmanı: PKK, ETA ve IRA Terör Örgütlerinin Karşılaştırılması.
- Gupta, D. K. (2010). 2 Waves of international terrorism. *Terrorism, Identity and Legitimacy: The Four Waves theory and political violence*, 30.
- Güler, E. (2014). Barışa ilişkin tutumlar: dehşet yönetim kuramı ve bazı sosyo psikolojik değişkenler açısından. *YL Tezi, Ankara Üniversitesi*.
- Gürkaynak, M., & İren, A. A. (2011). Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2).
- Hall, A. K., Bernhardt, J. M., & Dodd, V. (2015). Older Adults' use of online and offline sources of health information and constructs of reliance and self-efficacy for medical decision making. *Journal of health communication*, 20(7), 751-758.
- Hekim, H., & Başbüyük, O. (2013). Siber Suçlar ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Politikaları. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 135-158.
- Hobfoll, S. E., Mancini, A. D., Hall, B. J., Canetti, D., & Bonanno, G. A. (2011). The limits of resilience: Distress following chronic political violence among Palestinians. *Social Science & Medicine*, 72(8), 1400-1408.
- Hoffman, B. (2006). *Inside terrorism*: Columbia University Press.
- Horgan, J. (2004). *The psychology of terrorism*: Routledge.
- IHS. (2016). http://www.janes360.com/images/assets/165/67165/jtir0370_a.pdf.
- Işık, Ş. (2016). Türkiye'de kendini toparlama gücü konusunda yapılmış araştırmaların incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45).
- İndigo. (2016). <https://indigodergisi.com/2016/12/turkiye-teror-saldirilari/>. (25.11.2017).
- İslamoğlu, H., & Alınacı, Ü. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Beta Basım, İstanbul.
- İşeri, R., & Başak, C. (2008). *Türkiye'de etnik terör: ASALA ve PKK örneği*: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Jasanoff, S. (1998). The political science of risk perception. *Reliability Engineering & System Safety*, 59(1), 91-99.
- Jenkin, C. M. (2006). Risk perception and terrorism: Applying the psychometric paradigm. *Homeland Security Affairs*, 2(2).
- Jones, J. (2008). *Blood that cries out from the earth: The psychology of religious terrorism*: Oxford University Press.
- Journos. (2017). <https://140journos.com/hepimiz-oradaydik-2011den-2017-ye-turkiyedeki-saldirilar-63fe571b2eb0>. (10.04.2018).
- Kadioğlu, M., & Ergün, A. (2015). Üniversite öğrencilerinin yeme tutumu, öz-etkililik ve etkileyen faktörler.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Çemalcılar, Z. (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş*: Evrim.
- Kanat, S., Kodaman, T., & İren, A. A. (2016). İnsani Güvenlik ve erörizmle Mücadele. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(2).
- Kararımak, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-142.
- Kararımak, Ö. (2008). Modernizmden Postmodernizme Geçiş ve Pozitif Psikoloji. *From Modernism to Postmodernism: Positive Psychology*, 3(30), 102.
- Kararımak, Ö., & Figley, C. (2017). Resiliency in the Face of Adversity: A Short Longitudinal Test of the Trait Hypothesis. *The Journal of general psychology*, 144(2), 89-109.
- Karakuş, G., Öztürk, Z., & Tamam, L. (2012). Ölüm ve ölüm kaygısı. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 21(1).
- Kaya, S. (2005). Interpol, Europol ve Uluslararası Terörizm. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2(2), Sayfa 31-49.
- Kaya, S. (2017). Uluslararası terörizmin gelişimi ve dini motivasyonlu terör olgusu.
- Kayri, M. (2009). Araştırmalarda Gruplar Arası Farkin Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri. *Journal of Social Science*, 55.
- Kazan, H. (2016). Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği. *Database Index Our Journal*, 28.

- Keskin, G. Ü., & Orgun, F. (2006). Öğrencilerin öz etkililik-yeterlilik düzeyleri ile başa çıkma stratejilerinin incelenmesi. *Anatolian journal of Psychiatry*, 7, 92-99.
- King, L. A., King, D. W., Fairbank, J. A., Keane, T. M., & Adams, G. A. (1998). Resilience–recovery factors in post-traumatic stress disorder among female and male Vietnam veterans: Hardiness, postwar social support, and additional stressful life events. *Journal of personality and social psychology*, 74(2), 420.
- Kızıl, E. T. Ö. (2013). Terörizmin Psikolojik Boyutu. *Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Köseoğlu, Y., & Al, H. (2013). Bir siyasal propaganda aracı olarak sosyal medya. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3).
- Kralik, D., Van Loon, A., & Visentin, K. (2006). Resilience in the chronic illness experience. *Educational Action Research*, 14(2), 187-201.
- Kring, A. M., Johnson, S. L., Davison, G. C., & Neale, J. M. (2012). *Abnormal psychology*: John Wiley & Sons.
- Laçiner, S. (2001). 11 Eylül Olayları (Yeni Terörizm) ve Ermeni Sorunu. *Stratejik Analiz*(19).
- Langer, E. J. (2016). *The power of mindful learning*: Hachette UK.
- Lee Duckworth, A., Steen, T. A., & Seligman, M. E. (2005). Positive psychology in clinical practice. *Annu. Rev. Clin. Psychol.*, 1, 629-651.
- Lee, H. H., & Cranford, J. A. (2008). Does resilience moderate the associations between parental problem drinking and adolescents' internalizing and externalizing behaviors?: A study of Korean adolescents. *Drug and alcohol Dependence*, 96(3), 213-221.
- Leonard, B., Skay, C., & Rheinberger, M. (1998). Self-management development in children and adolescents with diabetes: the role of maternal self-efficacy and conflict. *Journal of Pediatric Nursing*, 13(4), 224-233.
- Liu, A., & Pratt, S. (2017). Tourism's vulnerability and resilience to terrorism. *Tourism Management*, 60, 404-417.
- Lopez, S. J., & Lyubomirsky, F. (2008). *Positive psychology: exploring the best in people*: Praeger Westpoint^ eNY NY.
- Luthans, F. (2002). The need for and meaning of positive organizational behavior. *Journal of organizational behavior*, 23(6), 695-706.
- Lyubomirsky, S., King, L., & Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: Does happiness lead to success? : American Psychological Association.

- Maguire, B., & Hagan, P. (2007). Disasters and communities: understanding social resilience. *Australian Journal of Emergency Management, The, 22*(2), 16.
- Mahoney, A., Pargament, K. I., Murray-Swank, A., & Murray-Swank, N. (2003). Religion and the sanctification of family relationships. *Review of religious research, 220-236*.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological review, 50*(4), 370.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist, 56*(3), 227.
- Masten, A. S. (2015). Pathways to integrated resilience science. *Psychological Inquiry, 26*(2), 187-196.
- Masten, A. S., Best, K. M., & Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and psychopathology, 2*(4), 425-444.
- Masten, A. S., & Gewirtz, A. H. (2006). Resilience in development: The importance of early childhood.
- McCuiston, T. S. (2016). The Relationship Between Resilience and Sleep Quality.
- Melek, G., & Toker, H. (2016). 2016 Sultanahmet Terör Eylemi: Yerelin Küreselleşmesi. *SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ AKADEMİK DERGİSİ, 9*(3), 178-203.
- Millington, C. (2018). Were we terrorists? History, terrorism, and the French Resistance. *History Compass*.
- Munezero, M. D., Montero, C. S., Sutinen, E., & Pajunen, J. (2014). Are they different? Affect, feeling, emotion, sentiment, and opinion detection in text. *IEEE transactions on affective computing, 5*(2), 101-111.
- Murphy, J. F. (1989). *State support of international terrorism: legal, political, and economic dimensions*: Westview Pr.
- Myers, D. G. (2000). Hope and happiness: The science of optimism and hope. Philadelphia: Templeton Foundation Press.
- Myers, D. G., & Smith, S. M. (2017). *Exploring social psychology*: McGraw-Hill New York.
- Nacos, B. L. (2006). *Terrorism/counterterrorism and media in the age of global communication*. Paper presented at the United Nations University Global Seminar Second Shimame-Yamaguchi Session, Terrorism—A Global Challenge.

- Nations, U. (1999). *International convention for the suppression of the financing of terrorism.*, Adopted by the General Assembly of the United Nations in Resolution 54/109 of 9 December 1999.
- Okçin, F. A. (2013). Öğrencilerin öz-etkililik-yeterlilik algıları ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1).
- Onay, Y. (2009). Etki Odaklı Hareket, Terör. *Yeni Yüzyıl Yayınları*, 15 - 35.
- Oshio, A., Kaneko, H., Nagamine, S., & Nakaya, M. (2003). Construct validity of the adolescent resilience scale. *Psychological reports*, 93(3_suppl), 1217-1222.
- Özçelik, Ö., & Önder, H. (2016). SAVUNMA HARCAMALARINA TERÖR RİSKİNİN ETKİSİ: AMPİRİK BİR UYGULAMA. *Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Soysyal Bilimler Dergisi*(47).
- Özen, Y., & Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu/population-sampling issue on social and educational research studies. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*(15).
- Peterson, C., & Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification* (Vol. 1): Oxford University Press.
- Pınar, Y., & Pınar, N. K. (2015). The place of affect and emotion in the theories of first language acquisition İlk dil edinim kuramlarında duygulanım ve duygu olgularının yeri. *Journal of Human Sciences*, 12(2), 343-359.
- Ponton, R. F., & Cavaola, A. A. (2008). Positive leadership in counseling workgroups. *Compelling counseling interventions. Celebrating VISTAS'fifth anniversary*, 283-292.
- Posta. (2016). <http://www.posta.com.tr/son-1-yilda-turkiye-de-gerceklesen-22-teror-saldirisi-1250195>.
- Pyszczynski, T., Solomon, S., & Greenberg, J. (2003). *In the wake of 9/11: Rising above the terror*: American Psychological Association.
- Rabkin, J. G., Remien, R., Williams, J. B., & Katoff, L. (1993). Resilience in adversity among long-term survivors of AIDS. *Psychiatric Services*, 44(2), 162-167.
- Rapoport, D. C. (2002). The Four Waves of Rebel Terror and September. *Anthropoetics*, 8(1).
- Roberts, L. M., & Dutton, J. E. (2009). *Exploring positive identities and organizations: Building a theoretical and research foundation*: Psychology Press.

- Russell, J. A., & Barrett, L. F. (1999). Core affect, prototypical emotional episodes, and other things called emotion: dissecting the elephant. *Journal of personality and social psychology*, 76(5), 805.
- Rutter, M. (1985). Resilience in the face of adversity: Protective factors and resistance to psychiatric disorder. *The British Journal of Psychiatry*, 147(6), 598-611.
- Rutter, M. (1987). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American journal of orthopsychiatry*, 57(3), 316-331.
- Ryff, C. D., & Singer, B. (2003). Flourishing under fire: Resilience as a prototype of challenged thriving. *Flourishing: Positive psychology and the life well-lived*, 15-36.
- Saad, L. (2001). Americans anxious, but holding their heads high: Have increased confidence in government leaders, the economy. *Gallup news service*. Retrieved December, 7, 2001.
- Sakız, G. (2013). Başarıda anahtar kelime: Öz-yeterlik. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1).
- Schmid, A. P. (2011). *The Routledge handbook of terrorism research*: Taylor & Francis.
- Seligman, M. E. (2004a). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*: Simon and Schuster.
- Seligman, M. E. (2004b). *Positive psychology in practice*: John Wiley & Sons.
- Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction *Flow and the foundations of positive psychology* (pp. 5-14): Springer.
- Sener, N. (2015). *Turkey's soft power assets in peacekeeping operations*. Monterey, California: Naval Postgraduate School.
- Sevindik, T. Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı İle Öz-Etkililik Yeterlik Arasındaki İlişki. *Education Sciences*, 2(2), 13-21.
- Shapiro, E. R. (2002). Chronic illness as a family process: A social-developmental approach to promoting resilience. *Journal of Clinical Psychology*, 58(11), 1375-1384.
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). The self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological reports*, 51(2), 663-671.
- Sheridan, S. M., Warnes, E. D., Cowan, R. J., Schemm, A. V., & Clarke, B. L. (2004). Family-centered positive psychology: Focusing on

- strengths to build student success. *Psychology in the Schools*, 41(1), 7-17.
- Shughart, W. F. (2006). An analytical history of terrorism, 1945–2000. *Public Choice*, 128(1-2), 7-39.
- Sinclair, V. G., & Wallston, K. A. (2004). The development and psychometric evaluation of the Brief Resilient Coping Scale. *Assessment*, 11(1), 94-101.
- Snyder, C. R., & Lopez, S. J. (2002). *Oxford handbook of positive psychology*: Oxford University Press, USA.
- Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1991). A terror management theory of social behavior: The psychological functions of self-esteem and cultural worldviews. *Advances in experimental social psychology*, 24, 93-159.
- Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (2004). The cultural animal: Twenty years of terror management theory and research Handbook of experimental existential psychology (pp. 13–34): New York, NY: Guilford Press.
- Song, H., Peng, W., & Lee, K. M. (2011). Promoting exercise self-efficacy with an exergame. *Journal of health communication*, 16(2), 148-162.
- Sözcü. (2017). <https://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/son-donemde-turkiyede-duzenlenen-teror-saldirilari-1526510/>. (01.01.2017).
- Speckhard, A. (2005). Civil society's psychological response to mass terrorism: building resilience. *Combating terrorism. Singapore: Marshall Cavendish Academic*, 113-123.
- Stahl, B., & Goldstein, E. (2010). *A mindfulness-based stress reduction workbook*: New Harbinger Publications.
- Şar, V. (2017). Savaş ve Terör Yaşantılarında Travma Sonrası Stres.
- Şavur, E., & Tomas, S. A. (2010). Terör Olayları Sonrasında Psikososyal Destek Hizmetleri. *Kriz Dergisi*, 18(1), 45-58.
- Şenocak, H. E. (2006). Avrupa Terör Örgütleri ve Ülke Uygulamaları. *Ankara: Platin Yayınları*.
- Tarakci, E., Fatih, T., & Tarakci, D. (2012). Özel eğitim ve rehabilitasyon alanında çalışan meslek elemanlarının öz-yeterlilik ve tükenmişlik düzeylerinin incelenmesi. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 23(1), 26-35.
- Taşdemir, E. (2017). SOSYAL MEDYADA TERÖR PROPAGANDASI: DEAŞ ÖRNEĞİ. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 726-752.

- TDK. (2009). Türkçe Sözlük.
- Terzi, Ş. (2016). Psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 4(2), 165-182.
- Topal, A. H. (2004). Uluslararası hukukta devlet destekli terörizme karşı kuvvet kullanma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türetgen, İ. Ö. (2006). Kendini Ayarlama, Öz Etkinlik ve Dominantlık Özellikleriyle Birlikte Cinsiyet Değişkenlerinin Lider Olarak Algılanmadaki Etkisinin Deneysel ve Alan Çalışmalarında İncelenmesi: Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vázquez, C., & Hervás, G. (2010). Perceived benefits after terrorist attacks: The role of positive and negative emotions. *The Journal of Positive Psychology*, 5(2), 154-163.
- Wagnild, G. M., & Young, H. M. (1993). Development and psychometric evaluation of the Resilience Scale. *Journal of nursing measurement*.
- Walls, E. (2017). Waves of Modern Terrorism: Examining the Past and Predicting the Future.
- Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: the PANAS scales. *Journal of personality and social psychology*, 54(6), 1063.
- Weiss, H. M., & Cropanzano, R. (1996). Affective events theory: A theoretical discussion of the structure, causes and consequences of affective experiences at work.
- Wirtz, P. W., & Rohrbeck, C. A. (2017). Efficacy for dealing with terrorism precautionary behavior: laying the groundwork for communication effectiveness. *Journal of health communication*, 22(10), 829-838.
- Wirtz, P. W., & Rohrbeck, C. A. (2018). The dynamic role of perceived threat and self-efficacy in motivating terrorism preparedness behaviors. *International journal of disaster risk reduction*, 27, 366-372.
- Yaden, D. B., Haidt, J., Hood Jr, R. W., Vago, D. R., & Newberg, A. B. (2017). The Varieties of Self-Transcendent Experience.
- Yahşi, M. (2015). Terör örgütlerinde intihar bombacısı kişiliği ve etkinliği. *Kara Harp Okulu, YL Tez*.
- Yazgan, İ. B., & Yerlikaya, E. Y. (2014). Kişilik Kuramları. *Pegem Akademi*, 311 - 329.

- Yeniçeri, Z. (2016). Dehşet Yönetimi Kuramı Ve İş Yaşamı (Terror Management Theory and Work Life).
- Yeniçeri, Z., & Dönmez, A. (2008). Terörizm ve Terörist Algisi: Silahi Kimin Tuttugu Ne Kadar Etkili? *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 93.
- Yıldırım, F., & İlhan, İ. Ö. (2010). Genel öz yeterlilik ölçeği türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308.
- Yıldız, S. (2017). Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nicel Ve Nitel Paradigmalardan Örnekleme Kuramına Bütüncül Bir Bakış. *Kesit Akademi Dergisi*, 421-442.
- Zenginoğlu, S. (2016). Uluslararası terörizm ve Avrupa Birliği. *Journal of Suleyman Demirel University Institute of Social Sciences*, 25(3).

EKLER

EK – 1

Kişisel, Demografik Bilgi Formu

Lütfen aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

1. **Cinsiyet** : Erkek () Kadın ()
2. **Yaş** : 25-34 () 35-44 () 45-54 () 55+ ()
3. **Medeni Durum** : Evli () Bekâr () Boşanmış ()
4. **Çalışma Durumu** : Çalışıyor () Çalışmıyor () Öğrenci ()
5. **Aylık Gelir Düzeyi** :
1.600,00 TL – 3.000,00 TL () 3.100,00 TL – 4.500,00 TL ()
4.600,00 TL – 6.000,00 TL () 6.000,00 TL + ()
6. **Eğitim Durumu** :
İlk/Orta Okul () Lise () Yüksekokul ()
Lisans () Yüksek Lisans/Doktora ()
7. **Siz veya bir yakınınız terör saldırısına doğrudan maruz kaldı mı?**
Kendim () Yakınım () Hiç biri ()
8. **Terör saldırısı sonrası herhangi bir psikolojik destek aldınız mı?**
Evet () Hayır ()
9. **Kendinizi ne kadar dindar hissediyorsunuz?**

Dindar Değilim Oldukça dindarım

1.	2.	3.	4.	5.
----	----	----	----	----

10. **Siyasal görüşünüzü aşağıdaki ölçekle puanlayarak belirtiniz.**

Oldukça Sol Görüşlü Oldukça Sağ Görüşlü

1.	2.	3.	4.	5.
----	----	----	----	----

11. **Terör saldırılarını nereden öğrendiniz?**

Gazete () TV () İnternet () Sosyal Medya ()

12. **2016 yılında yaşanan terör saldırılarından sizi en çok etkileyen üç saldırıyı belirtiniz:**

1.
2.
3.

EK – 2

Terörizm Risk Algısı Ölçeği (TRAÖ)

Aşağıda (dinsel, etnik, ideolojik) terör eylemi kurbanı olma olasılığı ile ilgili birtakım ifadeler bulunmaktadır. Lütfen maddeleri dikkatlice okuyarak her madde için ilk aklınıza gelen duygu ve düşüncelerinizi belirtecek şekilde puanlama yapınız.

1 – Kesinlikle katılmıyorum

5 – Tamamen Katılıyorum

	1	2	3	4	5
1. Yolda yürürken terörist eylem kurbanı olabilirim.					
2. Alışveriş merkezlerinde terörist bombalama eylemlerine maruz kalma olasılığım vardır.					
3. Benim gibi insanların terörist saldırıya maruz kalma olasılıkları yoktur.					
4. Yakınlarımla terör kurbanı olma olasılıkları vardır.					
5. Dini inançlarım nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.					
6. Yurt içinde seyahat ederken terörist eylemlerle maruz kalma olasılığım vardır.					
7. Evimin bulunduğu çevrede terörist saldırısı olma olasılığı vardır.					
8. Yurt dışında seyahat ederken terörist eylemlerle maruz kalma olasılığım vardır.					
9. İdeolojik görüşüm nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.					
10. Terörist bir saldırıda zarar görme olasılığım yüksektir.					
11. Terörist bir eylemden zarar görme olasılığım beni endişelendiriyor.					
12. Terörist, çok yakınımızdaki bir kişi bile olabilir.					
13. Yaşam tarzım (tercihlerim) nedeniyle terörist bir eyleme hedef olabilirim.					
14. Okulda terörist saldırı olma olasılığı yoktur.					
15. Terörist bir saldırıda zarar görmek benim kontrolümde değildir.					

EK – 3**Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (YPDÖ)**

1. Beklenmedik bir olay olduğunda ...	
Her zaman bir çözüm bulurum	Çoğu kez ne yapacağımı kestiremem
2. Gelecek için yaptığım planlarım ...	
Başarılması zordur	Başarılması mümkündür
3. En iyi olduğum durumlar şu durumlardır ...	
Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda	Tam bir günlük boş vaktim olduğunda
4. olmaktan hoşlanıyorum.	
Diğer kişilerle birlikte	Kendi başıma
5. Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı ...	
Benimkinden farklıdır	Benimkiyle aynıdır
6. Kişisel konuları ...	
Hiç kimseyle tartışmam	Arkadaşlarımla/Aile-üleriyle tartışabilirim
7. Kişisel problemlerimi ...	
Çözemem	Nasıl çözebileceğimi bilirim
8. Gelecekteki hedeflerimi ...	
Nasıl başaracağımı bilirim	Nasıl başaracağımdan emin değilim
9. Yeni bir işe/projeje başladığımda ...	
İleriye dönük planlama yapmam, derhal işe başlarım	Ayrıntılı bir plan yapmayı tercih ederim
10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak ...	
Önemli değildir	Çok önemlidir
11. Ailemle birlikteyken kendimi hissederim	
Çok mutlu	Çok mutsuz
12. Beni ...	
Bazı yakın arkadaşlarım/aile üyelerim cesaretlendirebilir	Hiç kimse cesaretlendiremez
13. Yeteneklerim ...	
Olduğuna çok inanırım	Konusunda emin değilim
14. Geleceğimin olduğunu hissediyorum	
Ümit verici	Belirsiz
15. . Şu konuda iyiyimdir ...	
Zamanımı planlama	Zamanımı harcama
16. Yeni arkadaşlık konusu bir şeydir	
Kolayca yapabildiğim	Yapmakta zorlandığım

Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (devam)

17. Ailem şöyle tanımlanabilir ...					
Birbirinden bağımsız	☐	☐	☐	☐	Birbirine sıkı biçimde kenetlenmiş
18. Arkadaşlarımla arasındaki ilişkiler ...					
Zayıftır	☐	☐	☐	☐	Güçlüdür
19. Yargılarıma ve kararlarıma ...					
Çok fazla güvenmem	☐	☐	☐	☐	Tamamen güvenirim
20. Geleceğe dönük amaçlarım ...					
Belirsizdir	☐	☐	☐	☐	İyi düşünülmüştür
21. Kurallar ve düzenli alışkanlıklar ...					
Günlük yaşamımda yoktur	☐	☐	☐	☐	Günlük yaşamımı kolaylaştırır
22. Yeni insanlarla tanışmak ...					
Benim için zordur	☐	☐	☐	☐	Benim iyi olduğum bir konudur
23. Zor zamanlarda, ailem ...					
Geleceğe pozitif bakar	☐	☐	☐	☐	Geleceği umutsuz görür
24. Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında...					
Bana hemen haber verilir	☐	☐	☐	☐	Bana söylenmesi bir hayli zaman alır
25. Diğerleriyle beraberken ...					
Kolayca gülerim	☐	☐	☐	☐	Nadiren gülerim
26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem şöyle davranır:					
Birbirlerini desteklemez biçimde	☐	☐	☐	☐	Birbirlerine bağlı biçimde
27. Destek alırım :					
Arkadaşlarımdan/aile üyelerinden	☐	☐	☐	☐	Hiç kimseden
28. Zor zamanlarda eğilimim vardır					
Her şeyi umutsuzca gören bir	☐	☐	☐	☐	Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey bulma
29. Karşılıklı konuşma için güzel konuların düşünülmesi, benim için ...					
Zordur	☐	☐	☐	☐	Kolaydır
30. İhtiyacım olduğunda ...					
Bana yardım edebilecek kimse yoktur	☐	☐	☐	☐	Her zaman bana yardım edebilen birisi vardır
31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar (ile) ...					
Başa çıkmaya çalışırım	☐	☐	☐	☐	Sürekli bir endişe/kaygı kaynağıdır
32. Ailemde şunu severiz ...					
İşleri bağımsız olarak yapmayı	☐	☐	☐	☐	İşleri hep beraber yapmayı
33. Yakın arkadaşlarımla/aile üyeleri ...					
Yeteneklerimi beğenirler	☐	☐	☐	☐	Yeteneklerimi beğenmezler

EK – 4**Öz Etkililik/Yeterlik Ölçeği (ÖEYÖ)**

Aşağıda herhangi bir durumda insanların nasıl davranacaklarını ve düşüneceklerini ifade eden 17 madde bulunmaktadır. Lütfen maddeleri dikkatlice okuyarak her madde için ilk aklınıza gelen duygu ve düşüncelerinizi belirtecek şekilde puanlama yapınız.

Puanlama:

- 1 – Beni hiç tanımlamıyor,
- 2 – Beni biraz tanımlıyor,
- 3 – Kararsızım,
- 4 – Beni iyi tanımlıyor,
- 5 – Beni çok iyi tanımlıyor,

	1	2	3	4	5
1. Planlar yaparken, onları hayata geçirebileceğimden eminimdir.					
2. Sorunlarımdan biri bir işe zamanında başlayamamamdır.					
3. Eğer bir işi ilk denemede yapamazsam başarana kadar uğraşırım.					
4. Belirlediğim önemli hedeflere ulaşmada, pek başarılı olamam.					
5. Her şeyi yarım bırakırım.					
6. Zorluklarla yüz yüze gelmekten kaçınırım.					
7. Eğer bir iş çok karmaşık görünüyorsa onu denemeye bile girişmem.					
8. Hoşuma gitmeyen bir şey yapmak zorunda kaldığımda onu bitirinceye kadar kendimi zorlarım.					
9. Bir şey yapmaya karar verdiğimde hemen işe girişirim.					
10. Yeni bir şey denerken başlangıçta başarılı olamazsam çabucak vazgeçerim.					
11. Beklenmedik sorunlarla karşılaştığımda kolayca onların üstesinden gelemem.					
12. Bana zor görünen yeni şeyleri öğrenmeye çalışmaktan kaçınırım.					
13. Başarısızlık benim azmimi artırır.					
14. Yeteneklerime her zaman çok güvenmem.					
15. Kendine güvenen biriyim.					
16. Kolayca pes ederim.					
17. Hayatta karşıma çıkacak sorunların çoğuyla baş edebileceğimi sanmıyorum.					

EK – 5

Pozitif ve Negatif Duygusalık Ölçeği (PNDÖ)

Aşağıda bireylerin hissettikleri 20 duygu maddeler halinde verilmiştir. Lütfen maddeleri dikkatlice okuyarak her madde için sizi en iyi tanımlayan ve ilk aklınıza gelen duygu ve düşüncelerinizi belirtecek şekilde puanlama yapınız.

Puanlama:

1 – Çok az veya hiç tanımlamıyor,

2 – Beni biraz tanımlıyor,

3 – Kararsızım,

4 – Beni iyi tanımlıyor,

5 – Beni çok iyi tanımlıyor,

	1	2	3	4	5
1. İlgili					
2. Sıkıntılı					
3. Heyecanlı					
4. Mutsuz					
5. Güçlü					
6. Suçlu					
7. Ürkmüş					
8. Düşmanca					
9. Hevesli					
10. Gururlu					
11. Asabi					
12. Uyanık					
13. Utanmış					
14. İlhamlı					
15. Sinirli					
16. Kararlı					
17. Dikkatli					
18. Tedirgin					
19. Aktif					
20. Korkmuş					

EK – 6

Terörizm Saldırıları Bilgilendirme Formu

Günlük hayatı tehdit eden en büyük problemlerden birisi hiç şüphesiz terör ve terörizm saldırıdır. Son yıllarda oldukça artış gösterdiği gözlenen terörist saldırılar Türkiye’de de artmış durumdadır. Özellikle 2016 yılı içerisinde İstanbul’da 8 büyük ölçekli saldırı olmak üzere Türkiye’de toplam 28 terör saldırısı meydana gelmiş ve 374 kişi yaşamını yitirirken 1504 kişi yaralanmıştır.

Aşağıda İstanbul’da 2016 yılında yaşanmış ve medyada ön plana çıkmış başlıca terör saldırıları listelenmiş ve bazı saldırıların fotoğrafları sunulmuştur. Lütfen listeyi okuyarak fotoğrafları inceleyin ve 2016 yılında İstanbul’da yaşayan bir birey olarak terör saldırıları haberini aldığımızdaki duygu ve düşüncelerinizi hatırlamaya çalışın. Daha sonra size verilmiş olan anket/ölçek sorularını ilk aklınıza gelen düşünce ve ilk hissettiğiniz duygularınızla yanıtlayınız. Soruların doğru veya yanlış cevapları bulunmamaktadır.

Okuyacağınız bilgilendirme veya inceleyeceğiniz fotoğraflardan dolayı rahatsızlık duyarsanız çalışmayı istediğiniz yerde sonlandırabilirsiniz.

2016 yılında İstanbul’da yaşanan terör saldırıları:

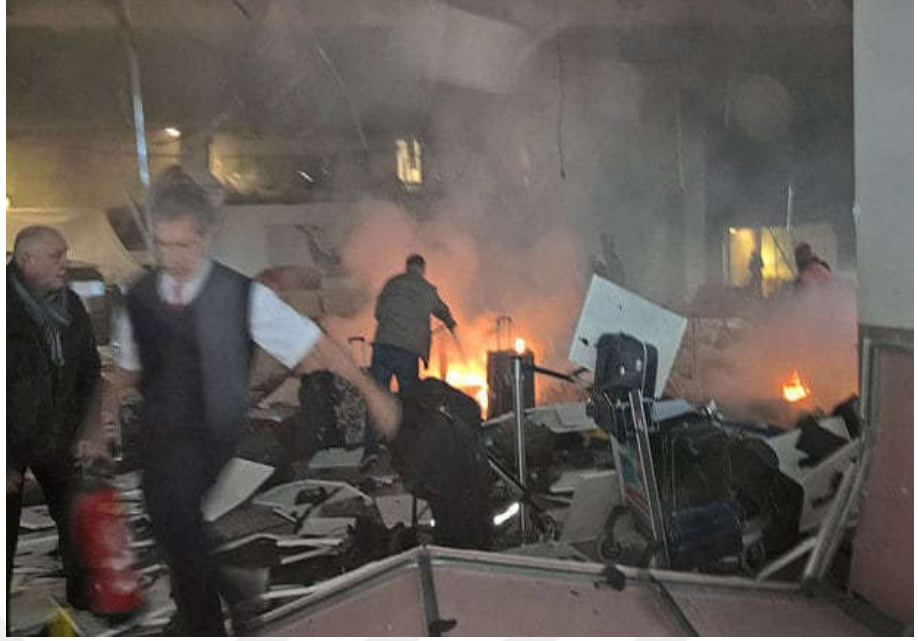
12 Ocak 2016, Sultanahmet Saldırısı

19 Mart 2016, Taksim Saldırısı

7 Haziran 2016, Vezneciler Saldırısı

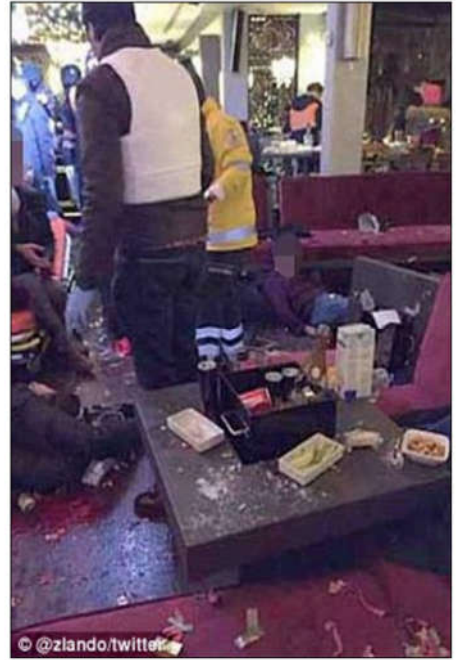
28 Haziran 2016, Atatürk Havalimanı Saldırısı

6 Ekim 2016, Yenibosna Saldırısı

10 Aralık 2016, Beşiktaş Saldırısı

31 Aralık 2016 Reina Saldırısı

EK – 7

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Sayın katılımcı;

Bu çalışmada, İstanbul AREL Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde Yüksek Lisans Tez çalışması olarak 'Terörün Psikolojik Etkileri' üzerine bir araştırma yapılmaktadır. Araştırmaya katılmak gönüllü olup isim soyisim gibi kimliğinizi belirtecek bilgiler vermeniz gerekmemektedir. Çalışmada cevaplamanız ve doldurmanız istenen soru ve formlarda doğru veya yanlış cevaplar bulunmamaktadır. Çalışma 2016 yılında İstanbul'da yaşamış bireyleri hedef almakta olup 2016 yılında İstanbul'da yaşamadıysanız lütfen çalışmaya katılmayınız. Çalışmayı dilediğiniz anda sonlandırabilirsiniz.

Çalışmaya katılmak istiyorsanız lütfen devam ediniz.

TABLolar

Ek – 8

Tablo 8 Verilerin normalliğinin dağılımını arpıklık ve basıklık tabloları

<i>Statistics</i>							
	YPDO KA	YPDO GA	YPDO YS	YPDO SY	YPDO AU	YPDO SK	YPDO
N Valid	306	306	306	306	306	306	306
Missing	0	0	0	0	0	0	0
Mean	3,7810	3,6912	3,6324	3,7734	3,8693	3,8609	3,7680
Skewness	-,285	-,552	-,346	-,311	-,576	-,334	-,074
Kurtosis	-,411	-,232	-,184	-,522	-,445	-,348	-,714

<i>Statistics</i>						
	ÖEYO B	ÖEYO Y	ÖEYO SÇ	ÖEYO	PNDOPd	PNDONd
N Valid	306	306	306	306	306	306
Missing	0	0	0	0	0	0
Mean	3,9136	3,6392	3,5054	3,6861	3,6915	2,2124
Skewness	-,515	-,670	-,406	-,506	-,841	,615
Kurtosis	-,500	,470	-,683	-,023	,774	,075

<i>Statistics</i>				
	TRAOB	TRAO SK	TRAOYC	TRAO
N Valid	306	306	306	306
Missing	0	0	0	0
Mean	3,7475	2,7298	3,5468	3,3414
Skewness	-,759	,203	-,320	,047
Kurtosis	,177	-1,135	-,229	-,438

Ek – 9**Tablo 9** Ölçeklerin ortalama puanları

Descriptive Statistics	
N: 306	Mean
PDOKA ORT	3,781 ± 0,04542
PDOGA ORT	3,6912 ± 0,05569
PDOYS ORT	3,6324 ± 0,05194
PDOSY ORT	3,7734 ± 0,04519
PDOAU ORT	3,8693 ± 0,04844
PDOSK ORT	3,8609 ± 0,04083
PDO ORT	3,768 ± 0,03631
OEYOB ORT	3,9136 ± 0,04740
OEYOY ORT	3,6392 ± 0,05054
OEYOSC ORT	3,5054 ± 0,05469
OEYO ORT	3,6861 ± 0,04355
PNDOPd ORT	3,6915 ± 0,04281
PNDONd_ORT	2,2124 ± 0,04219
TRAOB ORT	3,7475 ± 0,05319
TRAOSK ORT	2,7298 ± 0,07416
TRAOYC ORT	3,5468 ± 0,04989
TRAO ORT	3,3414 ± 0,04605

Ek – 10

Tablo 10 Demografik bilgiler, değişken frekans değerleri tablosu			
Değişkenler	Kategoriler	Frekans	% Oran
Terörizm Saldırıları Bilgilendirmesi	Bilgilendirme Yapılan	157	%51
	Bilgilendirme Yapılmayan	149	%49
Cinsiyet	Erkek	166	%54
	Kadın	140	%46
Yaş	25 – 34 Yaş Aralığı	151	%49
	35 – 44 Yaş Aralığı	98	%32
	45 – 54 Yaş Aralığı	29	%9
	55 Yaş ve Üzeri	28	%9
Medeni Durum	Evli	117	%38
	Bekar	178	%58
	Boşanmış	11	%4
Çalışma Durumu	Çalışıyor	219	%72
	Çalışmıyor	48	%16
	Öğrenci	39	%13
Gelir Durumu	1.600,00 – 3.000,00 TL	245	%80
	3.100,00 – 4.500,00 TL	22	%7
	4.600,00 – 6.000,00 TL	20	%7
	6.000,00 TL Üzeri	19	%6
Eğitim Durumu	İlk Okul	66	%22
	Lise	95	%31
	Yüksekokul	28	%9
	Üniversite Lisans	82	%27
	Yüksek Öğretim	35	%11
Terörizm Saldırısına Maruz Kalma	Yakını Üzerinden	45	%15
	Medya Üzerinden	261	%85
İnanç	Dindar Değil	49	%16
	Orta Derece Dindar	107	%35
	Dindar	150	%49

Tablo 10 Demografik bilgiler, değişken frekans değerleri tablosu (devam)

	Sol Görüşlü	67	%22
Politik Görüş	İlmlı	134	%44
	Sağ Görüşlü	105	%34
Terörizm Saldırılarını Öğrenme Kaynağı	Klasik Gazete	6	%2
	Medya TV	66	%22
Öğrenme Kaynağı	Elektronik İnternet	118	%38
	Medya Sosyal Medya	116	%38
2016 Yılında En Çok Hatırlanan/Etkilenilen Terörizm Saldırısı	Atatürk Hava Limanı Saldırısı	104	%34
	Taksim İstiklal Cd. Saldırısı	57	%19
	Ortaköy Reina Saldırısı	46	%15
	Sultanahmet Saldırısı	34	%11
	Diğer Saldırıları	65	%21

Ek – 11

Tablo 11 Psikolojik dayanıklılık ve cinsiyet

	Cinsiyet	N	Mean	t	p
PDOKA ORT	Erkek	166	3,8122 ± 0,06578	.757	.449
	Kadın	140	3,7440 ± 0,06151		
PDOGA ORT	Erkek	166	3,6747 ± 0,08178	-.327	.744
	Kadın	140	3,7107 ± 0,07386		
PDOYS ORT	Erkek	166	3,5753 ± 0,07402	-1,200	.232
	Kadın	140	3,7000 ± 0,07187		
PDOSY ORT	Erkek	166	3,7339 ± 0,06539	-.951	.342
	Kadın	140	3,8202 ± 0,06123		
PDOAU ORT	Erkek	166	3,8414 ± 0,06794	-.627	.531
	Kadın	140	3,9024 ± 0,06886		
PDOSK ORT	Erkek	166	3,7694 ± 0,05668	-2,461	.014
	Kadın	140	3,9694 ± 0,05760		
PDO ORT	Erkek	166	3,7345 ± 0,05230	-1,020	.310
	Kadın	140	3,8078 ± 0,04951		

Ek – 12

Tablo 23 Alt ölçekler korelasyon tablosu – 1

		OEYO B	OEYO Y	OEYO SC	OEYO	TRAO B	TRAO SK	TRAO
OEYO B	Pearson Correlation	1						
	Sig. (2-tailed)							
	N	306						
OEYO Y	Pearson Correlation	,630**	1					
	Sig. (2-tailed)	.000						
	N	306	306					
OEYO SC	Pearson Correlation	,496**	,667**	1				
	Sig. (2-tailed)	.000	.000					
	N	306	306	306				
OEYO	Pearson Correlation	,814**	,894**	,857**	1			
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000				
	N	306	306	306	306			
TRAO B	Pearson Correlation	-0,036	0,002	-0,05	-0,034	1		
	Sig. (2-tailed)	0,533	0,979	0,379	0,559			
	N	306	306	306	306	306		
TRAO SK	Pearson Correlation	-0,089	-0,1	-0,09	-0,109	,498**	1	
	Sig. (2-tailed)	0,120	0,080	0,117	0,058	.000		
	N	306	306	306	306	306	306	
TRAO	Pearson Correlation	-0,066	-0,06	-0,091	-0,085	,825**	,817**	1
	Sig. (2-tailed)	0,253	0,294	0,113	0,138	.000	.000	
	N	306	306	306	306	306	306	306

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Ek – 13

Tablo 24 Alt ölçekler korelasyon tablosu – 2

		PNDO Pd	PNDO Nd	TRAO B	TRAO SK	TRAO
PNDO Pd	Pearson Correlation	1				
	Sig. (2-tailed)					
	N	306				
PNDO Nd	Pearson Correlation	-,382**	1			
	Sig. (2-tailed)	,000				
	N	306	306			
TRAO B	Pearson Correlation	,101	,119*	1		
	Sig. (2-tailed)	,078	,038			
	N	306	306	306		
TRAO SK	Pearson Correlation	-,034	,256**	,498**	1	
	Sig. (2-tailed)	,552	,000	,000		
	N	306	306	306	306	
TRAO	Pearson Correlation	,003	,175**	,825**	,817**	1
	Sig. (2-tailed)	,956	,002	,000	,000	
	N	306	306	306	306	306

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Ek – 14

Tablo 25 Alt ölçekler korelasyon tablosu – 3

		YPDO KA	YPDO GA	YPDO YS	YPDO SY	YPDO AU	YPDO SK	YPDO	TRAO B	TRAO SK	TRAO
YPDO KA	Pearson's r	1									
	Sig. (2-tailed)										
	N	306									
YPDO GA	Pearson's r	,629**	1								
	Sig. (2-tailed)	,000									
	N	306	306								
YPDO YS	Pearson's r	,504**	,564**	1							
	Sig. (2-tailed)	,000	,000								
	N	306	306	306							
YPDO SY	Pearson's r	,585**	,492**	,425**	1						
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000							
	N	306	306	306	306						
YPDO AU	Pearson's r	,469**	,344**	,403**	,451**	1					
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000						
	N	306	306	306	306	306					
YPDO SK	Pearson's r	,497**	,439**	,383**	,511**	,649**	1				
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000					
	N	306	306	306	306	306	306				
YPDO	Pearson's r	,808**	,782**	,737**	,753**	,719**	,745**	1			
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	,000				
	N	306	306	306	306	306	306	306			
TRAO B	Pearson's r	-,111	-,166**	-,067	-,013	-,008	,001	-,086	1		
	Sig. (2-tailed)	,052	,004	,246	,826	,889	,985	,135			
	N	306	306	306	306	306	306	306	306		
TRAO SK	Pearson's r	-,115*	-,186**	-,130*	-,124*	-,200**	-,097	-,191**	,498**	1	
	Sig. (2-tailed)	,045	,001	,022	,030	,000	,091	,001	,000		
	N	306	306	306	306	306	306	306	306	306	
TRAO	Pearson's r	-,131*	-,190**	-,099	-,061	-,099	-,004	-,135*	,825**	,817**	1
	Sig. (2-tailed)	,022	,001	,083	,284	,085	,945	,018	,000	,000	
	N	306	306	306	306	306	306	306	306	306	306

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI : Süreyya ŞAHİN
DOĞUM YERİ VE TARİHİ : Malatya / 1984
MEDENİ HALİ : Evli
E-MAİL : sureyyasahin@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

Lisans (2003 – 2008) : Balıkesir Üniversitesi, Makine Mühendisliği
Lise (1999 – 2003) : Şişli Anadolu Lisesi

YABANCI DİL

İngilizce

TECRÜBE

2008 yılından itibaren özel sektörde bina ve tesis yönetim hizmetleri alanında idari ve teknik yöneticilik yapmaktadır. Değişik projelerde saha mühendisi, tesis müdürü, teknik müdür olarak çalışmıştır. Bina ve tesis yönetim hizmetleri ve iş güvenliği alanlarında danışmanlık ve eğitim çalışmaları yapmaktadır.

Evli ve bir çocuk babasıdır.